

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orator Christianvs Caroli Regii E Societate Iesv

Reggio, Carlo

Romæ, 1612

De locis ex Christo, & Christiana nobilitate desumptis. Liber Sextus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68672)

ALIILOCI
EXCHRISTO,

& Christiana nobilitate
desumpti.

LIBER SEXTVS.

Proemium.

Rater eos, quos hactenus adduximus
locos, non desunt alij adhuc qui inter
theologicos sunt maioris ponderis, &
Christiano oratori, ac nostris concio-
nibus maxime accommodati. hi sunt
qui ex Christi mysterijs ducuntur offi-
cij, nobilitate, sacramentis, virtuti-
bus, exemplis, beneficijs, doctrina,
denique ex supereminenti magnitudi-
ne virtutis eius, & diuitijs glorię, vt Paulus vocat. Ex quibus
Christiana nobilitas tota ortum habet. Hic mihi, Auri-
fodina quaedam celestis, auri gemmarumq. affluentissima aperiri
videtur, quam nobis propheta primum, sub occultioribus
quibusdam mysterijs, ac figuris effodere ceperunt, Apostoli
deinde, ceteriq. Christi discipuli, publicarunt. Ex qua pecu-
liariter D. Paulus singulari Dei luce illustratus, & Christi ar-
dentissimo amore flagrans, pretiosissimos protulit thesauros,
quibus epistolas suas egregie locupletauit, ornauitq. & generatim
multas ad Christum eiusq. amorem adduxit. Ex eadem
sancti patres, & ipsi, splendidissimas margaritas eruerunt,
id est nobilissima argumenta quibus in triplici via genere,
quod proposuimus, celestibus monitis, purgarunt incipientes,
progredientes animarunt, perfectos in omni genere virtutis
consummarunt. Et quidem mihi non est animus neque ea sunt
ingenij vires, vt hanc partem, non modo, vt rei maiestas exigat,
sed ne mediocriter quidem exequar, cui rei praestande
nec ingens volumen sufficeret. Sed non videor sine huius no-
strę institutionis iniuria me hanc tam illustrem locorum syluam
vel

Epb. 1.

vel potius caelestem quemdam Paradisum, dissimulare posse. Hoc sane est, Christianum oratorem agere, ex his locis qui ad Christum pertinent, argumenta ad Christianam pietatem persuadendam afferre, Hoc inquam est ex proprijs (vt aiunt) loqui.

Notitia Christi pradicanda. Caput Primum.

Ed principio hoc tanquam certissimum, apud se statuat Evangelicus Orator, quod alibi etiam significauimus, nihil omnino, aut grauius, aut fructuosius a se in suis ad populum concionibus, tractari posse, quam si Christi Domini nostri notitiam, frequenter, omnium auribus, & pectoribus profundè inserat, ex ea namque omnium spiritualium, charismatum, & virtutum ornamenta efflorescunt. Illud etiam expertus affirmo, nihil dulcius, & cum maiori attentione ab auribus percipi, quam vbi de Christi dignitate, eiusque notitia, erudite copiosèq. ac feruenter loquentem audiunt. Certa est Domini sententia, Hac est vita aeterna (idest vitæ aeternæ semen, & beatitudinis prægustatio, quæ esse in hac vita potest) vt cognoscant te solum, verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, Certum item omnino est, ad ipsius Dei Maiestatem, potentiam, bonitatem cognoscendam, nulla nobiliori ratione, nullo faciliori ac breuiori compendio perueniri posse, quam si per Christum hominem ad Deum ascendamus, Qui videt me (inquit ipse) videt eum qui misit me Et ego sum Via Veritas, & Vita Nemo venit ad patrem nisi per me Si cognouissetis me, & patrem meum utiq; cognouissetis. Ego sum ostium ouium, per me si quis introierit saluabitur, & ingredietur, & egredietur & pascua inueniet, altissimæ scilicet contemplationis, efficacisq. ac suauissimæ cognitionis, quæ rationabilium ouium, proprium pabulum est. Ipse Sanctissimus Christi præcursor clamat. Deum nemo vidit vnquam, vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit, Ipse enim imago est Dei inuisibilis, Ipse factus est nobis sapientia, ipse lux mundi, Idem ipse propterea liber vocatur. Sed ipsum audiamus doctorem gentium, qui in hac diuina schola tantum profecit, vnde eminentissimam illam sapientiam, hauserit profitentem: Deus (inquit) qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris, ad illuminationem scientiæ, claritatis Dei, quæ est in facie, Christi Iesu, quod perinde est ac si dicat, ille idem dominus, qui a mundi exordio, corpoream lucem, quasi de tenebris eduxit in cordibus

Quanti referat Christum assiduo prædicare.

Ioan. 1.

2. Cor. 4.

bus nostris spiritualement infudit, quod tunc arbitror, primum contigisse, cum ab ipso met audiuit Christo Ego sum Iesus Nazarenus quem tu persequeris, cum circumfulsit eum lux de celo, per quam nos (ait) lucem, pulsus ignorantia, criminumq; tenebris, illustrati, etiam alios illuminare possimus, eundem Christum predicantes, quem nos agnouimus, qui est lux vera, omnem hominem illuminans, ad hoc ut quisque Dei gloriam, & claritatem agnoscat, quae in sacratissima Christi facie, tanquam suae diuinitatis emittente radios effulget. Hoc autem dixit Apostolus quia praedixerat, Non nosmetipsos praedicamus sed Iesum Christum Dominum nostrum, quasi dicat, propterea de celo, lux nobis affulsit, ut ipsius Iesu Christi notitiam & gloriam, & nequaquam nosmetipsos praedicemus, Imo addit. Nos autem seruos vestros propter Iesum. Et verè serui sunt Christianorum, propter Iesum, qui Euangelicæ praedicationis ministerium, sanctè & sincerè propter Iesum exercentes, ad ipsum Iesum omnia referunt, & propter Iesum omnia faciunt, & cum Paulo nihil aliud quam Iesum, videntur & scire & loqui; Utinam hanc tam nobilem seruitutem, omnes qui pro Iesu legatione funguntur, agnoscant & seruiant. Debet autem ipse primum, deinde per suas conciones populus, qualis natus sit, & in quibus rebus sita, hæc quæ Christi notitiam proponit praedicationis, Non enim arida quædam, & nuda speculatio status est ad efficiendum, ut vocat Christus, vitam æternam, ac veram huius vitæ beatitudinem, quam in Dei suiq; notitia ipsemet constituit. Debet igitur talis esse cognitio, quæ ita intelligentiæ impleat, ut ad voluntatem quoque & ad actiones ipsas permanet. Sine dubio intellectus primo loco instruendus, ac praedicationis luce illustrandus est, non solum in his quæ ad veram de Christo fidem, & cultum pertinent ut ea sincerè firmiter teneat, quæ nobis, Euangelicæ fides historiae, credenda proponit, tum contra ignorantiam, tum aduersus omnes gentium, & Hebræorum, ac Hereticorum errores, sed etiam ut Christi dignitatem, pulchritudinem, virtutes, eiusq; præstantissimas, ac diuinas actiones intueatur, & admiretur, quæ nequaquam a plerisque Christianorum cognoscuntur, etiam si dogmatum fidem integram seruent, propter offusam eorum mentibus caliginem, quam ex varijs rerum humanarum, quibus implicati viuunt cupiditatibus & peccatorum fordibus contraxerunt. In his enim etiã locum habet, quod Paulus capite supra citato ait,

In quo sita sit hæc Christi Notitia.

Primo Intellectus illustrandus.

si oper-

si opertum est Euangelium, in his qui pereunt opertum est, in quibus Deus huius seculi, excecavit mentes infidelium, ut non fulgeat eis Euangelium gloriae Christi qui est imago Dei. Sunt aliquae imagines, quae licet pulcherrimae sint, earum tamen speciem & viuos colores, perspicere oculus nequit, nisi in bono (vt aiunt) lumine, hoc est in apto quodam situ; ad lucem imagini accommodatam sit bene constitutus; Ita inter fideles sunt, qui etiam si Christum audiant, Christum legant Christo nomen dederint, tamen nec pulcherrimam eius speciem contemplari nec eius virtutibus, eos delectari videmus, cum non sint, ea cordis puritate praeparati, quam ad eam notitiam vero Christiano dignam, necessariam esse arbitramur. Hae autem praeparatio est, quam Isaias cap. 33. significat, quem locum aliqui de Messia exponunt & optime quadrat. Qui ambulat (inquit) in iustitijs, & loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum, iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius, panis ei datus est, aquae eius fideles sunt, qui huiusmodi fuerint de his propheta pronuntiat Regem in decore suo videbunt. Intellectus ergo, in Christo, diuinam personam, & omnes diuinitatis perfectiones, adorare debet, quem Deum esse, etiam res sensu carentes clamant, dum venti mareq. obediunt ei, dum aqua in vinum ad solum eius nutum transit, & panis in immensum multiplicatur, dum mortui vocantis imperium audiunt, dum se ipsum a morte reuocat, & innumera huiusmodi. In anima admiretur, Gratiae plenitudinem quae ei sine vlla mensura est data quae triplex est, Vnionis, Capitis, ac Personalis; sapientiae ac scientiae Dei vt Paulus vocat thesauros, omnium virtutum altissimam perfectionem, Gloriam item Beatae visionis omnium Angelorum, felicitatem longe excedentem; Corpus etiam, tanquam Spiritus sancti opus & diuinitatis Organum; Actiones praeterea omnes, & animi & corporis, absolutissimas, & omni ex parte, eminentissima perfectione cumulas. Denique cum Christum speculatur intellectus, etiam vt hominem, omnem ei conuenire pulchritudinem aduertit quae vnigenito patris, par sit, omnium Angelorum, & rerum creaturarum monarchae, omnium praedestinatorum capiti, & aeterni Patris dilecto. Sed praeterea, qui pro Christo legatione fungitur, & Christum annunciat, id magis curare debet, vt haec notitia, non intellectum modo, sed quodammodo etiam voluntatem amplectatur, repleat perficiat Deoque con-

Secundo,
Christi Notitia, Voluntatem per Amorem perficiat.

X 3 iungat;

iungat; sit notitia amorem pariens, nō qualemcunque sed perfectum, qualem Christus apud Ioannem, magnifice his verbis prædicat, Ego sum Pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ, Et statim exprimens qualis hæc notitia sit, subdit, sicut nouit me Pater, & ego agnosco Patrem: Comparat hæc ouium erga suum pastorem notitiam, & pastor ad oves, ei quam Aeternus Pater de Filio & de Patre Filius habet. O exemplar admirandum, ut sicut per hanc mutuam cognitionem, vnum sunt Pater & Filius in substantia, Ita oves à Pastore cognita, & Pastorem agnoscentes, per amorē voluntatis vnum fiant, quemadmodum ipsemet Christus, satis apertè docuit, ei in eodem loco, Patrē orat ut sint vnum, sicut & nos (ait) vnum sumus, & iterum confirmans repetit, Ego charitatem quam dedisti mihi dedi eis, ut sint consummati in vnum, quæ verba, si bene explicentur, magnum amoris incendium excitabunt. Hæc etiam tendunt illa verba quæ habentur in capite 8. Cant. pote me ut signaculum super cor tuum, petit sanctissimus Pastor, cuius personam, illa diuina Ecloga representat, petit inquam, idem Pastor & sponsus, tanquam sigillum cordi nostro imprimi, ut sicut sigillum ceræ inhæret, & cera sigillum penetrat, Ita cordi nostro, Christus perfectè coniungatur, ut dicere valeamus, Dilectus meus mihi & ego illi. Neque hoc solum hæc notitia præstat, sed Tertio loco, id etiam, quod excellentius habendum est, ad actiones Christianas, quæ sunt veri amoris indicia, transire debet, ideoque meritò eodem Canticorum capite dicitur, non modo super cor, sed & super brachium, quod ex Ioannis supra allatis verbis intelligi manifestè potest cum ait Christus, sicut nouit me Pater, & ego agnosco Patrem, sicut enim Pater Filium generans, per suum verbum omnia operatur, & Filius cum operante Patre simul operatur, & ad eum omnia reuocat, Ita ratione quadam, pastor oves cognoscit, perfecta quadam notitia, & amore, sui ipsius in eis imaginem imprimens dum gratiam, & supernaturalia dona communicat. Et nos vicissim, in perfectam virtutum ac sanctitatis eius imaginem, ipso primum operante, & nobis cum ipso cooperantibus transformamur. Siquidem Christi cognitio, quæ mentem illustrat, & eiusdem amor voluntatem accendens, magna & multa pro Christo, & cum Christo operantur, ut non ab re in eodem Canticorum textu subdatur fortis est ut mors, dilectio, dura sicut infernus, æmulatio, lampades eius lampades ignis, atque flammarum, & quæ sequuntur. Quo loco comparatur hæc lux, & amoris ardor, Morti, Sepulchro, Igni, Flammis, Aquis,

Tertio,
Notitia,
Christi ad a-
ctiones, &
opera tran-
seat.

Aquis, magnis Fluminibus, & adhuc subiungitur. Si dederit homo, omnem substantiam suam pro dilectione quasi nihil despiciet eam; Quod in Paulo apparuit, qui ut stercore arbitratus est omnia, propter eminentem scientiam Domini nostri Iesu Christi, sicut & de Mose idem Paulus Hebr. 11. testatur, quod maiores diuitias existimavit, omni thesauro Aegyptiorum, Christi improprium, sicut denique innumerabiles, Martyrum cohortes ac virginum, omnium perpeffione acerbitatum probarunt. Modum autem quo, id efficiunt Sancti & electi Dei, eruditè admodum & selectis verbis ipse, idem Paulus, totus in Christum absorptus demonstrat, Nos autem (inquit) reuelata facie, gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur de claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu. Significant hæc verba, hoc esse Christianorum peculiare studium, ut non iam per figuras ut olim, sed sine ullo velamine, Christi Domini, mytheria, tamquam in limpidissimo speculo, & eius pulcherrimas virtutes, in tota vitæ ipsius æconomia ita contemplerur, ita nobis representemus, ut ipsi nos ad hunc intuitum, in eius imaginem transformemur, hoc est ut exponit D. Bonau: in eadem imaginata mytheria, progredientes de claritate vnus mytherij ad aliam claritatem maiorem, semper eius notitiam, & in nobis perfectionem maiorem nanciscetes, quod per operationem fiet Spiritus sancti, referentes in nobis ipsis, Christi impressam imaginem, ita ut Christus ipse, in nobis impressus expressusque appareat, & nostræ intellectiones, affectus, actiones non tam nostræ quam Christi esse videantur, ut Paulus in Christum transformatus dicebat, non iam se viuere, sed Christum in ipso, quod est ut Dion: Areop: de Paulo affirmat vitam viuere amatoriam, Et hoc planè est in eius imaginem de claritate in claritatem transformari, quia dum nobis, Christum, vel in vtero matris conceptum, vel in stabulo nascentem, vel inter doctores disputantem vel prædicantem representamus, vel miracula patrantem, vel pernoctantem in orationibus, vel peccata remittentem, vel transfiguratum, vel in cænaculo cum Apostolis mira facientem ac dicentem, vel in hortu patrem supplicantem, vel in passione tam multa, tamque graui patientem, eiusque virtutes, & perfectissima opera speculamur, & in nos transferre curamus, absque dubio ipsum Christum induimus ipsius in nobis viam imaginem referimus. Vtinam eum eodem Paulo, & illa dicamus, In nullo confundar, hoc est nihil omnino, neque fames, neque iniuriæ, neque tormen-

X 4 ta,

*Tract. de
7. grad. Cõ
templ. gra
du 7.*

ta, neque persequutiones, neque Mors, nec quicquid sese obficiat, ab incepto proposito me poterit retardare, sed in omni fiducia (inquit) sicut semper ita & nunc, magnificabitur Christus in corpore meo, siue per vitam, siue per mortem, & tanti propositi firmitatem in Christum tanquam in causam referens subdit, mihi enim viuere Christus est & mori lucrum, Vides ne Orator Christiane, quantæ in hac Christi notitia opes, tanquã thesaurus diuinus in agro absconditus, lateant? quas sine magno damno populis occultare non possis, nec sine magno fructu depromere? vt omnes in hoc thesauro & inuento gaudeant, & communicato ditescant. Illud autem certum est, tum hæc & iucundissima tibi & saluberrima populo fore, cum verè dicere poteris: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi, nam signum eam imprimit formam, quam in se habet: & anulus per eam vim quam ipse à magnete recepit, alterũ anulum trahit.

Christum esse Caput omnium Christianorum.
Caput I I.

P Rincipium Sumamus ex eo loco quo Christum esse caput omnium Christianorum, nosque eius membra, & corpus fatemur. Sitque hic locus tanquam cæterorum locorum exemplar, ad explicandum modum, varia, ex locis varijs argumenta eruendi, nam idem in alijs repetere, longum esset. Ex hoc igitur loco pulcherrima ducuntur argumenta, primo erga Deum & Christum, Deinde erga nos, postremo erga proximos. Erga Christum, & Deum in hunc modum. Si caput est Christus, nos membra, ergo pluris Christum facere debemus, quam nos ipsos, sicut membra ad capitis defensionem, se ipsa periculo obijciunt, & totum corpus, id maxime curat, vt caput saluum sit, sic & nos Christi gloriam tueri, vel sanguinem debemus & nihil isto habere pretiosius. Si est caput ergo ex illo pendere debent membra, inde regi, inde trahere vitam, inde vim ad omnes actiones, quod ipse Dominus similitudine palmitum declarauit, qui nisi manserint in vite, ferre fructum non possunt, atque adeo; maxime curandum est, vt connectio cum capite conseruetur, quam argumentationem explicat Augustinus in illa verba, Ego sum vitis, vos palmites, & sine me nihil potestis facere. Siue parum (inquit) siue multum, sine illo fieri non potest, sine quo nihil fieri potest. Et infra vnum de duobus palmiti congruit, aut vitis, aut ignis, si in vite non est,

Primo,
Ex hoc loco
multa colligimus.
Erga Deum.

Tract. 81.
in Ioan.

est, in igne erit, vt ergo in igne non sit in vite sit. Erga nos huiusmodi ducuntur argumenta. Si caput nostrum est Christus, nos autem eius membra, quantus noster est honor? Quomodo igitur me ipsum tractabo vt sim dignum tanti capitis membrum? Caput nostrum in celo est, illuc sequantur & membra quid ergo ad huc affectus nostri in terra haerent? Caput nostrum Christus est, Non decet sub capite spinis coronato, & crucifixo, membrum esse delicatum. Caput nostrum Christus est, membra ergo mea, non mea, sed Christi sunt; ergo vt Paulus argumentatur, Tollens membra Christi, faciam membra meretricis? Eodemque modo in alijs omnibus, & virtutibus, & vitijs argumentabor. Erga proximos dicam hoc modo. Caput est Christus, nos membra, Ergo non inuidere inuicem, non calumniari, non odisse debemus sed adiuuare, ac fouere, vt membra sibi inuicem presto sunt: Proximum meum intuebor vt partem mei, gaudebo eius bono tanquam meo, tristabor malo, non secus ac meum aliquod membrum doleret. Præterea proximum quemque aspiciam, vt Christi membrum, & amabo, & venerabor, & prout potero excolam, pascam, ornabo, & sanctificabo. Hæc argumenta maximi sunt momenti. & quidem S. Chris. magis (inquit) deberet nos ad pietatē mouere. quod sumus Christi membra quam gehenna, & alibi grauisimis verbis hoc argumentum vrget, contra eum qui proximum suum auersatur. Quid quæso dicis (inquit) auersaris hominem fidelem, quem Christus cum adhuc infidelis esset non est auersatus? quid dico non est auersatus? ita quippe illum, adhuc inimicum ac turpem dilexit, vt mortuus etiam pro illo sit. Deinde ipse quidem illum adeo fortiter, ac talem dilexit, tu vero formosum iam, & admiratione dignum, membrumque Christi, imò dominicum corpus factum, dic quæso contemnis, & auersaris? non obseruas quid dicās? non sentis quid temere audeas? Caput habet ipsum Christum, & mensam, & vestimentum, & vitam, & lumen, & sponsam, nam omnia illi Christus est, & audes dicere, auersor illum? compece ac cohibe infamiam istam, agnosce fratrem. Ex hoc loco, sæpe etiam D. Paulus argumeta colligit, demus exempla veritatem ait facientes, in charitate, crescemus in illo per omnia, qui est caput, Christus, ex quo totum corpus compactum, & connexum, per omnem iuncturam subministratōnis, secundum operationem, in mensuram vniuersusque membri, augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate. Significat vnum quodque membrum, ex hoc

Erga nos.

1. Cor. 6.

Erga proximos.

Hom. 271 in Ep. ad Rom. in fine.

Eph. 4.

obij-
tari si-
Christi
tanti
erens
des ne
tanquā
e ma-
o fru-
deant,
m hæc
erè di-
nam-
per
ahit.

caput
corpus
m ex-
amen-
Ex hoc
erga
a pro-
put est
emus,
e ipsa
vt ca-
guine
o ex il-
am, in-
udine
ctum
natio
at Au-
ine me
ine il-
num
te non
est,

caput
corpus
m ex-
amen-
Ex hoc
erga
a pro-
put est
emus,
e ipsa
vt ca-
guine
o ex il-
am, in-
udine
ctum
natio
at Au-
ine me
ine il-
num
te non
est,

ex hoc capite, debere recipere & influxum, & operationem, & augmentum, & coniunctionem ad alia membra, vt sic totum corpus, compactum, & connexum virtute huius capitis crescat. Ex hoc etiam infert Hoc igitur dico & testificor, vt non ambuletis sicut & gentes ambulant, in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a vita Dei per ignorantiam, quæ est in illis, & subdit. Vos autem non ita didicistis Christum, si tamen illum audistis, & in illo edocti estis, quasi dicat, eum sub tali tantoque capite, omnes Christiani viuamus, nequaquam vt gentes, quæ Deum, & Christum ignorant viuere debemus, sed vitam nouam ducere oportet, longe ab omnium gentium vitijs remotam. Similia repetit ad Coloss. Rursum ad Rom. ex eadem similitudine membrorum, & corporis sub vno capite, hortatur singula membra, vt ministerij sui partes, diligenter seruent, sic enim totum corpus rectè habet eum a capite directionem, & influxus recipientes singula partes, quæ muneris sui sunt rectè exequuntur. Sicut aut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra, non eundem actum habent, ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem, alter alterius membra, Ex quo etiam

Cap. 2.

Cap. 12.

I. Cor. 12.

loco subiicit, quomodo secundum diuersas, quas a Christo quisque donationes accepit, strenuè illas exercere oporteat, Et iterum hortatur, vt omnes eo statu, ac ministerio contenti sint, ad quem a Deo sunt destinati, quia singula membra corpori necessaria sunt, & debent sibi inuicem obsequi.

Argumentæx hoc loco pro triplici via.

In via purgatiua.

In via purgatiua.

In via Illuminatiua.

Rursum ostendamus, ex eodem loco argumenta deduci posse pro triplici via instruenda, quam nos, oratoris nostri, materiam esse supra diximus, In via purgatiua dicam Caput est Christus, ergo debet corpori caput superstitare, non membra capiti, ne fiat monstrum, Cur ergo peccator caput tuum Christum, subiecis, cur conculcas? Caput est Christus ergo noli ei aduersari, quis vnquam vidit membra, aduersus caput rebellantia? Caput est Christus, ergo ipsum defende vel periculo tuo, ne tu pereas, oppositu tuo, intentam Christo plagam auerte, hoc est potius tu mortem excipe, quam pecces, vel peccare quempiam sinas; membrum es Christi, num ergo membrum Christi trades diabolo? num vendes auaritia, vt Iudas Christum, ita tu Christi membrum? num coinquabis forditibus, membrum es sub Christo capite, ergo tua sorte contentus esto, quicquid sis, siue pes, siue manus, siue aliud, hoc maximum est, quod es. In via illuminatiua caput habes Christum, obsequere,

Chri-

Christi membra es, mouere ut eius membrum, manus Christi quicquid tangebatur, sanabat; sic tu sis, omnibus tuis, & actionibus, & cogitationibus, & verbis tibi, & alijs salutaris, Membrum es Christi, orna virtutibus, pasce orationibus, & Sacramentis, reuerere, sanctifica, custodi etiam à puluere, hoc est à maculis, vel leuissimis. In via uitiua, Caput Christus, nos membra; O charitas, coniunctio maior esse non potest. Vir & mulier duo in carne una, hic est profusus una caro, Caput Christus, nos membra. Pater, & Filius una caro in duobus, quia Filius est portio Patris, hic una caro, in uno corpore. Caput Christus, Nos membra, o honor planè admirabilis. Ille unigenitus altissimi, Theaurus ille thesaurorum sapientiae, & scientiae, ac diuitiarum Dei, meum est caput. Caput Christus nos membra. O dulcedo, qui liquor qui cibus, quae suauitas ex hoc capite, manabit? Quae securitas, quae tranquillitas, quae requies sub hoc capite, membris? Spectanda sunt autem, in huiusmodi comparationibus, non solum similia, sed, & dissimilia ex quibus etiam argumentorum copia, & varietas extat. Caput nostrum est Christus, verum non ut alia capita sunt membris, ita nobis caput est Christus: pulchro corpori saepe caput deforme contingit, sano infirmum, nec pro suo nutu, possunt membra, caput sibi imponere formosum, aut sanum, aut sapientem. Sane si in uniuscuiusque corporis esset potestate, formare sibi caput, qualecumque posset optare, quale rogo optaret? atqui nunquam quisquam tam formosum, tam sapientem, tam validum, tale denique posset expetere, aut ne cogitatione sibi fingere quale nobis est Christus. Præterea ex eodem loco habes, in omni exhortatione, unde argumenta elicias copiose. Si vis ad pacem hortari, membra eiusdem corporis, consentire debent, num contra membra Christi pugnabis, In Christi membra? Si ad Misericordiam, quod facis tuo membro, facis membro Christi, pasce uesti, Non credis Christo dicenti quod illi fecisti mihi fecisti? non audis clamantem Christum e caelo, Saule Saule quid me persequeris? si ad pudicitiam, membrum Christi coquinabis trades impudicitiam? Si ad mansuetudinem, qualem, quæso te, esse deest, qui Christi, id est agni mansuetissimi membrum es? Si ad progressum in virtutibus, Orna Christi membrum, & perduc ad suam perfectionem, adifica Corpus Christi ex tua parte, fac quam pulcherrimum, quam perfectissimum, Si ad laborem, & fugam deliciarum: Corpus Christi crucifixum est, Tu vero si Christi es membrum: non ne cum Paulo dices, Christo

In via uitiua.

In omni genere Cociorum.

In omni genere Cociorum.

*Serm. 47.
de Sanctis
initio.*

*Ad Aprū
epist. 1.*

*De laude
Martiriū cir-
ca proem.*

*Tom. 4. l. 5.
ep. de B. Pe-
tro.*

fo cōfixus sum cruci? si ad patientiam in rebus aduersis, quid mirum si aduersa pateris probas plane, te membrum esse Christi, qui positus fuit in signum cui a multis contradicebatur, ergo & tu Christi membrum, pro tua parte adimpleas in carne tua quę desunt passionum Christi in corpore eius, audi Augustinū Apostolus Paulus prædicat dicens si fuerimus socij passionum, erimus, & consolationum, & Dominus in Evangelio, Si mundus vos odit scitote quia me priorem vobis odio habuit recusat esse in corpore qui odium mundi non vult sustinere cui capite.] Eadem ratione hic locus utilis omnino est ad omnes amplificationes in singulis causarum generibus. In genere consolatorio lege epistolam primam Paulini Episcopi Nolani ad Aprum in qua eum Christi exemplo consolatur, & animat quod dignus sit, vt in eo Christus patiat, Merito (ait) gloriaris, venerandissime frater, & in exultatione dicis, hinc te ipsum tibi credere quod Christianus sis, quia te odisse ceperint, qui diligebant, & despiceret qui timebant. Et subdit ab initio sæculorum Christus in omnibus suis patitur, Ipse est enim initium, & finis, qui in lege velatur, in Evangelio reuelatur, mirabilis semper, & patiens, & triumphans in Sanctis suis Dominus, In Abel occisus a fratre, in Noë irrisus a filio, in Abraham peregrinatus, in Isaac oblat, in Iacob famulatus, In Ioseph venditus, In Mosè expositus, In Prophetis lapidatus, & fectus, in Apostolis terra marique iactatus, & multis beatorum Martyrum crucibus frequenter occisus. Ipse in te patitur opprobria, & ipsum in te odit hic mundus.] In genere Didascalico seu exornatio scribit librum D. Cyprianus in quo eodem modo, Christum in Martyre, pati docet, & ab eo, Martyris fortitudinem inuictam, pendere, prædurantibus (inquit) licet colitis, resultans vngula, recurrat in vulnus, & euntibus flagris cum auulsa corporis parte, rediens habena ducatur, stat immobilis tamen, pœnis suis fortior, hoc solum secum ipse conuoluens, quod in illa crudelitate carnificū, plus pro quo patitur, Christus quam ipse patiat.] Et vt inferius loquitur velut socio Christi cruore decoratus. Huc facit hystoria de Beato Petro cuius meminit Ambr. cui ex vrbe egredienti, occurrit Christus urbem ingredit, & interroganti Petro, domine quo venis, responsum a Christo est venio iterum crucifigi. Intellexit plane Petrus, ad suam crucem diuinum pertinere responsum, & subdit Ambrosius, intellexit ergo Petrus, quod iterum Christus crucifigendus esset in seruulo. Itaque sponte remeant, in-
terro-

terrogantibus Christianis responsum reddidit, statimque correptus per crucem suam honorificavit Dominum Iesum. Videtis igitur ait Ambrosius quod in servulis suis pati velit Christus. Hæc à me in hoc primo loco dicta sint, gratia exempli ut eadem ratione ex alijs qui sequuntur locis argumenta elicimus. Huic autem primo loco est proximus ille titulus qui à Beato Paulo, Christo tribuitur ut dicatur secundus Adam respectu primi, sed sicut magna est distantia inter primum, & secundum Adamum; Ita argumentatur Paulus, multum debere inter filios primi, & secundi Adæ differre, sicut in Adam inquit, omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur, factus est primus Adam in animam viventem, Novissimus in spiritum vivificantem, primus Adam de terra terrenus, secundus Adam de cælo celestis. Ex quo sic argumentatur, Qualis terrenus, tales & terreni, & qualis celestis, tales, & celestes. Et iterum ex his præmissis rectè sequelam infert, Ergo sicut portavimus imaginem terreni, portemus & celestis, & alibi renouamini spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis.

idon. 18. 10
 1. Cor. 15.
 1. 1. 10

Eph. 4.

Dignitas, & nobilitas Christi. Cap. II.

Si suprema Christi Domini dignitas, & inestimabilis præstantia, populis cum ea qua decet, maiestate proponatur, magnam vim habebit oratio, & præclaros ad omne bonum motus in Christianorum pectoribus excitabit. Sumamus exemplum præsertim ex D. Paulo, in Epistola ad Hebræos; multa in initio de Christi nobilitate ponit, ex quo argumenta varia ducit, multiphariam (ait) olim Deus loquens patribus in prophetis, novissimè loquutus est nobis in filio, quem constituit hæredem universorum, per quem fecit & sæcula, qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram maiestatis in excelsis; Et alia dicit, quibus illum hominem Deum merito præfert omnibus Angelis, eo quod ipse sit verus filius, Angeli vero solum ministri, qui eum adorent. Ex his ergo rectè argumentatur, quam teneamur eius legi cum omni subiectione atque integritate parere; propterea inquit abundantius oportet observare nos ea, quæ audiimus, ne forte pereffluamus. Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis prævaricatio & inobediencia accepit iustam mercedem

Hebr. 12.

1. 1. 10

- Christi nobi
 • lita magnus
 Stimulus.
 Cap. 4.
- Ibidem.
- Ibidem.
- Cap. 1.
- Cap. 3.
1. Ioan. 1.
- cedem retributionis, quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem. Deinde cum in 3. cap. ostendisset, Christum tanto Moysse esse digniorem, quanto dominus seruo prestat, ex his ad Dei timorem hortatur, Timeamus ergo (ait) ne forte relicta pollicitatione introeundi, existimetur aliquis ex vobis deesse; etenim & nobis nunciatum est, quemadmodum & illis; mox etiam hortatur ad fidem subdens, Festinemus ergo ingredi in illam requiem, ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum; Ad spem etiam, ac fiduciam in Christo collocandam, Habentes ergo (inquit) Pontificem magnum qui pe netrauit caelos Iesum filium Dei, teneamus confessionem. Et adhuc ad Orationem; Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiae, ut misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Ad Coloss. praemittit quid ab eis maxime optet, quae est quasi conclusio, Non cessamus (inquit) pro vobis orantes, & postulantes, ut impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia, & intellectu spirituali, ut ambuletis digne Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei. Ut hoc imprimat proponit Christi dignitatem, ut quasi ex praemis quod intendit inferat dicens, Gratias agentes Deo, & patri qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transfudit in regnum filii dilectionis suae, qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturae, quoniam in ipso condita sunt vniuersa in caelis, & in terra; Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant, & his alia adiungit. Ex quibus argumentum efficax assumens rursus urget eos, Et vos cum essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis, nunc autem reconciliauit in corpore carnis eius, per mortem exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso, si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles a spe Euangelij quod audistis. Ad Philipp. docet suo exemplo omnia contemnenda propter Christi maiestatem. Quae mihi fuerunt lucra, haec arbitratus sum propter Christum detrimenta, veruntamen existimo omnia detrimentum esse, propter eminentem scientiam Iesu Christi Domini mei, propter quem omnia detrimentum feci, ut Christum lucrificarem. D. Ioan. statim eandem dignitatem proponit Ecclesiae dicens, Quod fuit ab initio, quod audiimus, & vidimus oculis nostris, & perspeximus & manus nostrae contrectauerunt de verbo vitae, & vita manifestata est, & vidimus & testamur,

& annuntiamus vobis, sed quorsum hæc? Vt & vos (inquit) societatem habeatis nobiscum, & Societas nostra sit cum Patre, & cum filio eius Iesu Christo; & hæc scribimus vobis vt gaudetis, & gaudium vestrum sit plenum. Ex hoc iterum colligit, si dixerimus quoniam societatem habemus cum illo, & in tenebris ambulamus, mentimur; & veritatem non facimus. Si confitemur peccata nostra fidelis est & iustus vt remittat peccata nostra & emundet nos ab omni iniquitate, & addit Filioli hæc scribo vobis vt non peccetis, Ipse etiã æternus Pater vt mundum totum ad filij sui amorem, & obedientiam trahat, de cœlo clamat, Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ergo ipsum audite. Optimum argumentum, nam si est filius, & dilectus Deo Patri, cur non sit & nobis? Si Pater ait, Hic est filius meus dilectus, cur non & ego dicam, hic est pater meus dilectus, dominus meus, amicus meus, sponsus meus dilectus? Si in eo complacet cor Dei Patris, cur non & nostrum? cur non & ego dicam, In quo mihi cõplaceo, quia est thesaurus meus, delicia mea, hæreditas mea, & omne bonum meum? & si ipse totus est meus, cur non & ego sim quantus quantus sum, totus ipsius? vt ei ex præcepto Dei Patris obsequar in omnibus? quo argumento etiam D. Petrus utebatur testis oculatus ad suos auditores in eundem finẽ, vt ipse significat his verbis, Non enim doctas fabulas secuti notam fecimus vobis Domini nostri Iesu Christi virtutem, & præsentiam, sed speculatores facti illius magnitudinis.

Cap. 2.
Matth. 2.

2. Pet. 1.

Adoptio filiorum, & communicatio honorum.
Cap. IV.

Tertius locus sit Adoptio filiorum Dei, quam Deus, & ipse filius Dei naturalis cum Spiritu sancto in nobis operatus est, quæ est summa gloria Christi, vt tot fratres sibi, tot filios Patri adoptarit. Quam dignitatem Paulus explicat, Nos ait, cum essemus paruuli sub elementis mundi eramus seruientes, id est sub primis rudimentis, antiquæ legis; At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Vnde & aliam subdit dignitatem priore non minorem. Quoniam autẽ estis filij, misit Deus spiritum filij sui in quo clamamus Abba Pater. Ex hoc loco optimum sumitur argumentum, vt si filij Dei sumus, Christi; fra-

Galat. 4.

Argumenta ex hoc loco.

Rom. 8.

fratres, eiusque spiritu constamus, ita viuamus vt simus tanto patre, talique fratre digni, & tanto spiritu fruamur: Hoc Paulus docet ad Rom. quos præsciuit, & prædestinavit conformes fieri imagini filij sui; quæ imago in hoc consistit, vt sicut Christus est imago, idest filius Dei verus, & naturalis, ita nos huic imagini, per hanc filiorum adoptionem, & morum sanctitatem dignâ filijs adoptatis, ipsi primogenito naturali conformemur: Sicut explicans hanc conformitatem subdit Paulus, vt sit ipse primogenitus inter multos fratres. Et addit quod si filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: Sed audi quam conditionem subiicit, si tamen compatimur, vt & cõglorificemur. Et iterum gloriamur in spe gloria filiorum Dei, id est, sumus quidem filij per gratiam, nondum per gloriam, & tamen in hac spe per Christum gloriamur. Et addit ex hoc nasci aliam gloriationem, quod scilicet gloriamur in tribulationibus, quas & libenter patimur cum Christo, & pro Christo, adeo vt etiam gloriemur in eis, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia spes, spes non confundit. Iterum ponit, & tertiam gloriationem; Gloriamur, ait, in Deo per Iesum Christum, hoc est expectamus opem Dei adfuturam, & hoc cum quadam animositate, & gloriatione; nã licet nos per nos indigni simus, tamen pretium à Christo solutum, est tanti valoris, vt quasi gloriabundi non in nobis ipsis, sed in Christi meritis, ac dignitate, expectemus, & auxilia non defutura, & gratiam, & gloriam, cum simus tanto honore à Christo dignati, & tanti valoris sanguine redempti, vt non debeat nos præterite seruitutis pudere, propter pretij quo empti sumus æstimationem.

Participatio bonorum Christi.

Quarto ex eadem dignitate Christi, & adoptionis filiorum sequitur alius locus ad argumenta eruenda feracissimus, scilicet communicatio, & participatio quam per Christum, & in Christo, & à Christo habemus diuitiarum, & thesaurorũ eius, qua ex parte cogimur quodammodo tantæ gratiæ tantisque opibus à Christo acceptis respondere, nisi execrandæ cuiusdam ingratitude pœnas luere grauissimas velimus. Audi Pauli eloquentiam. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei quæ data est vobis in Christo Iesu quod in omnibus diuites facti estis in illo, ita vt nihil vobis desit. Et addit, Fidelis Deus per quem vocati estis in societate filij eius; societas hic significat communicationem bonorum, nam Græcè est Κοινωνία idest communicatio. Elegans hic locus est vt aperiat diligens orator

I. Cor. I.

eloquentiam. Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei quæ data est vobis in Christo Iesu quod in omnibus diuites facti estis in illo, ita vt nihil vobis desit. Et addit, Fidelis Deus per quem vocati estis in societate filij eius; societas hic significat communicationem bonorum, nam Græcè est Κοινωνία idest communicatio. Elegans hic locus est vt aperiat diligens orator

orator auditoribus; Primum quidem quomodo Christus omnium honorum suorum participes nos fecerit, ut sicut ipse est filius Dei ita nobis, ut testatur Ioan. in Evangelio suo, potestatem dederit filios Dei fieri, & non confunditur nos vilissimos homunciones fratres vocare, & patrem suum nobis comminicare, ut dicat, Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum; & fecerit nos heredes suorum meritorum, cum dixerit, Hic est calix novi & aeterni testamenti qui pro vobis, & pro multis effundetur, ut bene argumentatur, & cum gloriatione Paulus refert, Si filij, & heredes, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, Secundum etiam quod quicquid gratiae habemus a Deo per huius hominis merita nobis confertur, nam qui sunt praedestinati, ex eius praevius meritis eliguntur, gratiae per Christum ad nos veniunt, de plenitudine enim eius omnes accepimus gratiam pro gratia; Remissio peccatorum per Christum est. Carissimi nolite peccare, sed & si quis peccaverit, advocatum habemus Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris; gloriam beati ab ipso, & per ipsum agnoscunt, ob id in Apocal. ponunt coronas ante pedes agni. Ex his quid debeat colligere prudens concionator, & auditores admonere non est difficile: Certè oportebit magnum gratitudinis, ac reverentiae, & laudis spiritum efformare, ut & Deo omnipotenti, & Christo homini respondeamus. Deinde discamus quicquid a Deo petimus per Christum efflagitare, sicut Christus expressè nos docet, quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis; quod fiet si Patri filium offeramus dilectum, eius merita, labores, passionem, sanguinem, mortem, virtutes tam illustres, zelum gloriae Patris, obedientiam, amorè, humilitatem. Ex hoc loco sic ratiocinatur Paulus ad Ephes. cum ait, Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus (& hoc) in Christo sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus Sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate. Huc tendit omnis benedictio, & donorum collatio per Christum, & propterea subdit, Et ego audiens fidem vestram quae est in Domino Iesu, & dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis in orationibus meis, ut Deus Domini nostri Iesu Christi, pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae, & revelationis in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quae sit spes vocationis eius, & quae divitiae, gloriae hereditatis eius in Sanctis, toto cap. 2. & 3. magnificè hæc

Y Dei

Cap. 1.
Hebr. 2.
Ioan. 20.
Matth. 26
Marci 14.
Rom. 8.
Omnes gratias per Christi merita habemus.
Ioan. 1.
1. Ioan. 2.

Cap. 4.
Cap. 1.
Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in caelestibus (& hoc) in Christo sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus Sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate. Huc tendit omnis benedictio, & donorum collatio per Christum, & propterea subdit, Et ego audiens fidem vestram quae est in Domino Iesu, & dilectionem in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis in orationibus meis, ut Deus Domini nostri Iesu Christi, pater gloriae, det vobis spiritum sapientiae, & revelationis in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quae sit spes vocationis eius, & quae divitiae, gloriae hereditatis eius in Sanctis, toto cap. 2. & 3. magnificè hæc

LIBRARIUS

Cap. 4.

Dei dona gentibus facta prædicat ex quibus infert quam sancti Deo, & Christo viuere debeant, Obsecro, ait ego vincus in Domino vt digne ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate, atque mansuetudine cum patientia supportantes inuicem in charitate, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis, & quæ sequuntur omnia ad mores pertinent, ac vitæ sanctimoniam, ex ijs principijs tamquam necessarias conclusiones, vsque ad finem Epistolæ deducit. Sepissime ita argumetur hic diuinus præco, omnia nos Christo debere, quia omnia bona, ab ipso, & per ipsum habemus, quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipso & per ipsū, & in ipso sunt omnia, ideoque subdit, Ipsi gloria: & iterum ex ipso autem vos estis in Christo Iesu qui factus est nobis à Deo, Sapientia (illuminatio scilicet intellectum) & Iustitia, (rectam faciens, & ordinatam voluntatem,) & sanctificatio (sanans, animæ omnes affectus, & passiones) & Redemptio, à peccato videlicet, morte, inferno, ac demonum tyrannide. Ex quo rectè infert, nihil omnino gloriandum in nobis, sed in solo Deo, & Christo, vt quædam admodum scriptum est, qui gloriatur in Domino gloriatur. Adde Christum esse Alpha, & Omega, principium ac finem omnium bonorum, Ergo ab eo agnoscendum omne bonum, & quicquid est salutis, & Iustitiæ, gratiæ, seu gloriæ ei offerendum, ab eodem petendum, & expectandum.

Rom. 11.

tatur hic diuinus præco, omnia nos Christo debere, quia omnia bona, ab ipso, & per ipsum habemus, quis prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipso & per ipsū, & in ipso sunt omnia, ideoque subdit, Ipsi gloria: & iterum ex ipso autem vos estis in Christo Iesu qui factus est nobis à Deo, Sapientia (illuminatio scilicet intellectum) & Iustitia, (rectam faciens, & ordinatam voluntatem,) & sanctificatio (sanans, animæ omnes affectus, & passiones) & Redemptio, à peccato videlicet, morte, inferno, ac demonum tyrannide. Ex quo rectè infert, nihil omnino gloriandum in nobis, sed in solo Deo, & Christo, vt quædam admodum scriptum est, qui gloriatur in Domino gloriatur. Adde Christum esse Alpha, & Omega, principium ac finem omnium bonorum, Ergo ab eo agnoscendum omne bonum, & quicquid est salutis, & Iustitiæ, gratiæ, seu gloriæ ei offerendum, ab eodem petendum, & expectandum.

Apo. 22.

Christus Redemptor, & Dominus. Cap. V.

Titulus Redemptoris Christi debitorum sumus.

Pretium Redemptionis quæ magnū.

AD maiestatem Christi, & Officij dignitatem, pertinent multi tituli, quos Sacra Literæ Christo assignant qui nobis erunt ad argumenta optima, secundissimi loci. Et sic Primus titulus Redemptoris, ac liberatoris. Hoc sanè titulo, quæ quid sumus Christo debemus ascribere, qui nos à grauissimo seruitutis iugo liberatos in diuinam quandam asseruit libertatem, præsertim si ipsius liberatoris nostri, qui est homo diuinus & Deus homo factus, in hunc finem, nobilitatem aduertamus, si grauissimam generis seruitutem, qua vt captiui, pessimo domino qui est demon seruiebamus, consideremus, si pretij valorem quo sumus redempti, expendamus. Cum enim potuisset quocumque suo opere ac leuissimo etiam labore, liberare, tamen grauissimum mortis genus subire, & copiosum sanguinem maluit effundere, vt ex pretij aestimatione, amoris erga nos, immensitatem metiremur, sic per crucem deleuit chirographum

plum decreti affigens illud cruci, dum propriam carnem affixit, sic veterem hominem crucifixit, dum suummet corpus cruci est affixum, sic corpus peccati destruxit, dum suum, ignominiosè illudendum, & flagellis percutiendum, occidendumque obtulit. Bene id expendens D. Ansel. colligit quantamque nobis hoc tantum beneficium exposcat gratitudinem, Quid ait misericordius dici potest, quam quod Pater æternus filium suum mittens dicat homini, Accipe filium meum unigenitum & da pro te, & filius dicat homini Accipe me, & redime te.] Sicut si magnus aliquis princeps, pro te redimendo, se ipsum liberalissimè offerret in seruitutem atque adeo mortem quantum ei omnino deberes? Ex hoc loco saepe argumenta sumit D. Paulus, dum aliquando, Dei erga nos misericordiã, & charitatem magnificat, Deus ait qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo Cuius gratia estis saluati, vt ostenderet in sæculis superuenientibus, abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Iesu. Aliquando Modum redemptionis admiratus: quia (inquit) pueri communicarunt carni, & sanguini, & ipse similiter participauit eisdem, vt per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium & liberaret eos qui per totam vitam obnoxij erant seruituti. Ex his rectè ratiocinatur ad Cor. Non estis uerari, Empti enim estis pretio Magno, Ergo bene subdit, glorificate, & portate Deum in corpore vestro, Et rursus pretio empti estis. Vnde colligit nolite serui fieri hominũ, hoc est nolite propter homines, Dei seruitutem ram nobilem parui pendere. & ad Rom. liberati a peccato, serui autem facti iustitiæ, habetis fructum vestrum in sanctificatione, finem autem uitam æternam. Et D. Petrus. Non corruptibilibus (ait) auro vel argento redempti estis de vana uestra cõuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati & assignat finem huius diuinæ charitatis, vt fides uestra, & spes esset in Deo, animas uestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde inuicem diligite attentius renati, nõ ex semine corruptibili, sed incurruptibili, per uerbum Dei uiui. Secundo huic similis efficaciaz est titulus Domini, si enim pretio nos redemit, Ergo nouo titulo serui eius sumus, quo titulo maxime se honorare uult, & gaudet Paulus in principio suarum Epistolarum, cum magna gloria & gaudio seruum se Iesu Christi appellans

Lib. 2. Cur Deus homo cap. 20.

Eph. 2.

Hebr. 2.

1. Cor. 6.

Cap. 6.

Rom. 6.

1. Pet. 1.

Christus est noster Dominus.

Gal. 6.

Y a gloria-

gloriatur se vt seruum Christi signatum, stigmata Domini portare in corpore suo; & ijs seruitutem suam palam profiteri; Et quidem Christus non solum vt Deus; sed etiam secundum humanitatem ratione vnionis dominium habet uniuersorum, sed maxime in Cruce dominium hoc acquisiuit suo sanguine, vt vere dicatur quia Dominus regnauit a ligno. Ex hoc loco saepe argumentari licebit, vt non pudeat nos seruos facere quod Dominus dignatus est ipse prestare; quare Apostolis ait, Vos vocatis me magister, & Domine, & bene dicitis, sum etenim, si ergo ego magister, & Dominus laui pedes vestros; & vos debetis alter alterius lauare pedes. Si est Dominus ergo eius verba, & attentissime audire; & diligentissime oportet nos seruare, vt animo promptissimo semper eum intuentes dicamus cum Samuele, loquere Domine quia audit seruus tuus; & cum Isaia, Ecce ego mitte me; Et cum Augustino da quod iubet, & iube quod vis, etiam si percutiat nos, aquo, imo, alacrius imo omnia de manu eius toleremus, dicentes, Dominus est, quod bonum est in oculis suis faciat. Et cum Iob, Dominus dedit Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum. Si Dominus pro seruis iniurias easque grauissimas aquo animo passus est multo magis pro Domini gloria seruus patiatur necesse est. Si me persecuti sunt & vos persequentur; Non est seruus supra Dominum, debet plane seruus totus Domino esse addictus, eique viuere, ita Christo omnes Christiani, vt Recte docet Paulus Christus pro omnibus mortuus est, vt & qui viuunt iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & post parabolam seruientis Domino; infert Christus, Nunquid Dominus gratiam habet illi seruo, quia fecit quae ei imperauerat? Non potest sic & vos cum feceritis omnia quae praecipit sunt vobis, dicite serui inutiles sumus, quod debuimus, facere fecimus.

Mediator, Rex, pastor, & Aduocatus. Cap. VI.

1. Tim. 2.

Mediatoris tres conditiones.

Tertio gaudet Christus mediatoris titulo, vt Paulus vocat vnus Deus, vnus, & mediator Dei, & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit Redemptionem semetipsum pro omnibus. Optime autem Medij ac mediatoris ei conditiones conueniunt, nam secundum philosophos vt aliquid dicatur mediū inter duo, debet primo ab extremis distare, debet secundo de vtroque extremo participare, & aliquam cum vtroque affinitatem habere, & tertio in eo extrema debent simul conuenire quem-

quemadmodum ob has tres proprietates, inter spirituales sub-
stantias, & corporeas medium quid est homo. Certè Deus &
homo maximè distabant, sed ecce filius Dei idemque Deus, ho-
mo factus est, vt homo, est patre inferior, vt Deus, homine supe-
rior, quæ est prima proprietates; participat deinde ex Deo infi-
nitatem, gloriam, omnipotentiam, ex homine naturam, penas,
mortem, quod est secundum; sunt autem hæc duo ita vnita vt
sit vna persona, idemque Christus verè dicitur mortalis, & im-
mortalis, finitus, & infinitus, in eo maiestas diuinitatis, & hu-
manitatis miseria vnita, quod est tertium: Itaque optimus est
mediator, & Deum homini vnire potuit, & hominè Deo. Quis
tantum mediatorem non celebret & non æstimet, non amet? per
quem cum tanta dignitate Deo reconciliati, atque adeo tanto
nexu colligati sumus in ipsomet Christo; & per eiusdem fan-
guinem ad Dei amicitiam reuocati? Quare Paulus antequam
titulum mediatoris Christo attribuat, ait; Christus assistens
Pontifex futurorum bonorum, per iamplius, & perfectius taber-
naculum non manufactum, id est, non huius creationis, neque
per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium fan-
guinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta:
postea subdit, Et ideo noui testamenti Mediator est, vt morte
intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ
erant sub priori testamento repromissionem accipiant, qui vo-
cati sunt æternæ hereditatis. Itaque nos per hunc mediatorem
non ad terrena bona, sed ad æternam hæreditatem vocati sum-
mus; propter hoc Christus vt testamentum firmaret mortem
subijt, per quam nobis hæreditas succederet; modo ea præste-
mus quæ à nobis noster Mediator exigit, alioquin hæreditatem
privandi. Quarto Rex noster Christus est, cuius maiestatem
describit Hierem. Ecce dies veniet dicit Dominus, & suscita-
bo David germen iustum, & regnabit Rex & sapiens erit, & fa-
ciet iudicium, & iustitiam in terra, & hoc est nomen quod vo-
cabunt, Dominus (in Hebræo est nomen Dei IEOVA) iustus
noster; ergo vt Deum adorare debemus & colere, & quia ho-
mo, sapiens & iustus, eius legibus parere. Et Zachar. Ecce Rex
tuis venit tibi mansuetus, humilis, & pauper: Turpe est nobis
non sequi mores nostri Regis, & non induere eundem cum ip-
so habitum; & quia sumus regnū eius, debemus seruare quod
Paulus docet Regnum Dei non est esca, & potus, sed iustitia,
& pax in Spiritu sancto; Et cum simus de Regno Christi, debe-
mus fugere Regnum mundi, cum ipse dixerit eorā Pilato,

Christus est
Rex noster

Hebr. 9.

Hebr. 9.

Hebr. 9.

Hebr. 9.

Christus est
Rex noster

Cap. 23.

Cap. 9.

Rom. 14.
Ioan. 18.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Christus Pa-
stor.

Regnum meum non est de hoc mundo, non enim licet nobis utriusque vexillum sequi, sed alterutrum necessario est sequendum. Quinto in scripturis sacris Christus nomen habet Pastoris, quem oves, & amare, & agnoscere, & sequi debent: ipse met se pastorem, & pastorem bonum vocat, & tam bonum, & amantem ouium, ut etiam animam pro ouibus posuerit, quidni & oves pro pastore sui gloria, pelles atque adeo vitam ponant? oves certe Christi summi pastoris illi sunt qui ut ipse apud Ios. docet cognoscunt pastorem, sicut & ipse cognoscit oves, & vocem eius audiunt, & sequuntur illum. Oves debent in bono pastore confidere, & eius virtuti adherere ut a lupis defendantur, & dicant, Dominus regit me, vel ut alij legunt, Dominus pastor meus nihil mihi deerit, & quæ sequuntur. Debent ad pastorem regi, & in eius pascuis esse continuo.

Io. c. 10.

Cap. 34.

Vnde Ezechiel dicit fuscitabo super eas pastorem unum qui pascet eas seruum meus David, & ipse erit eis in pastorem, & faciam cum eis pacem pacis, & cessare faciam bestias pessimas de terra. Et concludit totum caput, vos autem greges mei pascua mea, homines estis, & ego Dominus Deus vester dicit Dominus Deus: quid dicat ego vos pascam, ego vestri curam geram, modo vos cognoscatis vos homines esse, & me audiatis Dominum Deum vestrum. Ex hoc loco D. Petrus hortatur Christianos abstinere a carnalibus desiderijs, conversationem inter gentes habentes bonam; Et addit multa alia documenta quæ omnia illo argumento nituntur, Eratis enim sicut oves errantes, sed conuertit

1. Pet. c. 2.

Aduocatus
noster Chri-
stus.

Hebr. 5.

1. Ioan. 2.

Hebr. 12.

estis nunc ad pastorem, & Episcopum animarum vestrarum. Sexto, Aduocati etiam munus pro nobis gerit ut homo apud Patrem suum, non solum, ut Paulus ait, in diebus carnis sue preces supplicationesque cum clamore valido, & lachrymis offerens, sed etiam assistens nunc vultui Patris ad dexteram eius ostendit aduocatus Patri pro nobis latus, & vulnera, quorum in hunc finem cicatrices perpetuo seruat sicut idem Paulus ait. Non enim in manufacta sancta Iesus introiit exemplaria reorum, sed in ipsum cælum, ut appareat vultui Dei pro nobis. Quare merito Ioan. hortatur ne sub tali aduocato desperemus in causa nostra, Filioli, ait, hæc scribo vobis, ut non peccetis, sed si quis peccauerit aduocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Et Paul. Non enim accessistis ad tractabilem montem, & ignem accensibilem, & turbinem, & caliginem, & procellam, sed accessistis ad Sion montem, & ciuitatem Dei viventis, Hieru-

Hierusalem celestem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Ecclesiam primitiuorum qui conscripti sunt in caelis, & testamenti noui Mediatorem Iesum, & sanguinis asper- sionem, melius loquentem quam Abel; Ex quibus bene infert, Videte ne recusetis loquentem si enim illi non effugerunt recu- santes eum qui super terram loquebatur, multo magis nos, qui de caelis loquentem nobis auertimus. Ex hoc Cyprianus docet Christianos eiusdem aduocati verbis in precibus uti, Amica, (inquit) & familiaris oratio est Dominum de suo rogare, & cum ipsum apud Patrem Aduocatum habeamus pro peccatis nostris, quando peccatores pro delictis nostris petimus, aduo- cati nostri verba promamus.

De Orat. Do- minica.

Alij Tituli Christi. Cap. VIII.

IN hanc modum licebit Oratori Christiano ex innumeris Christo conuenientibus titulis argumenta varia deducere ad multa persuadenda: longum esset in singulis immorari. Est enim praeterea Christus noster Dux, Saluator, Protector, Magi- ster, Via, Veritas, Vita, Lux, Ostium, Pax, Fons, Signaculum, Amicus, Frater, Sponsus, Haeres vniuersorum, denique omne bonum nostrum. Ex his titulis quam magna existit argumen- torum seges? Dux est & nos eius milites, ergo debemus in no- mine Iesu & virtute eius, non nostra, acriter, & alacriter, non solum aduersus carnem, & sanguinem, sed aduersus spiritua- lia nequiciae pugnare, sperantes & nos cantaturos cum Paulo Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Iesum Christum: & poterimus hortari etiam alios, vt Paulus subdit ibidem. Itaque fratres mei dilecti stabiles esto- re, & immobiles abundantes in opere Domini semper, scientes quod labor vester non est inanis in Domino. Est Saluator, ergo ab eo habemus gratiam, qua est salus animae iustificata, & glo- riam qua est merces aeterna in caelo. A Christo habemus gra- tiam iustificationis, & remissionis peccatorum, quod est sum- mum beneficium: habemus ex eiusdem Christi meritis donum Perseuerantiae, & vt opera nostra merendi vim consequantur, tum maioris gratia, tum ipsius beatitudinis augmentum. Sed haec omnia ita habemus a Christo, vt nostra cooperatio sit ne- cessaria vt Christi merita nobis applicentur, alioquin nil pro- derit nobis Saluatoris industria. Ideo sapienter Paul. Appa- ruit benignitas, & humanitas Saluatoris nostri Dei, non ex ope- ribus

Christus Dux.

1. Cor. 15.

Saluator.

Tit. 3.

UNIVERSITÄTS- BIBLIOTHEK PADERBORN

ribus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius heredes simus secundum spem vitæ æternæ. Istud est esse Saluatorem. Sed hæc verba iungenda cum his quæ dixerat de eodẽ Saluatore, Apparuit gratia Dei Saluatoris nostri omnibus hominibus; quid hinc colligere debeamus subiicit, erudiens nos (ait) vt abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobrii, & piè, & iuste viuamus in hoc sæculo; Vide quid à nobis requirit Saluator, vt salus, quam nobis ipse suo sanguine acquisiuit, nobis valeat. Et tu Concionator aduerte quid Paulus à te postulet, Hæc loquere, & exhortare, & argue cum omni impero, nemo te contemnat. Est Protector noster, non modo qua parte est Deus, sed item vt homo etiam nunc sedens ad dexteram Patris, Si Deus (ait Apostolus) pro nobis quis contra nos? & subdit. Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat, quis est qui condemnet? Christus Iesus qui mortuus est, imo qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis; quasi dicat, Deus certè non accusat, sed iustificat: Christus planè non condemnat, quia pro nobis est mortuus & postea resurrexit, & nunc ad dexteram Dei etiam pro nobis interpellat. Vide quam merito si grati esse volumus, debemus cum Paulo dicere quod mox adijcit, quis ergo nos separabit à charitate Christi; Et propter te mortificamur cotidie, æstimati sumus sicut oves occisionis, & in his omnibus speramus propter eum qui dilexit nos. Magister est & doctor, & talis vt exemplo, & doctrina nos doceat, quia Actor: Primo dicitur, cepit prius facere, deinde docere; & nos debemus illud

Cap. 2.

Protector noster
Christus.
Rom. 8.

Magister noster
Christus.

Actor. 1.

Isa. c. 30.

Ioel. c. 2.

Isa. c. 2.

Christus Via
Veritas, &
Vita.

Isa. 30.

Ioan. 14.

Gal. 2.

Isa. tenere erunt oculi tui videntes præceptorẽ tuum; & exultare, vt dicitur apud Ioelẽ, in Domino Deo nostro, quia dedit nobis talem doctorem iustitiæ; & gaudere quoties audimus, dixit Iesus discipulis suis, & inuicem adhortari, vt dicitur apud Isa. Erit mons domus Domini, & eleuabitur super omnes colles, & current ad eum omnes gentes, & dicent, Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: Hæc est via ambulante in ea, & nõ declinetis neque ad dexteram neque ad sinistram. Si est veritas ergo ei credendum omnino ne erremus. Si vita, ergo viuamus in eo, vt possimus cū Paulo dicere, viuo autẽ iam non ego, viuit vero in me Christus; & cum eodem sperare vt de nobis

nobis quoque dicatur; Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. cum autem apparuerit Christus vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria; sed necesse est id prestare quod Apollolus eo loco congruenter subiungit; mortificate ergo membra vestra quæ sunt super terram fornicationem &c.

Christus lux est vt ipse ait, Ego sum lux mundi, ergo sequamur hanc lucem; nam ipsemet subdit, qui sequitur me non ambulat in tenebris; sicut ambulauerunt, & ambulant qui hanc lucem non sequuntur; præsertim quod sequentes lucem, nõ solum pellunt tenebras, sed & ipsi fiunt lux alijs, vt Paulus ait, Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, Et Discipulis Christus ait, Vos estis lux mundi. Ostium est per quod debent intrare qui saluandi sunt. Ego enim ait, Saluator sum ostium ouium, si quis per me introierit saluabitur, qui autem non intrat per ostium fur est, & latro, Non enim est aliud nomen in quo oporteat nos saluos fieri, ipse est Pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Est fons patens in ablutionem peccatoris, & menstruata, ad quem, confugiendum vt abluamur a sordibus animæ, Est Signaculum vt dicitur in Cant. pone me vt signaculum super cor tuum, super brachium tuum. Ambros. Signaculum Christi in fronte est, signaculum in corde, signaculum in brachio, In fronte vt semper confiteamur, in corde vt semper diligamus, in brachio, vt semper operemur. Est Amicus, Vos autem dixi amicos quia quæcumque audiui a Patre meo, nota feci vobis. Igitur oportet nos cum Christo, fidelis amicitie leges, summa cura, & affectu seruare, ita vt si opus sit etiam vitam pro amico exponamus, sicut ipse pro inimicis vt amicos faceret suam posuit, Si cum inimici essemus reconciliati sumus per mortem filij eius, multo magis reconciliati salu erimus in vita ipsius. Est frater noster, & a Paulo vocatur Primogenitus in multis fratribus. Vide quanta dignitas habere fratrem talem qui est filius Dei naturalis, & quantam sanctitatem a fratribus merito exquirat talis primogeniti excellentiam. Est sponsus, Sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio & in misericordia, & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide, & scies quia Ego Dominus; Cui titulo seruit totus liber Cantic. Vide quanta cura debeat Ecclesia, & quælibet anima hunc sponsum honorare, magnificere, ac diligere toto corde, tota anima totisque viribus. Est a Deo Patre constitutus Hæres vniuersorū vt dicitur a Paulo, ergo ex bona sequela debeo intelligere totum me quantus quantus sum ad eius hæreditatem pertinere vt me-

Colof. 3.

Ioan. 8.

Christus lux.

Eph. 5.

Matth. 5.

Ostium.

Ioan. 10.

Fons.

Actor. 4.

Eph. 2.

Zach. 13.

Signaculum.

Cant. 6. 8.

De Isaac,

cap. 8. in

c. 26. Gen.

Amicus.

Ioan. 15.

Rom. 5.

Frater.

Rom. 8.

Sponsus.

Ose. 2.

Heb. 1.

vt me-

Christus omne bonum nostrum, si non ei me totum tradam. Denique vno verbo dici potest, Christum esse totum nostrum bonum, ex quo nobis omnia, per quem omnia, & a quo omnia, & ut dicamus sicut quædam anima Christo vnita, quærentibus qualis est dilectus tuus, quia sic

Cap. 7. adiuuasti nos, respondit in Cantic. Dilectus meus candidus, & rubicundus electus ex millibus, & totus desiderabilis, vel ut habet alia versio ex hebraica lingua totus desideria, hoc est,

Epist. 11. quicquid in se habet nostra desideria ad eius amorem, & feruitutem inflammat. Addamus ex Ambrosio, vbi explicans illud: Speciosus forma præ filiis hominum, de Christi pulchritudine agit; Videt, ait, ut eius consideratione fiat speciosa anima nostra, & delectetur, & pinguescat, & fecundetur, & deturcat: hic est thesaurus noster, hic vita nostra, hic sapientia nostra, iustitia nostra, pastor noster, & pastor bonus. Videt, quanta bona in vno bono. Pulcherrime item hunc locum tractat S. Paulinus Nolanus Episcopus, Ergo (inquit) illum amemus quem amare debitum est, illum osculemur, quem osculari, castitas est, illi subiciamur, sub quo iacere, supra mundum stare est, propter illum deiciamur, cui cadere resurrectio est, illi commoriamur in quo vita est; Et alia subiicit multa, quibus probat Christum omnia sua, & nomina, & bona nobis communicasse, & omnia nobis esse Christum.

Ep. 4. ad Seue. ad finem. Quomodo dilatari possint, apteque tractari ad motum, argumenta petita ex Titulis Christi & nominibus, quæ illi nos obligant. *Cap. VIII.*

Post allatos Christo conuenientes titulos, placet explicare modum aliquem, quo ex his tanquam locis, argumenta sumere, ac eadē possimus amplificare. Tria sūt capita, ad quæ reuocari possunt omnia, per quæ mouere nos alij solent ad quidpiam agendum. Primum Exempla, Deinde Verba, postremo Facta; quæ quomodo ab exemplis hoc loco distinguantur, infra explicabitur. Exempla vim maximam, sine dubio habent, siue sodalium ac parium inter se, siue superiorum apud inferiores. Et potest ratio asferri, cur tantum exempla valeant. Et ostendi eorum vis, autoritate sapientum, & ipsismet exemplis, tum sacris tum prophanis. proclive est filio imitari parentes, discipulo magistrum, populari principem, Militi Ducē, sodali & amico, amicum atque sodalem, ac generatim omnibus

Tria sunt
quæ nos ad
aliquid faciendum mouent.
Exempla Christi maxime imitanda.

nibus infigne in aliqua re personam. Cum igitur sit nobis Christus hęc omnia, non imitabimur illum? Afferi poterunt cōparationes ex historijs, in quibus ostendatur, quid fecerint vel filij, vt parentes, vel discipuli vt magistros, vel populi vt suos principes, ac reges, vel milites vt suos duces, vel amici vt amicos imitentur. Tum ostendetur, quanto sit magis Christus imitandus, nempe vt pater tanto præstantior, amantiorque Magister tanto sapientior ac melior, eodemque modo in alijs colligendo multa, quibus exemplorum Christi, & aliorum, ostendatur & sub oculos subiiciatur disparitas. Deinde Verba quoque plurimum mouent, siue sint monita & cōsilia, siue iussa ac leges, siue oracula, siue etiam vt preces. Considerentur autem etiam hic omnes tituli illi. Amicorum cōsilia apud amicos valent, præcepta magistrorum atque parentum apud discipulos, ac liberos, legislatorum ac principum leges apud populos, iussa ducum apud milites, Oracula apud omnes. Quia igitur vim apud nos habere, debent hęc omnia? Et cōsilia talis amici, & præcepta talis Magistri ac patris, & leges talis legislatoris ac principis, & iussa talis ducis, & Oracula veri Dei? Hęc quoque amplificanda erunt, cōparatione eorum, qui magnum aliquid fecerint ob cōsilia, aut monita aliorum, vel vt præcepta & iussa seruarent, & ostendendum quanto sit æquius nos parere Christo, Et explicandum, quomodo, accipienda eius verba, & cōsilia & monita, & iussa qua ueneratione audienda, quanta curâ studioque seruanda. Quamquã hic & alij tituli locum habent, vt medici humani generis, vt docētis arcana, ad inueniēdos thesauros, & plumbum aliaque metalla, imo terram & saxa, in aurum commutanda, comparando illud studium quo cupidi sanitatis, vel diuitiarum, obediunt medicis, vel promittentibus inuentionem thesaurorum & artem Alchimie, cum eo studio, quo nos Christi præcepta sequi debemus, qui sapientissimus medicus est, & non solum, perfecte omnia facit, sed & potest omnia, & vult propter nos.

Postremo cōsideranda sunt facta, quæ vt distinguatur ab Exēplis, sunt actiones ipsæ, prout significant rem aliquam valde cordi esse ei, qui propter eam rem, actionem talem aggreditur: Vt magnum amorem, erga Rachelem, significat Iacob, qui propter eam, non renuit, post septenniū seruitutis, alterum seruire septennium. Magnā habendi regni, insaniam ostendit Absalon, qui contra ipsum patrē & talem patrē rebellat. Idē est si aliquis pater, vt filium vt ab aliquo incepto reuocaret, magnam præferret

ergo dicitur
hinc istud
non fuit
ob id
etiam

Verba solent mouere.

Christi verba multum apud nos debent valere.

Facta habent mouēdi vim.

VERBA
SOLENT
MOUERE

Facta & opa
Christi quã-
tũ apud nos
valere de-
beant.

ferret mœstítiam, adhiberet lachrymas, nollet comedere, nollet
fomnum capere, nollet, lucem videre. Item si Rex, vt à populari
suo aliquid impetraret non solum allegaret nobiles viros, sed
ipsemet magno cum incommodo adiret, magnoque impendio
& magna quasi iactura dignitatis suæ. Considerentur igitur
omnia Christi opera hoc modo vt facta, ad impetrandum à no-
bis salutem nostrã vt ne peccemus: vt ne pereamus in æternũ
& considerentur quæ fecit, vt sunt e celo in terram descensus,
præsepe, fuga in Aegyptũ, Triginta trium annorum ærumna,
paupertas, Crux denique &c. Deinde cõsiderentur tituli om-
nes. Talia fecit amicus pro amico; talia Dominus pro seruo,
talìa pater pro filio, Magister pro discipulo, Dux pro milite,
Rex pro vilissimo populari. Sed hic quoque maximam vim
habent comparationes similitum factorum; ad rem ante oculos
constituendam. Querenda igitur erunt facta aliqua, quibus alij
adducti sint, ad gratificandum ijs, qui per ea facta aliquid impet-
debant vt B. Pater noster Ignatius, vt amicum a sagittio reuo-
caret, demersit se in frigidum stagnum quã erat amicus transi-
surus, & eã re is ita est commotus vt resipuerit; Christus do-
minus quid fecit? abiecit se in vile ac nudum præsepe inter bel-
luas. poterit Concionator illud præcipue factũ explicare, quod
Euangelium præsentis diei, ac tempus proponit. In his autem
comparationibus licebit, quoque aliquas ex ipso Christo &
Deo accipere, quæ magnam habent vim, ostendendo, quid pro-
pter nostra opera & facta, ipsemet Christus & Deus fecerit. Sit
exempli gratia: Christus dominus valde commotus est; factio-
eorum; qui per tegulas paralyticum demiserunt; & hominem
curauit. Valdè item commotus perseverantia Cananæ, &
Turba quæ iam triduo sustinebat eum in deserto; & lachrymis
Magdalena fratrem suum flentis &c. Et his omnibus, statim
opem dedit, & nos Christi fames, Christi lachryma, Christi in-
vocandis nobis perseverantia; & descensus e celo non mone-
bit? Obedientia Abrahæ quantopere commotus est Deus qui
dixit quia fecisti rem hanc &c. Et nos considerantes à Deo ip-
so filium vnicum, talemque filium, traditum ad mortem causã
nostra, & verè sacrificatum non dicemus. Quia fecisti rem hæc,
& non pepereisti filio tuo dulcissimo & vnico; propter nos; &
nos erimus tui in æternum, & multiplicabimus gloriam tuam,
quantum in nobis erit in terris, & in gentibus omnibus per vi-
tam & mortem. Animaduertendum est autem, non omnibus, in
vna eademque re, vtendum his titulis; sed alijs modo, modo
alijs,

alij, vt feret materia, quæ in manibus erit. Aliquando sapiens in graui aliqua re; multorum coaceruatio cum illustribus similitudinibus & exemplis, habebit maximam vim. Deinde ex tribus huius capitibus, illud caput magis vsui erit, quod magis præfenti tempori quadrabit & loco. Nam si explicatur sententia, vel aliqua Christi doctrina, poterunt considerari, quæ paulo superius in hoc capite diximus; de Verbis; si factum, quod proponitur in Evangelio, sit Exemplum, poterit exempli modo tractari, vt dictum est: Quamquam, permiscere omnia sepe, ex vsu erit, & cum agatur de sententia, ostendere, quomodo eam exemplo, & factis etiam suis, conatus sit dominus nobis persuadere. Nam si agatur, verbi gratia, de illo Christi præcepto Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros, poterunt hæc verba considerari, vt monitum, vt consilium, præceptum, iussu, lex, Oraculi, Amici, Præceptoris, Magistri, Ducis, Regis, Dei; adhibendo comparationes, vt iam diximus. Deinde poterunt considerari exempla Christi, qui rogauit patrem pro inimicis & excepit iudam: Adhibitis hic quoque comparationibus, & considerando Christi exempla sub illis titulis. Postremo afferri possunt facta: Quid enim fecit Christus, vt persuaderet nobis dilectionem inimicorum? Ad hoc venit in mundum, id prædicauit, ad hoc passus est &c. Præterea animaduertendum est nullum esse Verbum, aut exemplum aut factum Christi, quod non explicari, amplificari, tractarique accommodatè ad motum, hoc modo queat. Si igitur proponatur nobis, iter faciens, Hoc est exemplum, vt & nos pro Dei obedientia, & animarum salute laboremus, idem est factum, quo significat sibi esse curam salutem nostram, propterea enim Amicus ille noster iter facit, pater, & Rex noster, & Dux laborat, querit nimirum filium, aut militem: Si proponatur prædicans, erunt verba simul & exempla, & facta; Nā hæc ita se habent, vt omnia, exempli, habeant simul & facti vim, facta autem sunt multa, quæ non ita propriè aliam vim habent, nisi facti, quam diximus vt institutio Sacramentorum, & quorundam miraculorum vt ficulnea arefacta, permixti porci demonum potestati. Porro miracula, habent omnia vim facti, & quidem maximam. Quid enim potest magis ostendere Deo nostram salutem, charam esse, quam quod etiam miracula faciat, vt nos moueat. quid autem mouere nos poterit si non mouent miracula? vbi natura mutatur, vbi potestate quædam supra naturam, & extraordinaria Dens vitur. Poterit ergo, quodcumque miraculum tractetur, ad morale accommodari;

NON
SALUS
EST
IN
ALIO

Christi
verba
et facta
quæ
ad
motum
accommodantur
vt
in
hoc
capite
ostenditur
quod
omnia
Christi
verba
et facta
ad
motum
accommodantur
vt
in
hoc
capite
ostenditur

dari; Vt si dicas factum tale miraculum propterea, vt audientes ab hoc vel illo peccato abstineant, vt hanc aliamve amplectantur virtutem & familia. Postremo, animaduertendum est. Tria hæc dicta capita, scilicet verba, exempla, facta, posse ad tres vias accommodari, propria quadam ratione; Nam & si omnia in omnibus valent, tamen, proprio quodammodo, facta vt potentissima ad Viam purgatiuam pertinent; Verba ad Illuminatiuam, vt quæ docendo profectum iuuant; exempla, ad vnitiuam, cum sit liberalis animi, & amantissimi, velle sumi esse, amico, patri, regi, duci, magistro.

Mysteria totius vite Christi. Cap. IX.

Totius vite Christi Domini mysteria virtutesque eius heroicæ, diuinam quamdam, vt aliqui Patres vocant economiam continent, quam diligenter versare debet Diuini Verbi præco, & ex ea ad vtilitatem animarum multa proferre. Tunicam vocat Bernardus cum ait, Agnosco tunicam desuper contextam per totum, quam ex suggestu oportet, per partes euoluere, atque populis Christianis aspiciendam, contemplandamque proponere. Est diuinus liber, vt exponit D. Bern. ser. de septē signaculis, à Deo ex ipsa æternitate confectus, & per multos prius annos septem sigillis signatus, postea vero per ipsum diuinum agnum solutis sigillis apertus, nunc vero explicandus ab euangelico Concionatore. Afferamus iam aliquot locos, sicut superiori capite cepimus, ex præcipuis tantum mysterijs, ab ipsa Christi æterna prædestinatione initium sumētes. Hæc Christi Domini prædestinatio summum, ac primum omnium donorum Dei est, in qua de vnione filij Dei cum natura humana decretum est, quæ exaltanda erat (vt Augustinus loquitur) tam alte, vt altius non posset, si quidem prædestinatus est Christus homo, vt sit filius Dei ac propterea illi humanitati à Verbo assumendæ in vnitatem personæ diuinæ, tanta gloria communicanda, quanta filio Dei esset conueniens, vt Ioannes testatur, Vidimus gloriam eius, quasi vni geniti à Patre, vt sit vniformis hæres, & omnia eius pedibus sint omnino subiecta. Ex hac prædestinatione debet Christianus Orator colligere, quanta veneratione Christus etiam homo à nobis sit colendus, adorandusque adoratione latræ, quia ille homo est filius Dei. Deinde intelligant omnes prædestinati, quantum primo prædestinato debeant, & quo dilectionis affectu, qua gratitudinis significacione erga eum affici oporteat, eo quod Christi prædestina-

Christi mysteria sunt æconomia liber & Tunica.
Serm. de Asc.
Serm. 1. de Resurr.

Prædestinatio Christi.

Rom. 1.

Prædestinatio nostra ex Christi prædestinatione.

finatio causa est, ut omnes alij prædestinentur, quicunque à Deo prædestinantur. Ea est causa quare liber vita, in quo omnium electorum nomina scripta sunt dicitur in Apoc. liber vite Agni, quia ipse est primus in capite huius libri scriptus ut dicitur à Paulo referente locum psalmi; non solum primus dignitate electionis, sed quia ab eo omnium aliorum pendet prædestinatio. Licet enim prædestinationem aliorum non dicamus ex præiis meritis factam, asserimus tamen ex Christi præiis meritis natam. Propterea Paulus elegit ait nos, sed in ipso; Vita vestra abscondita est in Deo; sed cum Christo. Debent ergo omnes electi Christum, primogenitum agnoscere, & toto cordis affectu eum amplecti, Omnia vestra sunt (ait Paul.) vos autem Christi, Christus autem Dei; omnia propter electos sunt, electi autem propter Christum. Nec solum hanc primam electionis gratiam Christi meritis ascribere oportebit, sed item alias quæ consequuntur, iuxta illam auream gemmeamque cathenam quam texit idem Paulus quos prædestinavit hos; & vocavit, & quos vocavit illos, & iustificavit, & magnificavit: Unde etiam merito subdit quod cum dedit nobis filium, cum illo nobis omnia donaverit; Ex quo per necessariam illationem infert, Quis ergo nos separabit à Charitate Christi? Rursum ex Christi prædestinatione debet Concionator inferre, quanta sanctitate debeant omnes electi splendere, sicut Paulus, cum dixisset, Deum elegisse nos in ipso, docet quales esse debeamus, ut simus (inquit) sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate; hæ sunt partes electorum.

Cap. 13.

Psal. 39.

Ephes. 1.

Coloss. 2.

1. Cor. 4.

Rom. 8.

Eph. 1.

Incarnatio Christi.

Serm. 1 de Epiph. initio.

Serm. de Ascensione.

suffi-

Secundus locus sit Incarnatio Christi, & Conceptio in qua VERBUM caro factum est. Ex quo mysterio poterit noster Orator populos inducere, ut in hoc sacramento pietatis Dei summam potentiam, iustitiam, sapientiam laudent, admirentur, ex tollant: sed maxime erga nos evidentissima divina benignitatis, & amoris argumenta sumere necesse est, vde ad redamandum tantum benefactorem accendamus. Paulus ad Tit. Apparuit (inquit) benignitas, & humanitas Salvatoris nostri Græce habetur *φιλανθρωπία*. Amor erga homines, cum tanta benignitate de qua Bernardus priusquam (ait) appareret humanitas, latebat benignitas, promittebatur, sed non sentiebatur, verum ubi apparuit humanitas, benignitas latere non potuit præsertim si consideretur illud Cypriani Quid amplius vis o homo? prius dicebatur Deo, tuus est homo, nunc dicitur homini, tuus est Deus: Ex quo optime concludit, o homo sufficis tu Deo,

- Serm. 64. in Cant.* sufficiat tibi Deus.] Et illud Bernardi, Ita ne summus omnium factus est vnus omnium? quis hoc fecit? Amor, dignitatis nescius, dignationis diues; Quid amore violentius? de Deo triumphat amor, quid tā non violentus? Amor, quæ est ista vis quæ totā violētia ad victoriam, tam victa ad violentiam?] Ex eodem loco sancti videntur ad omne genus sanctitatis post tantum acceptum à Deo beneficium, quantum est; sibi Deum tantā vnione adiungunt humanam naturam. Egregie D. Leo. Agnosce homo dignitatem tuam, & diuinæ consors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conuersatione redire.] Augustinus sic argumentatur, Deus sequendus erat qui videri non poterat, homo sequendus non erat qui videri poterat: vt ergo haberet homo, & quem videret homo, & quem sequeretur homo, Deus factus est homo. Etiam antequam Deus fieret homo, ob solam promissionem hortabantur Propheta ad vitæ sanctimoniam, quanto magis post completa promissa? Hieremias arguit populum illum, cui promissio facta erat, Vsquequo delicijs dissolueris filia vagabunda & vrget hoc argumento, quia creauit Dominus nouum super terram, femina circumdabit virum.
- Serm. de Nat. 1. in fine de tempore.* Denique Paulus hoc modo ex Christi aduentu sub grauissimis poenis vrget nos ad amandum Christum, Salutatio mea manu Pauli, qui non amat Dominum nostrum Iesum Christum, anathema; id est sit à Deo separatus, & rationem subdit, Maranatha, id est Dominus venit, quasi dicat, non potest excusari vilo modo; quia iam Dominus venit in humilitate. Et alibi ex Christi in mundum incarnatione hortatur ad vitæ sanctimoniam. Hoc scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere, Nox præcessit, dies autem appropinquit; Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus, non in commestationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitijs, sed induimini Dominum nostrum Iesum Christum. Eodem modo ex hoc quod apparuit tanta Dei erga nos gratia, hortatur vt ad exemplum Christi sobrii, & iusti, & pie viuamus, expectantes beatam spem, & secundum aduentum Christi futurum. Simili modo tota cæterorum mysteriorum Christi œconomia erit in prædicatione tractanda, & pro nata occasione, ex varijs mysterijs diuersa eruenda argumenta. Possent autem in tres ordines omnia distribui, videlicet in ea, quæ ingressum Christi in mundum habent, quæ progressum totius vitæ eius, referunt; & egressum ex hoc mundo ad gloriam, & exultationem per crucem, ac mortem continent.

Ingres-

Epiph. 1. uersali omnis gratia hominum, habet enim gratiam capitis, vt ad omnia membra distribuat, vt Paul. ait, Gratificauit nos in dilecto filio suo; Etiam gratiam consummatam qua est visio beata, qua Christi anima a primo instanti creationis communicata fuit; tanta scientia vt recte Paul. vocet Thesauros; tanta potestas, vt ipse dicat, Data est mihi omnis potestas in caelo, & in terra. Vide quam debeamus omnes Christiani congratulari Christo in tanta dignitate, quanto affectu eius laudes et lebrare, quanta pietate ad eum tanquam ad fontem omnium gratiarum exuberantem confugere, vt de eius plenitudine hauriamus.

Anima Christi Præter hæc etiam in Christi conceptione, considerandi sunt actus quos eius anima in primo instanti edidit, tum ad Patrem perfectissimi amoris, & gratitudinis pro tot tantisque beneficijs, ac profundissimæ humilitatis, & obedientiæ, tum erga homines, quorum cum innumera peccata statim ei reprobarentur, doluit tantam Dei iniuriam, tantam animarum iacturam & stragem: Cumque Dei voluntas illi animæ innotuisset, vt ipse humanum genus sua passione redimeret, toto mentis conatu mandatum Patris, vt ipse Christus vocat, amplexatus est, seseque obtulit ad crucem, & mortem promptissimum, vt Paulus meminit, Ecce venio vt faciam voluntatem tuam, & ex eo primo instanti cepit calicem, quem ei Pater dedit, bibens, sicut suo tempore perfectissime fecit, & dixit aliquando, Vt cognoscat mundus quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater sic facio, surgite eamus, vsque ad illud, Consummatum est, quando inclinato capite tradidit spiritum. Si Christus adeo me amauit, & tradidit semetipsum pro me, cur non amanti tanto meus amor respondeat? Si ipse ex primo instanti se obtulit, cur non ego me ipsum, cum ad rationis usum peruenio, ei me totum dedam? cur præterea, non etiam tota vita vsque ad mortem? vt faciam quod apud Hier. habetur Bonum est viro cum portauerit iugum ab adolescentia sua. In Natiuitate Christi, qui est primus in mundum ingressus patens, apparet summa paupertas, & omnium rerum huius mundi contemptus, summa humilitas, summa patientia, & summa puritas, qua sunt contra omnem auaritiam, fastum, & voluptates hominum, ita vt voluerit primo ingressu mundi vanitates, cupiditates, & superbiam profernere, similis lapillo de monte sine manibus exciso, vt scribitur apud Dan. qui percussit, & prostrauit, adeoque comminuit horrendam illam statuam, qui est hic

Anima Christi
sti qui nã fue
rint primi
actus.

Ioan. 10.

Hebr. 10.

Ioan. 14.

Ioan. 6. 19.

Tbren. 3.

Cap. 2.

est hic mundas. His mysterijs pari modo si quis velit poterit
comingere alia que consequuntur, usque ad annum trigesimū
mū, ex omnibus enim argumenta inueniet si querit, efficacia,
& copio saluati.

Progressus Christi per Mundum Cap. XI.

Quarto, progressus Christi per mundum, continet illud
triennium, & aliquot adhuc menses, quibus Christus
prædicauit, in quibus tres loci ad argumenta colligenda occu-
runt. Primus sit prædicatio, & doctrina, secundus miracula,
quibus doctrina est confirmata, tertius exemplum vitæ eius san-
ctissimæ quo perfectissimum exemplar omnibus reliquit ad om-
nes virtutes. Christi prædicatio tria secum inuoluit, scilicet
fidei nostræ doctrinam, cum enim esset mundus in maximis te-
nebris, & rerum verarum ignorantia magna laboraret, appa-
ruit Christus de cælo, vt lux mundi, qui sua doctrina tenebras
expelleret. Deinde legem nouam dedit iam antea per prophe-
tas promissam, & veterem abrogauit. Consilia item docuit,
quæ licet noluerit nos ex vi præceptorum obligare, tamen ad
perfectionem maximam ijs valent, qui sectari ea velint. In his
autem tribus, est adeo noster Prædicator Christus singularis, &
admirandus, vt in primò non solum exterius ad aures doceat,
sed interius nostram mentem diuina luce sua collustret adeo, vt
qui audire credant, captiuantes intellectum in obsequium fi-
dei, & credentes intelligant, iuxta illud Isa. Nisi credideritis
non intelligetis. In secundo non solum legem dat, sed quod est
maximum, confert gratiam, & vires ad seruandum, non vt lex
antiqua quæ solum significabat præceptum, vnde per Ioan. re-
cto dicitur, lex per Moysen, gratia, & veritas per Iesum Chri-
stum. In tertio non solum consilia proponit, sed per spiritum,
& diuinas inspirationes, corda multorum excitat, & ardentè
inflamat, vt libenter amplectantur, eaque alacri, & prompto
animo exequantur. In his aperit vt magnus Concionatori cam-
pus ad doctrinam fidei explicandam, ad excitandos omnes ad
perfectam legis nostræ obseruationem, ad sequenda Christi con-
silia ex virtute fidei, cuius veritatem multis argumentis con-
firmare potest, vt alibi dictum est, ex adiumento gratiæ, quæ
reddit facile, & syauè iugum legis Christi, ex diuinarum inspi-
rationum efficacia, quæ in homine magnam habet vim ad per-
fectissimas quasque actiones. Secundo loco miracula Christi

In Christi
prædicatio-
ne tria ad-
notanda
Cap. 74
Cap. 1.
Z 2 pluri-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ingressus Christi in mundum. Cap. X.

Ingressus primus, duplex est, quidam latens in Vtero Beatis-
 simae Virginis per Conceptionem, in qua tres occurrant
 loci, unde argumenta erui possunt, tum ad Christi cognitionem,
 & amorem excitandum, tum ad mores Christianos efforman-
 dos, scilicet corporis Christi formatio, Animae sacratissima
 creatio, & utriusque partis ad diuini verbi personam coniun-
 ctio. In corporis formatione voluit Christus consecrare Vir-
 ginitatis gemmam, tam in suo corpore quam in Sanctissima
 sua genitrice. Decebat enim (inquit Ignatius) Deum non con-
 sucto, sed admirando vti partu tanquam omnium opificem.
 Unde occasionem habet commendandi omnibus castitatem,
 ob reuerentiam immaculatissimae carnis Christi. Augustinus,
 hoc argumento vtitur, Diligamus praeter omnibus castitatem, quia
 ut placere hanc sibi Christus ostenderet pudicitiam vteri virgi-
 nis elegit. Eodem modo, & magnus Leo oportuit (ait) ut
 primam genitricis integritatem, nascens incorruptio custodi-
 ret, & complacitum sibi claustrum pudoris, & sanctitatis ho-
 spitium, diuini spiritus virtus infusa seruaret quae statuerat
 delecta erigere, contracta solidare, & superandis carnis illece-
 bris, multiplicatam pudicitiam donare virtutis. Praeterea
 Christi Corpus Sacratissimum ab anima eius beata informatum
 debebat esse immortale, & dotibus quae corporibus beatis con-
 ueniunt, gaudere, ac frui celsit tamen Christus suo iuri liben-
 ter in beneficium hominum, ut posset in suo corpore, & pati,
 & pro hominibus mortem oppetere. Voluit apparere ut Paulus
 docet, in similitudinem carnis peccati, & sine vlla culpa pecca-
 ti penas assumere, & hoc est quod dicitur a Psalmista. Corpus
 autem aptasti mihi, tale ut in eo pro nobis patiat. Quantam
 hoc a nobis exposcit gratitudinem? ut sicut ipse suis se commo-
 dis in nostram vtilitatem priuauit, & nos pro eius amore pa-
 ria aliquo modo reddamus. In hoc homo gratificabere si caro
 cum sis, spiritus fias. Anima autem Christi consideranda est
 omnibus priuilegijs excellentissime ornata, ob eam quam ha-
 bet cum Verbo coniunctionem: conuenit ei tanta puritas, ut
 nullo modo peccare potuerit, tanta sanctitas, ut merito voce-
 tur apud Daniele Christum Sanctum Sanctorum, imo ut habet
 hebraea, Sanctitas sanctitatum, tanta gratia, ut quicquid perti-
 net ad rationem gratiae ei sit collatum, tanquam principio vni-
 uersali

Ep. 10. ad
Heronem.

Serm. 9. de
tempor.

Serm. 2. de
Natiuitate.

Rom. 8.

Psal. 39.

Anima Chri-
sti quam no-
bilis.

Cap. 9.

est hic mundas. His mysterijs pari modo si quis velit poterit
coniungere alia quae consequuntur, usque ad annum trigesimū
mū, ex omnibus enim argumenta inueniet si quaerit, efficacia,
& copio saluati.

Progressus Christi per Mundum Cap. XI.

Quarto, progressus Christi per mundum, continet illud
triennium, & aliquot adhuc menses, quibus Christus
praedicauit, in quibus tres loci ad argumenta colligenda occu-
runt. Primus sit praedicatio, & doctrina, secundus miracula,
quibus doctrina est confirmata, tertius exemplum vitae eius san-
ctissimae quo perfectissimum exemplar omnibus reliquit ad om-
nes virtutes. Christi praedicatio tria secum inuoluit, scilicet
fidei nostrae doctrinam, cum enim esset mundus in maximis tene-
bris, & rerum verarum ignoratione magna laboraret, appa-
ruit Christus de caelo, ut lux mundi, qui sua doctrina tenebras
expelleret. Deinde legem nouam dedit iam antea per prophe-
tas promissam, & veterem abrogauit. Consilia item docuit,
quae licet noluerit nos ex vi praceptorum obligare, tamen ad
perfectionem maximam ijs valent, qui sectari ea velint. In his
autem tribus, est adeo noster Praedicator Christus singularis, &
admirandus, ut in primo non solum exterius ad aures doceat,
sed interius nostram mentem diuina luce sua collustret adeo, ut
qui audire credant, captiuantes intellectum in obsequium fi-
dei, & credentes intelligant, iuxta illud Isa. Nisi credideritis
non intelligetis. In secundo non solum legem dat, sed quod est
maximum, confert gratiam, & vires ad seruandum, non ut lex
antiqua quae solum significabat praceptum, vnde per Ioan. re-
cto dicitur, lex per Moysen, gratia, & veritas per Iesum Chri-
stum. In tertio non solum consilia proponit, sed per spiritum,
& diuinas inspirationes, corda multorum excitat, & ardentem
inflammat, ut libenter amplectantur, eaque alacri, & prompto
animos exequantur. In his aperit ut magnus Concionatori cam-
pus ad doctrinam fidei explicandam, ad excitandos omnes ad
perfectam legis nostrae obseruationem, ad sequenda Christi con-
silia ex virtute fidei, cuius veritatem multis argumentis con-
firmare potest, ut alibi dictum est, ex adiumento gratiae, quae
reddit facile, & syaue iugum legis Christi, ex diuinarum inspi-
rationum efficacia, quae in homine magnam habet vim ad per-
fectissimas quasque actiones. Secundo loco miracula Christi

In Christi
praedicatio-
ne tria ad-
notanda
Cap. 74
Cap. 1.
Z 2 pluri-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ioan. 10.
Marc. 16.

Hebr. 2.

Christus exemplar omnium virtutum.

Ioan. 13.

Luc. 22.

Matt. 20.

1. Pet. 2.

Coloss. 2.

Hom. 24.

in epist. ad Rom.

Li. de moral. circa finem.

De perfecta forma hominis Christiani.

ni.

plurimum valent ad confirmandam contra Iudaeos, gentiles ac haereticos fidem, & doctrinam Christi, sunt enim ut sigilla publicae, quae literis, & diplomatibus regijs adhibentur. Ideo Christus, si mihi, inquit, non creditis operibus credere: & de Apostolis dicitur, Illi autem profecti pradicauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermopem confirmante sequentibus signis: Et ad persuadendam item sanctitatem, ac mores quos Christi doctrina docet, vnde merito Paulus ait, quomodo nos effugemus si tantam neglexerimus salutem, quae cum initium accepisset, confirmata est, contestante Deo signis, & prodigijs. Sequitur tertium, scilicet exempla virtutum Christi.

Virtutes, & Exemplum Christi *Cap. XII*

EX Christi virtutibus debet Ecclesiae exemplum, & maiorem suadendam: afferam exempla in aliquibus. Sed primo genere loquendo optimum est proponere Christum, ut exemplar omnium virtutum illustrissimum, & vrgere ex Christi imitatione ad eas amplectendas, sic enim Christus suos discipulos hortari ad sui imitationem solebat; Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, & vos faciatis. Et cum orta esset contentio inter discipulos, quis eorum videretur esse maior, Christus hortatus est ad humilitatem suo exemplo, Ego, inquit, in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. Et non veni ministrari, sed ministrare. Eodem modo D. Ret. hinc argumentatur, Christus passus est pro nobis, vobis relinquit exemplum, ut sequamini vestigia eius. Hoc idem est quod Paulus sapienter monet, ut exuto veteri homine, induamus nouum hominem Christum; nam ut explicat Chrys. Induere Christum non aliud est quam ipsum vndique in nobis per sanctimoniam & mansuetudinem conspicuum esse, homo enim indutus id esse videtur quod indutus est, qui Christum indutus est omnem simul in vniuersum virtutem habet quando autem Paulus dicit, induimini, vndique nos illo circumdari iubet. Idem etiam Paulus imitatores, (ait,) mei estote sicut, & ego Christi, quasi dicat, ne credatis rem ardua esse Christum imitari, nam & ego eius sum imitator. Sic argumentatur Cypri. Cum mundus oderit Christianum, quid amas eum qui te odit? & non magis sequeris Christum qui te & redemit, & diligit? Et Greg. Nissenus docet, perfectam Christi imitationem efficere posse, ut Christianus vniuersi car

cari possit alter Christus, scilicet in humilitate, patientia, charitate alijsque virtutibus quod eleganti similitudine illustrat. Quomodo in catena, qui eam qua in extremitate est curaturam attraxerit, eas qua continentem inter se cohaerent, per unam attraxerit ita quoniam Christi nomini reliqua quoque natura coherent, necesse fuerit eum qui unum attraxerit, una cum ipso reliqua attrahere.] Deinde descendendo ad virtutes aliquas in specie. Ad fidem poterit hortari, non exemplo Christi, qui cum Beatus in parte superiori animae Deum clara visione intueretur, non habuit fidem, sed ex eo quod Christus fidem a nobis poscebat, ad quam confirmandam multa edidit miracula, ut iam dicebamus, & laudavit fidem Cananea, o mulier magna est fides tua; ac Centurionis, Non inveni tantam fidem in Israel, & alteri dixit, Si credis, omnia possibilia sunt credenti, cuius fidei augmentum nos a Christo saepe precibus exposcere debemus cum illo, Credo Domine, adiuva incredulitatem meam; & cum Apostolis, A dauge nobis fidem. Ad spem eodem modo non exemplo Christi, quia possidebat, non sperabat, sed ex multis eius dictis factisque; Sic D. Petrus Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui secundum magnam misericordiam suam, regeneravit nos in spem viuam, per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hereditatem incontaminatam, & incorruptibilem in quo exultabitis modicum nunc si oportet contristari, ut probatio vestrae fidei multo preciosior aut inueniatur. Et infert ad spei confirmationem. Quia propter succincti lumbos vestros, sobrii perfecte sperate in eam qua offertur gratiam. Ad spem veniae peccatorum multa sunt in Christo qua inuitant, ut illud quod peccatores recipiebant, & erat cum eis, & docet se non venisse iustos vocare, sed peccatores ad penitentiam, & alia multa qua ad hoc ipsum, & docuit, & fecit. Ad Charitatem Dei, mouet Christi erga nos immensus amor: Sic Paul. estote imitatores Dei sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, Vnde inferre licet exemplo Christi perfectum amorem qui in factis magis, quam verbis ostenditur, sicut ipse fecit; Ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, & sicut mandatum dedit mihi Pater sic facio, surgite eam. Et rursus, Meus cibus est ut faciam voluntatem eius qui misit me. Sic & nos faciamus. Item, vos amici mei eritis si feceritis qua precipio vobis. Immensitas amoris Christi erga nos inde colligi debet, quia Christi anima perfectissimo amore

Fides a Christo praedicata.

Matt. 15.

Matth. 8.

Marci 9.

Matt. 17.

Spes nobis commendata.

1. Pet. 1.

Luc. 15.

Luc. 5.

Eph. 5.

Amor Christi in Patrem prouocat nostrum.

Ioan. 14.

Ioan. 4.

Charitas Christi erga homines.

Z 3 Deum

Deum Patrem suum amabat, & quoniam cognouit illius esse voluntatem, vt homines redimeret, & saluaret illa sacratissima anima, tota in hominum amorem, & nostram salutem procurandam conuersa est, ex illo fonte hic amplissimus fluius manauit. Vnde argumentari licet, quantum, & nos amorem ei rependere oporteat. Ad charitatem proximorum veram, exemplo Christi argumentatur Ioan. In hoc cognouimus charitatem Dei; quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. Vnde etiam infert aliud opus charitatis. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habentem, & clausit viscera sua, quomodo charitas Dei manet in illo. Et Paul. Vniquisque proximo suo placeat in bonum ad edificationem, etenim Christus non sibi placuit, sicut scriptum est, impropria impropertium tibi ceciderunt super me: & subdit, Deus autem patientia; & solati; det vobis id ipsum sapere in alterutro, & addit, secundum Iesum Christum, & adhuc subdit, propter quod suscipite inimicem, sicut, & Christus suscepit nos in honorem Dei. Et ad Coloss. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea. Ad amorem inimicorum Paulus inuitat. Comendat autem Deus charitatem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus pro nobis mortuus est; ergo & nos malefacientibus debemus benefacere, & B. Petrus melius est benefacientes pati, quia & Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis: Sicut, & Iuda osculum dedit, & pro crucifixoribus orauit, & discipulis petentibus contra ciuitatem Samaritanorum. Vis oremus vt veniat ignis, & consumat eos, respondit, Nescitis cuius spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Ad zelum gloriae Dei, sicut enim Christus omnia opera sua tribuebat Patri, vt ipse ait, Pater in me manens ipse facit opera; Et, mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me; & in omnibus Patris gloriae quarebat, Ego non quero gloriam meam, sed eius qui misit me. Et alibi, si ego quero gloriam meam, gloria mea nihil est: adeoque gloriae Patris erat amans, vt dixerit zelus domus tuae comedit me, ita vt plane totus in illam videatur esse mutatus. Si Christus ita loquitur, quid ego? Ita & nos totam Deo gloriam adscribamus, vt semper cum Angelis canamus, gloriae Deo, vt nobis pacem paremus, & cum Bernardo dicat quisque. Ego omnem prorsus abiuro gloriam ne si forte usurpauero quod mihi concessum non est,

est, perdam merito, & quod oblatum est] lege Sermonem totum ubi hoc fusè explicat. Ad Humilitatem maxime, quia in hac peculiari quadam ratione se magistrum præbuit, ut ab eo discamus quia mitis est, & humilis corde; præsertim quod tota eius vita tanta huius virtutis nitet splendore, ab ortu primo in stabulo, ad mortem usque crucis, ut verè Paul. dicat, Christum se ipsum exinanisse; quare ad Philip. sic rectè argumentatur, Nihil per contentionem; neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, hoc argumento, quia Christus id nobis exemplum reliquit, hoc sentite in vobis (inquit) quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens; ut merito Ber. dicat, intolerabilis impudentia est, ut ubi se exinanuit maiestas, vermiculus infletur, & intumescat.] Ad Misericordiam, sicut Christus ad eam maxime etiam ut homo erat pronus, sicut cum dixit, Misereor super turbam istam: & cum vidit matrem viduam flentem filium defunctum commota sunt viscera eius ut habent Græca verba apud Lucam: & cum vidit Martham, & Magdalenam flentes fleuit, & ipse; & super Hierusalem fleuit dicens, si cognouisses, & tu; & cum duceretur ad mortem conuersus ad mulieres sequentes dixit, Nolite flere super me, sed super vos ipsas flete; Et cum referret Iudæ miserandum casum Apostolis ait Euangelista, Turbatus est spiritu Iesus; & protestatus est, & dixit, Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me. Ergo est maxime Christiano homine dignus, pius misericordie affectus, ad miseras hominum, tum corporum tum maxime animarum. Ad Patientiam exemplo Christi hortatur D. Petrus, Christo igitur (ait) passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, & infra Communi- cantes Christi passionibus gaudete, ut & in reuelatione gloriae eius gaudeatis exultates. Paulus affert exemplum Moysis qui elegit magis affligi cū populo Dei, maiores diuitias estimas opprobrium Christi, quasi dicat, elegit magis aliquid pati in figuram, vel ad imitationem Christi, quamuis ad huc Christus non venisset, quanto igitur magis post aduentum, & perfectissimum exemplum Christi, ducis, qui nos præcedit, & ad Timot. 2 Thim. 2. si commorimur (scilicet cum Christo) & conuiuemus. Christi solum docet quanta sit gloria, & quiddam maius cælo pati pro Christo ipsis (inquit) regijs illustrior erat Pauli carcer, ipso etiam cælo, istud forsitan (scilicet pati pro Christo) illustrius

Z. 4 etiam

Cap. 2.

Serm. 1. de Nat. initio.

Misericordia

Marc. 8.

Luc. 7.

Ioan. 11.

Luc. 19.

Luc. 23.

Ioan. 13.

1. Ep. c. 4.

Patientia.

Hebr. 11.

2 Thim. 2.

Hom. 8.

in Ep. ad

Ephes. ini-

tio.

etiam est quam sedere ad dexteram ipsius, honestius quam se-
 dere super duodecim Thronos.] atque ut incendium patendi
 pro Christo quo viebatur prodat; subiungit de vinculis Pauli
 loquens. Quod si quis mihi vel coeli; vel huius catena copiam
 & optionem largitus esset; catenam hanc ego plane elegerem
 Deinde addit si aut mihi cum Angelis standum fuisset sursum
 aut cum Paulo victo; carcerem utique peroptassem.] Et ego
 arbitror sicut nullum maius beneficium & amoris signum Deus
 dedit; quam ut factus homo pro nobis sit passus; ita nullam
 mihi maiorem gratiam posse conferre; quam ut concedat pati
 aliquid pro ipsius amore ac gloria; Propterea Paul. ad Philipp.
 ait Vobis donatum est, non solum ut in Christum credatis, sed
 ut pro illo patiamini. Longior essem si de omnibus Christi vir-
 tutibus vellem loqui; scilicet prudentia; Iustitia; sobrietate;
 Magnanimitate; Castitate; Mansuetudine; Modestia; Benigni-
 tate; Zelo salutis animarum, Oratione ac Religione;

Cap. 1.

Mors Christi ac Resurrectio. Cap. XIIII.

Restat egressus Christi ex hac vita per crucis ac moris
 ignominiam, per Resurrectionis & Ascensionis gloriam;
 qua nunc fruatur; & in coelis & in toto terrarum orbe; ab An-
 gelis, & ab hominibus adoratus. Sit primus locus Christi
 Domini Crux & Mors. Ex hoc saepe oportebit argumenta
 elicere, ut inducantur omnes ad odium, & peccati fugam;
 quandoquidem pro eo delendo, ipse filius Dei crucem passus
 & tam ignominiosa ac graua pertulit supplicia. Nihil est
 quod magis peccati grauitatem exaggeret: Bernard. Ex con-
 sideratione (ait) remedij, periculi mei aestimo quantitatem
 sic & medicinae aestimatio, & doloris mihi, & timoris exagge-
 ratio est.] Sic D. Paulus ad Hebraeos, Crucifigentes filium
 Dei in semetipsis & ostentui habentes. Et iterum idem Paulus
 ex hoc loco argumentum ducit, hortans ne malo exemplo alii
 scandalo sint. Et peribit (ait) infirmus in tua scientia fra-
 ter pro quo Christus mortuus est? & subdit; Sic autem pec-
 cantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infir-
 mam, in Christum peccatis; & addit de se ipso: Quapropter
 si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in
 aeternum, ne fratrem meum scandalizem; idest, ne in Chri-
 stum peccem qui pro fratre mortuus est. Valet rursus hic lo-
 cus ut Dei, & Christi immensum amorem erga nos proponat
 mus;

Christi pas-
sio peccati
grauitatem
indicat.

Serm. 3.
de Nat.

Cap. 6.
1. Cor. 8.

Passio Chri-
sti stimulat
ad amorem.

mus, vt ad rependendum amorem vrgeamur, sicut idem Paulus affirmat, Charitas Christi vrget nos, estimantes hoc quia si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Et cum Bernardo dicamus, Super omnia te mihi reddidit amabilem bone IESV, calix passionis quem bibisti, opus redemptionis nostrae: & alibi, Quanto pro me mitior, tanto mihi gratior, & quanto pro me vilior, tanto mihi charior.] Ex quo amore inferre possumus cum Paulo: Propter te mortificamur tota die, facti sumus sicut oues occisionis (sicut, & Christus pro nobis factus est). Iterum hinc licebit argumenta sumere ad inflammandos omnes, vt libenter post ipsum crucem suam amplectantur, sequanturque ducem vt ipse monet. Qui vult venire post me, abneget semetipsum & tollat Crucem suam, & sequatur me; turpe enim est militi ducem non sequi, quare dicamus, Nolo domine sine vulnere mori, quia te video vulneratum. Ita Paulus deponentes omne pondus & circumstans nos peccatum per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit Crucem confusione contempta. Et addit, Recogitate enim eum qui talem sustinuit aduersus semetipsum contradictionem, vt ne fatigemini animis vestris deficientes, Et iterum propter quod & Iesus, vt sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est: audi quid ex hoc loco inferat, Exeamus igitur ad eum extra castra improperium eius portantes. Et alibi qui Christi sunt carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs. Et D. Peti. peccata nostra ipse pertulit in corpore suo, vt peccatis mortui iustitiae viuamus. Denique ex hoc loco innumera mysteria colligimus quae diuinissimam Dei sapientiam continent populis aperienda, ad excitandam pietatem & christianam deuotionem, Sicut Paulus & ipse faciebat, dicens, Mihi autem absit gloriari, nisi in Cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo; quasi dicat, si alij in nobilitate, in operibus, in sapientia gloriantur, ego in Christi Cruce plurimas, & grauissimas merito gloriandi occasiones reperio, & subdit, De cetero nemo mihi molestus sit, ego enim stigmata Domini mei Iesu in corpore meo porto. Et eandem sapientiam alijs loquebatur, imo nullam praeterea aliam, ita enim testatur. Non iudicavi aliud me scire inter vos nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum; quasi dicat omnia secreta mihi reuelata, in Christo crucifixo continentur. Et ibidem

2. Cor. 2.

Serm. 1. Epiph.

Rom. 8.

Cruce Christi docet portandam nobis Crucem. Luc. 9.

Hebr. 12.

Hebr. 13.

Galat. 5.

1. Ep. 2.

Cruce Christi quam magna mysteria includit. Galat. 6.

1. Cor. 2.

dem, sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam vero non huius seculi; neque principum huius seculi qui destruantur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram. Quo loco Christus docet, per hanc sapientiam Paulum intelligere Christi Domini crucem: & merito, quia ut dicitur

1. Cor. 1. Verbum Crucis pereuntibus quidem stultitia est, ijs autem qui salvi sunt, id est nobis, Dei virtus est. Et infra, Nos praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudaeis & Graecis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Est certe crux Christi Signum foederis inter Deum hominesque multo significantius quam quod Deus in Gen. dixerat Noe, Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum foederis inter me, & terram, est inquam Crux haec Christi nobilior arcus, pulchrior quam Iris, sicut enim Iris est quaedam obscura nubes, & tamen ut Poeta loquitur, mille trahit varios aduerso sole colores; Ita Crux erat quidem antea impiorum supplicium, at diuini Solis illustrata fulgoribus, trahit mille ex Christo crucifixo honorem, ac dignitatum, virtutum, & gratiarum omnium titulos. Secundus locus sit Resurrectio. Hic locus suppeditat varia argumenta; primum enim hinc colligimus gloriam Christi Domini, ut admiremur, adoremus, & laudes eius celebremus dicentes, ut habetur apud Isaiam. Quis est iste qui venit de Edom tinctus vestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suae: Ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum. Et in Apocal. Dignus est Agnus qui occisus est accipere virtutem, & diuinitatem, & fortitudinem, & sapientiam, & gloriam, & honorem, & benedictionem. Haec autem gloria fuit Corporis Christi, quatuor suis dotibus ornata, & gloria animae quoad partem sensitivam, quae plenissimum beatitudinis suae gaudium promeruit, & exaltatio nominis in toto mundo non solum inter homines, sed in caelo, propterea argumentatur Paulus, Humiliauit semetipsum usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genuflectatur, Coelestium, Terrestrium, & Infernorum; & habeat Dominium, & Regnum in toto mundo, ut dicitur in Psal. Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: quae verba Paulus in Actibus ad resurrectionem reuocat, vnde infert, Postula a me, & dabo tibi gentes

*Christi ibi
dem*

1. Cor. 1.

3. mo

1. mo

1. mo

1. mo

cap. 6.

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

1. mo

hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Nec solum in terrâ, sed & in cœlo, vt ipse dixit, Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Vnde etiam colligimus illud, sic oportuit pati Christum & ita intrare in gloriam suam, suâ planè, quia illi debebatur ratione vnionis hypostaticæ, & tamen diuina dispensatione dilata est, ad hominum redimenda peccata, quanto magis nos non intrabimus nisi cum Christo patiamur? Deinde ex hoc loco corroboratur tota nostræ resurrectionis futuræ, materia, & spes, quia Christi Resurrectio causa est nostræ resurrectionis, vt Marthæ Christus dixit, Ego sum Resurrectio, & vita. Et Paul. Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Idem sic arguit alibi, si Christus prædicatur quod resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est, si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit; & subdit, nunc autem Christus resurrexit à mortuis, primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum, & sicut in Adam omnes moriuntur, ita, & in Christo omnes viuificabuntur, quasi dicat, caput resurrexit, sed non sine membris, primitiæ Christus, deinde ij qui sunt Christi: nouissima autem inimica destruetur mors. Rursum hinc colligimus, quam vitam post Christi Resurrectionem ducere debeamus. Audi Paulum qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? & subdit, quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita, & nos in nouitate vitæ, ambulemus, si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, hoc scientes quia vetus homo noster simul crucifixus est vt vltra non seruiamus peccato, & alia quæ addit, ex quibus infert, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore vt obediatis concupiscentijs vestris. Videtur Paulus à nobis eam perfectionem requirere ac sanctitatem, quam ij seruarent qui ex mortuis miraculo suscitati essent, imò qualis erit post resurrectionem beatorum, cum erunt sicut Angeli Dei, quod potest explicari accommodando virtutibus, illas quatuor gloriosorum corporum dotes. Postremò tota Christiana fides, ac religio ex hoc articulo resurrectionis potest confirmari, ideo Paulus si Christus non resurrexit, ergo inanis est fides vestra, inanis est & prædicatio nostra: hoc autem ideo est, quia vt idem Paulus ait, licet Christus crucifixus sit ex infirmitate, tamen surrexit, & vi-

Matt. 28.

Resurrectio Christi nostræ resurrectionis causa.

Ioan. 11.

1. Cor. 15.

Resurrectio nostra moralis.

Rom. 6.

1. Cor. 15.

2. Cor. 13.

RO-
TANUS

& viuit ex virtute; Et docet Christum mortuum esse ob peccata, resurrexisse autem propter iustificationem nostram, hoc est, licet Christi mors operata sit ac meruerit remissionem peccatorum; & consequenter iustificationem, quia non est peccatorum remissio sine iustificatione, tamen nisi post resurrectionem, & prædicationem mortis, & resurrectionis non iustificatus est mundus, iuxta illud, oportuit Christum pati, & resurgere à mortuis, & prædicari in nomine eius: penitentiam, & remissionem peccatorum, ad quam secuta est iustificatio: Itaque verum est mundi conuersionem totamque Christianæ religionis fidem ac titulo resurrectionis inniti.

Gloria Christi, Ascendentis, ac Iudicantis. Cap. XIV.

Tertius sit locus, Ascensio Christi & sessio ad dexteram Patris, eiusque gloria. Hinc primum eliciet Christianus orator, & colliget summam Christi gloriam & exaltationem, vt eam adoremus, & ante ipsum iubilemus, sicut Beati in cælis procedentes coram agno, cantant post eum canticum nouum: nihil enim est aliud ad dexteram Patris eleuatum esse, quam super omnia bona constitutum esse, & omnia ei subiecta, vt Paul. docet suscitans eum à mortuis & constituens a dexteram suam in cælestibus, super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc sæculo, sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius; tantaque est hæc Christi hominis gloriosi potestas, & gloria; vt Apost. adijciat illa verba. Cum autem dicat omnia ei esse subiecta, sine dubio præter eum qui subiecit ei omnia. Hoc autem satis clarum esse videbatur etiam si ille non diceret, quis enim nesciat Deum non posse vili rei creatæ subijci? sed hoc modo loquendi, vult innuere, nihil omnino esse, quod non ei subiectum sit, vt dixit ad Hebr. ac si cogitemus omnes cælestes, ac terrestres creaturas, & totum simul mundum esse anulum quendam, Christi verò humanitatem esse anuli gemmam inestimabilis valoris, & precio superare totum mundum simul. Per hoc mysterium maxime Fides Catholica confirmata est primum in Apostolis, Deinde per eos in toto mundo; Audi B. Leonem; Ipsi Beati Apostoli (ait) qui tot miraculis confirmati, tot sermonibus eruditi, atrocitatem tamen Dominice passionis expauerant, & veritatem resurrectionis eius, non sine hæsitacione susceperant, tantum de Ascensione

sione Domini profecerunt, ut quicquid illis prius intulerat me-
 tam, verteretur in gaudium. Et subdit, tunc igitur filius homi-
 nis Dei filius excellentius sacratusque innocuit, cum in pater-
 ne maiestatis gloriam se recepit, & ineffabili modo cepit esse
 diuinitate presentior, qui factus est humanitate longinquior.]
 Rursum ex eadem gloria Christi nostram colligimus, ut Paulus
 facit: Deus autem qui diues est in misericordia, propter huius
 charitatem, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis,
 conuincit nos in Christo, & conresuscitauit, & condesere fe-
 cit in celestibus in Christo Iesu, ut ostenderet in seculis super
 uentibus abundantes diuitias gratia sue in bonitate, super
 nos in Christo Iesu. Vide quanta misericordia, quanta chari-
 tas, quanta gratia, quanta bonitas, ut dicere possimus, nostrum
 est quod ad dextram Patris sedet super omnes Angelos. Vide
 quanta nobilitas, & collige quantum in nobis uita sanctimo-
 niam, tanta exigit dignitas, ut recte idem monstret alibi si con-
 surrexisset eum Christo, qua sursum sunt quarite ubi Christus:
 est (scilicet frater noster, & caro nostra) qua sursum sunt sa-
 pientes non quae super terram. Ex hac item Christi sessione ad Pa-
 tris dextram meriti existit in nobis magna fiducia, & memores
 nos habere tale meritum, quae aduocatum, qui assistat uultui Pa-
 tris pro nobis, quid enim melius poterit? (ait Bernardus) si-
 lio Patris ostendentur latus & uulnera. Quae fiducia eo magis au-
 getur, quia scimus praesentia Christi aca esse in celo, qui non
 absit eius regimen, & praesentia ubi Ecclesia militat, quia non
 potest mentiri qui promissit dicens: Ego uobiscum sum usque
 ad consummationem saeculi. Certissimus scimus ab ipso proueni-
 re quae in nomine dona Ecclesiae conceduntur, dicens Paulus:
 Ascendens in caelum captiuum duxi captiuitatem, dedi dona
 hominibus, non tantum in Ecclesia, prius modis, sed semper. Ip-
 se est qui Ecclesiam regit cum suo Vicario, & Episcopis, ob id
 D. Petrus eum appellat pastorem, & Episcopum animarum nos-
 trarum. Ipse cum his qui miracula operantur adest. In Actis
 In nomine Iesu Nazareni surge, & ambula. Cum sacerdoti-
 bus baptizati. Nunquid Paulus crucifixus est pro uobis, aut in
 nomine Pauli baptizati estis? Cum Confessarijs ipse peccata
 remittit, cum sacerdos non uisit ut ministrat, eius autoritate
 sanatur. Cum Bradicatoribus loquitur, qui legati sunt Chri-
 sti, ut Paulus ait an experimentum queritis eius qui in me loqui-
 tur Christus? Ipse confert gratias, per Sacramentorum colla-
 tionem; Ipse uisitat per inspirationes, communicat consolatio-
 nes;

Ex Christi
 sup
 Eph. 2.
 Ex Christi
 Ascensione &
 gloria manet
 etiam nostra
 gloria.
 + 1. mo
 .hidl
 .coloff. 2.
 Eudicia erga
 Christum.
 Heb. 9.
 .1. 1. 1. 1. 1.
 .4. 2. 1. 1. 1.
 Matt. 28.
 A Christo
 proueniunt
 magna dona
 in Ecclesia.
 Ephes. 4.
 1. Pet. 2.
 Actor. 3.
 1. Cor. 1.
 2. Cor. 13.

RO-
 IANUS

nes; Denique Christus est in tota Ecclesia omnia in omnibus; Vide quanta gratitudine respondere nos oporteat tam munifico benefactori, & Regi tanta maiestatis, & tanta in nos charitatis. Post omnes alios locos vitimus sic eiusdem Christi aduentus ad iudicium vniuersale. Ex quo primum argumenta sumi possunt ad Christi maiestatem agnoscendam, quoniam qui in tanta humilitate venit in primo aduentu, in secundo venturus sit cum potestate magna, & maiestate tanta, vt dicatur sint iurij montibus, eadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira Agni, vnde Paul. Omnes stabimus ante tribunal Christi, scriptum est enim, vno ego dico Dominus quoniam mihi flebitur omnes genti. Quae maiestas Christo debetur ob suam humilitatem, & passionem, ideo idem hoc mortuus est & resurrexit, vt & viuentium, & mortuorum dominetur. Et ipse Christus Dominus, dum proximus morti coram impio iudice adstaret, dixit videbitis filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna, & maiestate. Deinde hinc argumentari licebit, quod maxime debeamus, & timere Christum, & amare. Ad timorem excitant scripturae saepe, Ioan. in Apoc. Timete Dominum, & date ei honorem, & gloriam, quia venit hora iudicii eius. Et iterum in flamma ignis dantis vindictam iis qui non nouerunt Deum, & non obediunt Euangelio. Et apud Malachiam, ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietate stipula, & inflammabit eos dies veniens dicit Dominus exercituum, qua non relinquet eis radicem, & germen. Item ad amorem, & fiduciam boni animantur, vnde subdit idem Malachi ibidem, & orientur vobis timoribus, nomen meum sol iustitiae, scilicet Christus, qui sicut sol faciet diem gloriae clarissimum, & sanitas in peccatis eius, id est in aliis ob summam Christi agilitatem, qui perfectam salutem animae, & corporis bonis exhibebit. Quare recte subditur, egredimini, scilicet de sepulchris, vos timentes nomen Domini, & salietis, ob dotem agilitatis iam liberati a mortis vinculis, salietis inquam de sepulchris ad montes viuentium caelestes. Sic Paulus de reliquo reposita est mihi corona iustitiae quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius. Ad patientiam, & longanimitatem in aduersis hortatur D. Iacobus. Patientes igitur estote fratres vsque ad aduentum Domini, & affert exemplum agricolae expectantis fructum laboris, & subdit, ecce iudex ante ianua afficit. Denique oportet ex hoc

Ex Christo iudice quae argumeta sumamus.

Apoc. 6. Rom. 14.

Ibid.

Matth. 26.

Christus iudex, qualis erit ga bonos & malos.

2. Theff. 1.

Mal. c. 4.

2. Timot. 4.

Cap. 5.

Christi iudicis aduentu hortari omnes, vt ad hunc eius aduentum parati sint, nec illi malo seruo similes inueniantur, qui dicebat, moram facit Dominus meus venire, & vacabat ebrietati, & conseruus percutiebat; sed ex improviso adueniens Iudex, posuit partem eius cum hypocritis in stagno ignis, & sulphuris: Et hoc est illud Pauli; Si nos ipsos diiudicaremus, non utique iudicemur a Domino. Denique ad opera misericordiae maxime hic locus valet, cum in his praecipue, Iudex nos examinaturus sit, & secundum ea sententiam laturus.

Matth. 24.

1. Cor. 11.

Matth. 25

Nomen Christi, & Iesu, & Christianorum. Cap. XV.

Quoniam haec pars quam modo tractamus de Christo copiosa est factis, ac summi momenti, non praeteribo, & alios locos, & admodum graues. Sit ergo hic primus locus Christi nomen, quod Graece ab vnctione sumptum est, ipse autem Saluator noster, tanquam Rex, ac summus Sacerdos vnctus est, non quidem vnguento materiali, sed Spiritu sancto, sicut ipsemet Christus de se apud Isaiam testatur, Spiritus Domini super me, eo quod vnxit me, & apud Daniele dicitur vnghendus vt Sanctus Sanctorum, & de eo canit Psalmista, vnxit te Deus, Deus tuus oleo latitiae. Hinc argumentum sumitur, quomodo post Christum currere debeamus, suauitatis eius mira fragrantia tracti, & alleci, quemadmodum teste D. Basilio, solent columbae, aliam sequi columbam, vnquento quodam ipsis grati delinitam, & poterit anima, quae eius odorem praesenserit, post eum clamare, trahe me post te, curremus in odorem vnquentorum tuorum, Haec autem sunt illa vnquenta, vt D. Bernardus explicat, quorum fragrantia maxime delectatus dicebat D. Paulus qui factus est nobis a Deo, Sapientia, Iustitia, Sanctificatio, Redemptio. Secundo a Christo vncto argumentari oportet, nos qui Christiani a Christo dicimur, tanquam vncti, debere de eodem Christi spiritu participare, prout recte Paulus ratiocinatur, qui Spiritum Christi non habet, hic non est eius, & D. Iohannes; Vos ait, vnctionem habetis a sancto, & nostis omnia, hoc est, a Christo Spiritum habetis qui docet vos, & vt eadem vnctionem conseruemus subdit, Vnctionem quam accepistis ab eo maneat in vobis, & Vnctio eius docet vos de omnibus. Hanc autem vnctionem, & sperare a Christo, & precibus impetrare debemus, siquidem hic ipse spiritus, est sicut vnquentum quod descendit vt dicitur in Psal. primum quidem

Christus vnctus qua vnctione.

Isa. 61.

Dan. 9.

Psal. 44.

Cant. 1.

Serm. in

Cant. 10.

Et 12. Itē

in festo S.

Magdal.

Rom. 8.

Ex Christi

vnctione qd

colligitur

pro nobis.

1. Ioan. 2.

Psal. 132.

in ca-

in capite Christo copiosissime, Deinde in barbam Aaron, qui sunt Apostoli Christo propiores, in quos hoc Spiritus sancti unguentum effusum est (vt ait quædam glossa in Paul.) & tempore prius, & cæteris abundantius, tum verò in totum corpus descendit, per omnes status, vsque ad oram vestimenti eius. Itaque nulli Christus de suo unguento negat, modò sit capax, & Christi nomen veneretur, & colat; sicut magnus ille Constantinus hoc nomen venerabile, duabus descriptum literis, vt ei Deus in visione monstrauerat, semper in galea, & in labaro, quod erat eius vexillum deferebat. Ex eodem fonte manat, vt non solum Christianus, hoc perfundatur odore ipse; sed in alios quoque diffundat verbis, & exemplo, vt Paulus faciebat, cum dicat: Christi bonus odor sumus; Toph. in hæc Pauli verba adijcit: Velut acerra sumus regia, & quocumque abierimus, odorem spiritualis unguenti circumferimus, cognitionis videlicet Dei, in omni loco, homines bono suffectu afflamus. Secundo, Nomen Christianorum quo gaudeamus, & gloriamur, monet præterea nos, vt Christo Domino grati simus, eique tam arcto vinculo uniamur, vt pro eodem mortem oppetere, parati simus. Audi Chris: Non principis, non terrenæ alicuius potestatis, non Angeli, non Archangeli, sed ipsius omnium Regis nomine appellari dignati sumus. In hoc nomine gloriabatur, & pro hoc moriebatur, eximius, martyr Diaconus nomine Sanctus, vt refert Euseb: qui cum examinaretur, de suo suæque familiæ nomine, de patria, de statu, libertate, an seruus esset, ad singulas interrogaciones vnus hoc respondebat Christianus sum, Eodemque Eusebio teste, Blandina martyr in ipsa fidei confessione, & inter tormenta, ex hoc eodem nomine sæpius repetito, vires reficiebat, Et prolatio horum verborum Christiana sum, & apud nos nihil sceleris admittitur, erat ei dolorum summa leuatio, & fomentum. D. etiã Nazianzenus, de se & Sancto Basilio loquens, cum alijs (inquit) alia quadam cognomenta sint, vel à parentibus accepta, vel ex proprijs comparata studijs, nobis magna res, & magnum nomen erat, Christianos esse, & nominari, atque ea re magis efferebamur, quam Gyges, palæ, anuli cõuersione (si tamen hoc fabulosum non esset) per quam Lydios, tyrannide occupat. Ex hoc nomine Christianorum, optimè noster Orator vrgeret, omnes Christianos poterit, vt huic nomini vita, moribusque respondeant; Ita docet Gregorius Niss: Christianismus ait est imitatio diuinæ naturæ; Si igitur Christianus es; Christum Deum imi-

Baro. to. 3.
Ann. Christi
312.

2. Cor. 2.

Christianorum
nomen vrget
nos ad sancti
tatem.

Hom. 8. in
Ioan. circa
finem.

1. 5. hist. Ec
cles. c. 1.

In Orat. de
S. Basil. fu
nebris.

Tract. de no
mine & pro
fessione Chri
stiani.

imitare; noli vacuum ferre nomen, atque inane, sed plenū, tanti
 rēfuram nominis imple, imple inquā operibus nomine dignis] &
 ibidem, Si quis nomen Christi sumens quæ vna cum hoc no-
 mine considerantur vita non exprimat, is nomen ementitur, per-
 sonam in animam humanā figuræ conformatam, & assimilata[m]
 finitæ apponens.] Ita, & Procopius in Isa. philosophatur in-
 illa verba, vocabitur tibi nomen nouum quod os Domini no-
 minauit, & eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema
 regni in manu Dei tui, quibus, Ecclesiæ, mutato nomine pro-
 mittitur eam futuram coronam gloriosam. Cum igitur Chri-
 stiani nominis appellatione veluti corona redimiti simus, co-
 ronam opus est fulgentibus margaritis, & ardentibus, velut
 pyropis splendere Chryf. Propterea Christianus es, ideo nomen
 hoc accepisti, vt Christum imiteris, eiusque legibus operum
 exhibitione pareas, & alibi. Nemo profectò (ait) gentilis esset,
 si ipsi vt oportet Christiani esse curaremus, nemo ita esset fera
 bellua, vt non statim ad cultum veræ religionis accurreret.]
 Denique ex hoc nomine omnes debet concionator hortari, qui
 christiana professione censentur, (vt orat Ecclesia) & illa re-
 sponere, quæ huic inimica sūt nomini, & ea quæ sunt apta sectari.
 Tertio Nomen Iesu dulcissimum, multa, & optima Oratori
 Christiano argumenta profert, Ipsum namque est quod fidem
 excitat, vt hoc vnico prolato nomine, totius fermè fidei, con-
 fessionem promamus, omnia mysteria, quæ ad Iesum pertinent,
 & credentes, & confitentes, est enim hoc nomen, perinde vt li-
 bri titulus, virtute omnia continens, quæ in eo libro traduntur.
 Continet plane hoc nomen, omnia quæ de Christo à prophetis
 afferuntur nomina, vt bene considerat D. Ber. ac propterea,
 totam Christi mysteriorum seriem, & æconomiam amplectens
 vt dicatur Iesus sicut Isaias prædicat, Admirabilis, maxime in
 Incarnatione, Consiliarius in prædicatione, Deus in miraculis,
 fortis in passione, in qua Iesus inermis; ad insidus hostes debel-
 lanit. Pater futuri sæculi in Resurrectione; & princeps pacis,
 in Ecclesiæ militantis regimine, & multo perfectius in cælesti
 Hierusalem. Rursum hoc nomen ad fiduciam animat, & spem,
 si enim ex nomine ac suo munere salutem Christus proficitur
 ac promittit, quid ni confidam eius ope, ac virtute, salutem
 me consequuturum, modo nè sim ei aduersarius, vt merito pos-
 simus illud Isaiæ canticum concinere. Vrbs fortitudinis nostræ
 Sion, Saluator ponetur in ea murus, & antemurale. Ad amō-
 rem inflammat, quis enim salutem suam, & suum non amet Sal-

Orat. 5. in
Iud.

Hom. 10.
1. Tim.

Iesu nomen
quā illustre.

Serm. 10.
ex paruis.
Isa. 9. ai

Iesu nomen
ad quas vir-
tutes nos pro-
uocet.

Isa. 26.

A a uato-

In Ps. 102 uatorem, audi Augustinum. ligari se volunt homines, & secari, daturi pro incerta sanitate, & certum dolorem, & magnam mercedem, Deus te quem fecit, & certus curat, & gratis.]

1. Cor. 10. Dirigit rectam intentionem, sicut Paulus docet omnia in hoc nomine Iesu facienda, hanc doctrinam bene explicat Chris. Si enim inquit consulum nomina securitatem literis addunt, multo magis Christi nomen. Igitur, in nomine Domini omnia facias, & prosperè succedent omnia ista discamus non solum verbo, tenus; Sed & ipsis operibus adimplere.] Est excitamentum, Humilitatis, quia dum salutem à Iesu & speramus, & petimus, nostras iterum, & miseras & morbos; ac peccata, & confitemur, & accusamus; & tanquam medico nos ipsos offerentes, malorum nostrorum ab eo remedium expectamus. Est ad Deuotionem stimulus, ut sicut ipse in mei beneficium, ac salutem se ipsum, mihi totum tradidit, Ita & ego eius totus sim, qui totus factus est meus, & dulcescat cor meum, & labia mea in hoc suauissimo nomine, quemadmodum B. Franciscus tantum cordis dulcedine recreabatur, dum illud proferret, ut etiam labia lingeret, ut ij faciunt qui dulcissimum aliquid ore gustarunt. Gratiudinem docet, quam ei pro tanto salutis beneficio debemus, praesertim si attendamus, quanto pretio ei nostra hoc salus consistit; Siquidem, ut rectè Bern. habet, quando me credidit, dixit, & facta sunt, cum me redemit, dixit multa, fecit mira, pertulit dura. Prouocat ad Obedientiam, quia hoc sibi tam magnum nomen, ipsum promeruisse ex obedientia Paulus affirmat, quia nempe factus est obediens usque ad mortem; donauit ei Deus pater nomen, quod est super omnem nomen: Imitatur ut in omni necessitate ad hoc sanctissimum innocendum nomen tanquam ad sacram anchoram confugiamus, Audi Bernat. Cui (ait) in periculis palpitanti, & trepidanti, inuocatum virtutis nomen non statim, fiduciam praestitit, depulit metum, cui in aduersis diffidenti, iam iamque deficienti, si nomen adiutorij sonuit, defuit fortitudo.] Denique hoc sacratissimum Iesu nomen, omnem planè Christianam edocet perfectionem.

1. Cor. 1. D. Paul. ad vnionem, ac perfectionem, hoc titulo urget. Obsecro ait per nomen Domini nostri Iesu Christi ut id ipsum dicatis omnes & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu, & scientia, quasi dicat per hoc gloriosum nomen vos adiuro, cui tantum debetis, qui est Princeps pacis ac salutis qui inimicitias in corpore suo interfecit, qui à vobis hoc merito exposcit ut perfecti sitis hoc est interius, exteriusque vniti.

vnti. Bernar. etiam cum nomino, inquit, Iesum hominem mihi propono, mitem, & humilem corde, benignum, sobrium, castum, misericordem, omni denique sanctitate, ac honestate conspicuum, eundemque ipsum Deum, qui suo me exemplo sanet, ac roborat adiutorio. Sumo itaque mihi exempla de homine, & auxilium a potente.] Lege totum huius doctoris melliflui sermonem, si vis suavi Iesu oleo impinguari.

Loco cita-
to.

Nobilitas Christiana. Cap. XVI.

Maxima est planè nostra nobilitas, qua parte Christiani sumus, & à Christo nobilitati, Ideoque requirit à nobis, conditiones admodum viro nobili dignas, ne à tanta nobilitate quis degeneret, & Christianæ dignitati, infamiã inurat. Hanc ergo, Christianus Prædicator aliquando proponat, ostendatque esse planè diuinam, diuino ortam semine, ex Christo scilicet vero Dei filio, qui nostram assumpsit, adeoque extulit naturam, vt non frustra, & vane gloriemur, sicut illi heroes faciebant, quos poeta ex Dijs fingunt ortos, ex quibus illius inanis erat gloriatio, & fabulosa, iactantis, Et mi genus ab Ioue summo; Nos autem Deum omnipotentem, patrem asserimus, & Christum fratrem nostrum, vt ipse dignatus est dicere. Nunciatibo nomen tuum fratribus meis, & ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum: scilicet accepta ab ipso verbo, vt Ioan. scribit potestate, vt filij Dei fieri possimus, non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, idest non ex terreno sanguine, aut terræ familiaris nati, sed ab ipso Deo, in diuinam familiam nos adoptante, ex Baptismo, aquis salutaribus renati, deposita, primi parentis imagine, in Dei ipsius nobilitatem transimus: hoc etiam totum ex eo quod idem subdit, nascitur, Et verbum caro factum est, vbi copula illa (&) causalis est, quasi dicat, Tota hæc nobilitas Christiana ex eo habet principium quia scilicet Verbum est factum caro, ex hoc autem facile est aduertere, quales in Christiano viro virtutes, quam eximia, quam heroica requirantur, earumque actiones nequaquam communes sed singulares, à Deo profectæ, ad Deum ordinatæ, politis virtutibus quas philosophi agnouerunt longè superiores, nã morales quidem humano studio partæ, Christianæ, diuino spiritu infusæ, illæ adumbratæ quædam virtutes respectu nostrarum sunt, non stræ vero solidæ ac perfectæ, Hoc significat D. Paulus cum ait.

Nobilitas
Christianorū
vera coram
Deo p
Christum.

Psal. 21.
Hebr. 2.
Ioan. 20.
Ioan. 1.

Nobilitas
Christiana ad
magnas vir-
tutes nos pro-
dicat.

Tit. 2.

Comment.
in Tit. l. 1.
Hom. 2.

de Christo vt mundaret sibi populum acceptabile, idest secundum Hieron. peculiarem, sectatorem bonorum operum, gratie habetur zelotem idest æmulatorem, vbi Chrysost. Vides ait, vt non simpliciter, à nobis, opera virtutum exiguntur, addit namque Paul. æmulatorem hoc est, magna cum alacritate, atque studio virtutum opera capessentem.] possunt autem Christianis, aliquæ virtutes proponi, quæ nobilissimum sunt propriè virorum, cuiusmodi sunt, quæ ad cõmunitatis bonum tendunt, qualis est Christiana iustitia, quæ non modo, nulli est iniuriosa, sed omnium potius innocentiam tuetur, ideoq; viros Christianos, vt hanc teneant iustitiam erga omnes, oportet perturbationibus non agitari, terrenas opes non magni facere, ac dignitates, mentes non humi defixas habere, sed æterna, & diuina magis suspicere, nulla libidine trahi, non cupiditatibus seruire, sed dominari: Odio, non nisi contra iniquitatem moveri, maledictis irritâtes, non ad vindictam ferri, sed misereri potius inimicis, pro malis beneficia rependere. Talis est placet Christianorum Illustriũ nobilitas: Liberalitatem item ac Eleemosynarum largitiones amplectantur, tam spiritualium, quam corporalium, vt merito illud de tota hac Christianorum familia illustrissima, prædicetur quod in Act. habetur multitudinis credentium, erat con vnũ, & anima vna, Nec erat inter eos egens, & illud ad Coloss. Vbi non est gentilis & Iudæus, circumcisio, & præputium, barbarus, & scythæ, seruus, & liber, sed omnia, & in omnibus Christus. Adde fortitudinem, ac generosam quandam magnanimitatem, nostris, secundum hanc nobilitatem, valde esse propriam, quæ non ad opes, non ad humanam gloriam sui nominis, sed ad fidei dilatationem, summi Dei gloriam, Christi nominis exaltationem, æterni regni consequutionem tendit, Huius fortitudinis innumerabilia habemus, virorum, atque adeo mulierum, ac virginum exèpla, in tot innumerabilibus martyribus, qui inter tot grauissima tormentorum genera, à tot Imperatorum crudelissima tyrannide, nunquam vinci nunquam flecti potuerunt, sed patiendo superabant, moriendo vincebant, vt non immeritò tam inuicta fortitudo per Carbunculum significetur, inter ignes positum, multis circum sufflantibus follibus, additis illis verbis, Semper idem, vel potius semper pulchrior. Quod si talibus splendet virtutibus Christianorum nobilitas facile apparet quam longè eos oporteat esse ab omni vitiorum labe, ac turpitudine præsertim libidinis, avaritiæ sordibus, timiditatis, & ignauiæ nauo, denique omni re quæ

re quæ degeneres ignobilesque animos significat, Huc verba Pauli tendunt cum ait ut sitis sine querela, simplices filij Dei sine reprehensione, in medio nationis pravae, & peruersae, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo verbum vitae continentes, & tales vult idem Paulus nos esse, ut qui ex aduerso est, veniat nihil habens dicere de nobis, quales D. Petrus describit Christianos cum ait. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, quia, & reges, & sacerdotes vngentur, Christianorum autem genus vtrumque habet per Christum ut Ioan. ait fecisti nos Deo nostro regnum & Sacerdotes, quo titulo monemur, ut & omnibus animi cupiditatibus dominemur ut reges, & spirituales hostias offeramus Deo nosmetipsos scilicet, tanquam Sacerdotes, ut Paulus monet, hostiam sanctam, viuentem, Deo placentem rationabile obsequium nostrum, & subdit D. Petrus Gens sancta; populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis, non qualescunque, sed eius, qui vos de tenebris vocauit, hoc est de obscurissima generis nostri progenie in admirabile lumen suum, ut ex abiectione sortis hominibus, inter caeli ciues, & beatissimos spiritus annumeremur, agnoscentes, caput & radicem totius nobilitatis nostrae Christum omnium Angelorum regem, ad dexteram Dei patris confedentem, & confedere nos facientem.

Testamentum nouum, & Euangelium Christi.
 Cap. XVII.

Vox Testamenti, idem plane significat, quod pactum, ubi-
 cunque septuaginta interpretes, in hebraeis codicibus in-
 uenerant vocem Berith, quæ fœdus, & pactum significat ipsi
 verterunt id est testamentum. Ex qua voce hoc primum
 sumitur argumentum, teneri nos, ad perfectam illius fœderis
 obseruationem, quod nobiscum Deus iniit per Christum; ut
 videlicet, sit nobis, multo perfectius, quam unquam alias Deus,
 noster Deus, nos vero ei populus, peculiaris, & maiori cum eo,
 astringamur vinculo, quam in veteri lege sicut Deus per He-
 braeos: promiserat. Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam
 Domui Israel, & domui Iacob fœdus nouum, non secundum
 pactum quod pepigi, cum patribus vestris, & hoc erit pactum
 quod feriam, dabo legem meam in visceribus eorum; & in cor-
 de eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi
 in populum. Secundum argumentum, quia est testamentum
 nouum, novos requirit homines, ut nouum hominem, iuxta

A a 3 Pau-

Phil. 2.
 Tit. 2.
 1. Pet. 2.
 Apoc. 5.
 Rom. 12.
 Cap. 8.
 Cap. 3.

Eph. 4. Paulum induamus, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Quare bene argumentatur Chryso-
Testamentū nouū nouos homines requirit.
In 2. ad Cor. Hom. 11. dicam omnia noua sunt. Greg. etiam eodem modo. Nouns homo (inquit) venit in mundum, noua præcepta dedit mundo, & vitæ nostræ veteri, contrarietatem opposuit nouitatis suæ.]
Hom. 32. in Eccles. initio. Tertium quia hoc testamentum nouum, est filiorum proprium & Amoris, sicut vetus erat magis seruorum ac timoris, à nobis non nisi amoris ac filiorum Spiritum postulat; August. breuissimam, & apertissimam differentiam duorum testamentorum est Timor, & Amor, in illo sunt onera seruorum, in isto gloria liberorum: nam veteri homini fugienti apposuit Dominus quod timeret, & nouo redeunti tãquam pater quod amaret.] & apertè Paulus post allatam allegoriam Saræ & Agar hæc inquit sunt per allegoriam dicta, & significant duo testamenta vnum in seruitutem generas alterum filiorum; Ex quo infert itaque fratres non sumus ancillæ filij, sed liberæ, qua libertate Christus nos liberauit & addit, in libertatem vocati estis fratres, modo ad libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite inuicem, Charitas, & spiritus bonus, sunt vera filiorum libertas, hoc argumento etiam vtitur ad Rom. Nota accepistis spiritum seruitutis, iterum in timore, sed filiorum Dei, in quo clamamus Abba pater. Quartum argumentum ex eodem hoc loco sumetur, vt hortemur ad maiorem seruitutem in bonis operibus Christianos, eo titulo, quod antiqui testamenti Patres, non poterant adhuc cælum ingredi, & ad vltimum suæ beatitudinis finem peruenire, nobis vero, iam patet cælorum ianua, quoniam Christi sanguis vt Hiero. loquitur Clavis fuit paradisi, dicente Christo ad Iatronem Hodie mecum eris in Paradiso. Hoc argumentum vrget Paulus post allatum Hieremiæ locum de nouo testamento subdit. Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum, in sanguine Christi, qui initiavit nobis viam nouam & viuentem, per velamē id est carnem suam, & sacerdotium magnum, super domum Dei, accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda, & conscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, fidelis enim est qui reponit, & consideremus inuicem in prouocationem charitatis, & bonorum operum, non deserentes collectionem nostram
id est

Cap. 8.

Epist. 129 ad Dardanum.

Cap. 31. Hebr. 10.

id est congregationem. Addamus cum hoc alium locum, qui est Evangelium, seu lex Evangelica. Vox Evangelij Græca, significat bonum nuncium, quia magna quedam nobis promittit cælestia, & æterna, nequaquam terrena, & caduca; Ex hoc loco multa habet Evangelicus præco, quæ colligat ad docendum, ad monendam. Nam primò ipsa vox Evangelij, ac boni nuncij animos nostros erigit, ac planè exhilarat, ut agnoscamus gratiam nobis à Deo concessam. Audi Chrysostomum, ubi docet, idè hanc Matthæi historiam Evangelium dici, quia veniam peccatorum, sanctificationem ac iustitiam, redemptionem, adoptionem filiorum, & cælorum hereditatem, & cum Dei filio fraternitatem omnibus nunciavit, nunc quid potest aliquid, his æquale esse, tam bonis nuncijs? quasi omnia alia, verba inania, doceantur, quibus præsentia hæc bona promitti solent, ut diuitiarum copia, honores, principatus. Audi verò Isaiam, nos excitantem, Confurge, confurge, induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ, Hierusalem ciuitas sancti, excutere de puluere, confurge, sede, & paulò post, propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse qui loquebar ecce adsum, & statim, Quam pulchri (ait) super montes sunt, pedes annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion, regnabit Deus tuus, gaudete, & laudate simul deserta Hierusalem, quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Hierusalem. Ex quibus etiam infert, Recedite, recedite scilicet à malo, pollutum nolite tangere, mundamini qui fertis vasa Domini: hæc ad clericos peculiariter dicuntur. Ex quibus intelligimus, quanta reuerentia verba Evangelij exosculari debeamus, etiam ipsum librum ut facit sacerdos in Missa. Chris. ita argumentatur contra iurantes: Si Euangelium ait capere oporteat manibus lotis, & cum multa reuerentia & religione tremens, ac timens sumus, Evangelij vero dominum temerè lingua passim versas? Secundo Lex nostra dicitur lex gratiæ, & charitatis, & merito, quia lex non solum significat dictamen rationis in intellectu, sed ipsam etiam voluntatis propensionem quæ ad opus impellitur, & hæc planè voluntatis propensio maioris efficacitæ est quam intellectus dictamen. Dicitur verò nostra lex gratiæ quia non solum præcipit ut lex Moysis sed confert etiam per sacramenta gratiam, quam omnes qui voluerint consequi sine vilo dubio poterunt. August. lex, inquit, data est ut gratia quæreretur.

Vox Evangelij quid importet.

Hom. 2. in Mat.

Cap. 3.

Hom. 7. ad pop. Ant.

Euangelium lex Gratia.

Lib. de Spiritu & litter. c. 19.

gratia data est vt lex impleretur; neque enim suo vitio non implebatur, sed vitio prudentie carnis, quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanandum fuit.] Ex hoc bene hortari nos ipsos, & alios possumus ad euangelicæ legis integram obseruationem, quandoquidem gratia, & charitas quæ in nostra lege conferuntur, facilia omnia reddunt, ac suauiter etiam difficilia, proptereaque dicitur nostra lex iugum suauis, & leue onus. Hoc est Augustini argumentum, Aut enim (ait) quisque non diligit, & ideo graue est, aut diligit, & graue esse non potest.] Et rursus certum est (inquit) nos facere cum facimus, sed ille facit vt faciamus, prebendo vires efficacissimas voluntati, qui dixit, faciam vt in iustificationibus meis ambulatis & iudicia mea faciatis.] Et alibi hæc sarcina non est potius onerati, sed ata volaturi, habent aues peninarum suarum sarcinas, portant illas in terra, portantur ab illis in coelum.] Argumentum ergo est, adfit charitas & gratia, & facili negotio, totam legem obseruabis. Confirmatur hoc argumentum, quia lex nostra Euangelica, consummatio est & abbreviatio legis antiquæ vt apud Isaiam dicitur, & tota in præcepto charitatis concluditur, vt rectè August. affirmet dilige, & fac quod vis & Hieron. in Isa. 10. in illa verba, & non adijcet residuum Israel &c. pro cunctis legis caeremonijs, dedit Deus præceptum dilectionis, & fidei vel vt loquitur Tertull. præceptum à legis lacinosi oneribus expeditum.] Et hinc Paul. rectè argumentatur, & infert Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi. Tertio dicitur & lex spiritus, ita sæpius à Paulo vsurpatur; colligit ex hoc, quam debemus esse ab omni peccato immunes, lex, inquit, spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege peccati, & mortis, nam quod impossibile erat legi in quo infirmabatur, per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum, & paulo post subdit, Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis, & inde infert argumenti conclusionem, Ergo fratres debitores sumus potius carni vt secundum carnem viuamus, si enim secundum carnem vixeritis moriemini, si autem spiritu facta carnis mortificaueritis viuetis, quicumque enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Præterea quia est lex spiritus, collige maxime interiorem hominem reformandum esse, & internæ perfectioni, in noua lege

lege maxime vacandum, ex qua, externa compositio, & virtus
 tota manare debet. Quarto lex Evangelica nobis maio-
 rem virtutum perfectionem exigit, & altiora, quaedam,
 non solum supra naturam legem, sed & Moysi, unde curan-
 dum est, Oratori Evangelico, ut intelligant Christiani omnes,
 ad maiorem, quam alios, perfectionem teneri, Cui enim mul-
 tum datum est multum ab eo exigitur. Audi Paulum, Cum es-
 sem paruulus loquebar ut paruulus, scilicet in antiqua lege,
 cum autem factus sum vir, in lege scilicet Evangelij, euacuau-
 i, quae erant paruuli. Ad hoc caput multa tendunt ex his quae
 Dominus noster, in sermone quem habuit super montem, edif-
 ferit, ubi primo loco, octo propositiones, quas titulo, beati-
 tudinum insigniuit, nobis proponit totius Christianae perfectionis
 summam continentem, Deinde multa legis antiquae praecpta
 perfcit, Audistis quia dictum est antiquis, Non occides, Ego
 autem dico vobis non irasci. Audistis quia dictum est, Diliges
 proximum tuum. Ego autem dico, Diligite inimicos vestros,
 & alia huius generis, & addit Estote ergo perfecti sicut, & pa-
 ter vester caelestis perfectus est. Nec animos despondeamus, si
 magna nobis quaedam praecipiantur quia ipsummet Evangelium,
 vires addit, est enim Evangelium Virtus Dei Graeco habetur
Evangelion id est potentia, quae datur, ut ibidem dicitur, in salutem
 omni credenti, & ad iustificationem hominis; Iustitia enim
 ut ibidem subditur, in eo reuelatur, quia scilicet iustificamur
 non ex operibus legis, neque ex vi liberi arbitrij, sed per fidem
 in Christum. Quinto denique ex hoc loco, occasionem sumat,
 Orator, auditores suos monendi, ut in magno pretio, & reuer-
 entia, verba Evangelij habeant, & legis Evangelicae observa-
 tionem exactissimam teneant. Tum ratione apud legislato-
 ris Christi, qui multis titulis, hoc a nobis iure exigit. Tam-
 quia potest etiam, & poenas infligere transgressoribus, &
 praemia aeterna reddere obseruantibus. Audi Paulum, Patres
 quidem carnis nostrae eruditores habuimus, & reuerbamur
 eos, non multo magis obtemperabimus, patri spirituum, &
 vinemus. Tum propter exemplum, quod nobis obedientiae
 reliquit, cum se antiquae legi praeiuit obedientem, a cuius
 nos grani iugo ita liberavit, ut aliam longe faciliorem dederit.
 Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub
 lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem fi-
 liorum reciperemus: Et quidem liberati sumus ab illa onero-
 sa lege, non tamen sine lege, & faciliore, & perfectiori sumus,
 quam

Lex Euange-
 lica maiore
 perfectionem
 requirit ab
 homine qua
 Moisaica.

Luc. 12.

1. Cor. 13.

1. Matt. 5.

Rom. 1.

in d. 1. 1. 1.

2. 1. 1.

2. 1. 1.

Hebr. 12.

Gal. 4.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

1. 1. 1.

Rom. 6. quam obseruemus. Audi iterum, Non estis sub lege, sed sub gratia; quid ergo (ait.) peccabimus, quia non sumus sub lege, sed sub gratia? absit, & optimum argumentum subiicit, Nescitis quoniam cui exhibetis vos seruos ad obediendum, serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obedi- tionis ad iustitiam? gratias autem Deo, quod fuistis serui pec- cati, obedistis autem ex corde, in eam formam doctrinae in qua traditi estis, & concludit, liberati a peccato, serui facti estis iustitiae, q. d. sumus per Euangelium liberati a lege antiqua, & a peccato, sed, obediendum nobis est, ex corde tanquam filij, legi gratie, quam Christus nobis dat, vt sumus serui iustitiae, Christi, cum quadam libertate filiorum, ex sincero amore ser- uientes.

Ecclesia Christi XVIII

Tota fidelium Christi congregatio, quam Ecclesiam vocamus, Christi corpus mysticum est, cuius ipse, est caput, Ex quo argumenta plura initio collegimus, cum ipsum Christum vt caput, nos vt membra considerauimus, quare ijs omissis, alia consideremus, quae Christi Ecclesiae conueniunt, vnde etiam argumentorum copiosa materia non deerit. Dicitur praeterea, Ecclesia Christiana, ipsius Christi sponsa, quod est argumentum eius amoris in Ecclesiam vt Paul. affirmat, Christus dilexit Ec- clesiam & tradidit semetipsum pro ea, Ex quo nos ad eius amo- rem prouocamur, Si enim sponsus patris, & matrem relinquit & adheret uxori suae, quod Paulus vocat Sacramentum ma- gnum, in Christo, & in Ecclesia, cur non & Ecclesia Sponsa, rerum omnium caducarum affectu deposito, soli Christo cor- suum, integre, perfecteque donet? Et si Christus sanguinem pro Ecclesia fudit, mundans eam, inquit Paulus, lauacro aquae in verbo vitae vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta, & immaculata, Cur & ipsa Ecclesia non se ipsam, omni cura, in hac pulchritudine, quam a sponso accepit, im- maculatam se conseruet, vt viro suo placeat, sicut in canticis docetur, scilicet vt sit sicut Liliū inter spinas, & sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhae ac Thuris & vniuersi pulueris pig- mentarij, & quasi aurora confurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies, ordinata. Rursum Eccle- sia est domus Christi, super ipsumque fundata, quia fundamen- tum

Ecclesia Chri- sti Sponsa. Eph. 5.

Eph. 5.

Cant. 2. & 3. Cap. 6. Ecclesia Do- mus Christi.

tum aliud (inquit Paulus) nemo potest ponere; Ergo quilibet
 de Ecclesia, ut idē docet Pauli supra hoc fundamentum super-
 edificare debet aurum, argentum, lapides preciosos; hoc est
 virtutes, earumq; actiones, præsertim cum lapis fundamenti,
 ut affirmat D. Petrus sit summus, angularis, probatus, electus,
 pretiosus, super quo, docet idem, nos debere nos ipsos super-
 edificare, lapides vivos, domos spirituales, in Sacerdotium
 sanctum, offerentes spirituales hostias, acceptabiles Deo per Je-
 sum Christum. His adde quatuor Ecclesia veræ conditiones ac
 notas, ex quibus argumenta quatuor existunt in genere Dida-
 scalico, quibus doceri debet Christianus populus, hanc esse
 veram Ecclesiam, ut in ea viuat, in ea moriatur, Ideoq; Satana
 congregationes; & hæreticorum Synagogas horreat fugiatq;
 qui iactantes apud se esse veram Ecclesiam, rudes homines, mi-
 sere decipiunt ac perdunt. Ecclesia Christi Vna est, Sancta est,
 Catholica est, & Apostolica. Vna est toto orbe diffusa, vnam ha-
 bens fidei regulam ac doctrinæ, vnum corpus, vnum baptisma.
 Ergo hæreticorum Sectæ, inter quos tanta dogmatum diuisio,
 tanta linguarum confusio, nequaquam sunt vera Ecclesia, sed
 Turris Babel; Catholica est, & vniuersalis, amplectēs & quoad
 loca totum orbem; & quoad tempora omnes homines, Ergo
 doctrina quæ de nouo exurgit contraria ei quam hæctenus vni-
 uersalis Ecclesia, ut de fide habuit, aduersatur veritati, & Ec-
 clesia Christi, Hanc autem Catholicam Ecclesiam non aliam
 esse quam Romanam, inde liquidò constat, quod cum ea sit
 Christi Ecclesia, quam D. Petrus rexit, cui à Christo dictum est
 Tibi dabo clauēs Regni Cælorū, & pascere agnos meos, & oues
 meas, id est Christianos omnes, tam prælatos, quam subditos,
 Certò liquet Romanos Pontifices Petri esse successores, ex con-
 tinua, & nunquam interrupta serie, quia Dino Petro successit
 Linus, & huic Clemens cui Anacleus, Euaristus & alij omnes
 usque ad Paulum quintum qui nunc eandem Petri obtinet Se-
 dem. Dicitur Ecclesia Sancta, non quod omnes sint in ea San-
 cti, sed quod in ea sit vera sanctitas, & fons Sanctitatis Chri-
 sti, & Sacramenta quæ vim habent, sanctitatem & gratiã con-
 ferendi, vel sancta quia firma, & stabilis omnino, impugnari qui-
 dem potest, expugnari nunquam. Ergo hæreticorum doctrina,
 quas quotidie variari aduertimus, non ad veram pertinent Ec-
 clesiam; Apostolicam item appellamus Ecclesiam, eo quod ab
 apostolis fundata, traditiones habet apostolicas, quas summa
 veneratione seruare perinde ac sacras literas debemus. Ex ijs-
 dem

1. Cor. 3.

1. Ep. c. 2.

Ecclesia qua
tuor notæ p
genere Dida
scalico.

Vna est.

Ephes. 4.

Catholica,
& Romana.

Matt. 16.

Ioan. 21.

Ecclesia San-
cta.

Apostolica.

- Pro Genere Hortatorio. dem notis facile etiam erit in genere Hortatorio, docere, quales, moribus esse debeant, qui Ecclesie membra viua esse volunt, debent enim habere non modo fidei unitatem, sed etiam spei, sicut vocati estis ait Paul. in vna spe vocationis vestra, & eiusdem confessionis vt idem docet, Non sint in vobis schismata, sed idem dicamus omnes, idem sentiamus, Itemque unitatem morum, quia Deus facit inhabitare vnus moris in domo. Denique vt simus vnus cum Deo & inter nos, Sicut apud Ioan. Christus orauit. Deinde, Christiani hominis spiritus, vniuersalis ita esse debet, vt omnes, cuiuscunque nationis homines amplectatur, Ita Paulus non est masculus, neque femina, gentilis & Iudaeus, barbarus, & scytha, seruus, & liber, sed omnia in omnibus Christus. Ex nota sanctitatis argumentum sumimus, aspirandum nobis esse ad sanctitatem, ad hoc enim vocati sumus, ait Paulus, vt simus sancti, & immaculati in conspectu eius in charitate; Ita hortatur Corinthios
- Ephes. 4.*
- Cap. 17.*
- Coloss. 3.*
- Eph. 1.*
- 1. Cor. 6.*
- 1. Epist. 1.*
- An nescitis ait, quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Et post aliqua subdit; Et haec aliquando fuistis, sed abluti estis, sanctificati estis, iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi, & in Spiritu Dei. Eodem modo D. Petrus secundum eum qui vocauit nos sanctum, & ipsi sancti sitis in omni conuersatione, quoniam scriptum est, sancti eritis, quoniam ego sanctus sum, Tandem curemus vt ab ipsis Apostolis, quos tamquam patres, singulari deuotione venerari oportet, doctrinam & mores, ac spiritum quendam Apostolicum hauriamus.

Sacramenta genericè, ac Baptismus. Cap. XIX.

Sacramentorum consideratio ea primum argumenta suppeditat, quae eo tendunt vt ipsorum institutionem magni faciamus, vt ea repetamus frequenter, quae iterari possunt, vt sunt maxime, Clauium Sacramentum & Eucharistia. Hoc enim modo argumentari ex hoc loco poterimus, quod sacramenta sunt cultus diuini efficacia signa, quibus Christiani à ceteris gentibus distinguntur, vt Augustinus docet, quia sunt symbola quibus à Deo in vita spirituali erudimur, vt explicat Dion. deducens arcana mysticæ theologiæ ex Sacramentorum ritibus, quia sunt medicinæ spiritualium morborum ex Aug. vbi docet antiqua sacramenta ostendisse tantum morbos vt speculum, nostra vero sanare vt emplastrum vulneri applicatum, quia sunt arma spiritalia, quibus Dauid Goliath superauit, sunt

Sacramenta

quid sint.

3. de Doct.

Christ. c. 9.

Li. de Eccl.

hierarch.

Li. de ver.

& fals. rel.

c. 17.

sunt canales, per quos Christi merita & sanguis ad nos derivantur, per quos Christum tangimus ab eoq. tangimur & salvamur, quia deniq. vasa sunt gratiæ quæ continent, & quam sua virtute conferunt ad iustificationem, & sanctitatem. Quare non est quod de naturæ nostræ corrupta imbecillitate cōqueramur, Si enim cū Paulo clamare possumus, Infelix ego homo, quis me liberabit à corpore mortis huius, etiã ab eodem responsum accipiamus, Gratia Dei per Iesum Christum, hanc autem gratiam in sacramentis paratam habemus. Neque solum gratiam commaniter dictam sacramenta omnia conferunt, sed peculiaria quædam auxilia, ad fines varios, singula habent. Sicut (inquit Ber.) investitur Canonicus per librum, & Abbas per baculum, & Episcopus per anulum sic divisiones gratiarum diversis sunt traditæ Sacramentis. In Baptismo regenerati nascimur. In cōfirmatione, robur confertur ad fidei confessionem ut crescamus, per pœnitentiã salvamur à peccatis, & præservamur per Eucharistiã nutrimur, & uniois cum Christo gratiam accipimus, Matrimonium Ecclesiæ providet, ne membra eius desint & armat ad continentiam conjugalem, in ordine sacrospiritus ad bene regendum administratur Ecclesiæ ministris. In extrema unctioe ad luctum spiritualem, proximi morti ungemur, & corroboramur contra hostes. Præterea ex dignitate, natura, usu, & effectu sacramentorum, argumenta deduci possunt, ut intelligant omnes, quam sanctæ, quæ sancta sunt, sumi debent. Tum quia indignus quæ accedit, non solum sacramenti fructu privatur, sed in suam perniciem, ac damnum, remedium salutis convertit, Tum quia sacramenta, maiorem seu minorem conferunt gratiam, in xtra disparem accedentium dispositionem. Sed vile erit ad singula sacramenta descendere. Prima omnium ianua, Baptismus est. Hic primum monendi sunt Christiani, qualem post baptismum, vitam eos gerere deceat, Accipe argumentum Pauli. An ignoratis quod quicumque baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus, consulti enim sumus cum illo, per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit à morte, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, hoc scientes quia vetus homo noster crucifixus est, ut destruat corpus peccati, & ultra non serviamus peccato. & ad Gal. quicumque baptizati estis Christum, induistis: Quomodo autem baptismus, veterem hominem exspoliet, novumque ac celestem induat Chr. apta similitudine ac

Cōferunt gratiam, Rom. 7.

Serm. de cena Domini.

Sacramentorū dignitas,

Baptismus docet sanctitatem. Rom. 6.

Gal. 3. Hom. 7. in Ep. ad Cor. Ios.

exemplo

Hom. 7. in Epist. ad Coloss. exemplo statuae docet. Ne mireris (ait) quod in baptismo est, & natiuitas & corruptio, nam dic mihi an res diruere, ac dissoluere non contrarium sit ei quod est coniungere? Nemini non liquet, atqui hoc ignis facit; nam ceram dissoluit ac perdit, terram vero metallicam conglutinat, & aurum efficit; ita & hic fit; statuam ex cera factam demolita ignis vis, vicissim auream loco illius exhibet, verè quippe lutei sumus ante laucrum, post laucrum vero aurei.] Optima, autem ratio ad persuadendam hanc sanctitatè baptizatis hæc esse potest, quoniam omnis actio cuiuscumque rei naturam sequi solet, nam leo secundum leonis naturam agit, & ignis naturæ, ignis actiones seruat conuenientes, Ita cum, baptismo renati, recipiunt quoddam esse spirituale, ac diuinum ad similes etiam actiones, hoc est ad diuinas assurgere debent, sic ratiocinatur August. diabolo renuntiare professi estis in prima professione, non hominibus, sed Deo & Angelis conscribentibus dixistis renuntio Sathanae, & omnibus pompis eius, renuntiate non solùm vocibus, sed & moribus.] Sic etiam Chrysost. vult hanc vocem renuntiandi Sathanae per totam vitam à Christianis usurpandam, & in ore habendam, sicut (ait) sine calceamentis, & sine vestimentis, vestrum nemo, in forum descendere eligeret, Ita sine hoc verbo, nunquam in forum prodeas, sed cum es ianuæ vestibula progressurus, hoc prius verbum loquere, Abrenuntio tibi Sathana, & coniungor tibi Christe.] Christus vero cum Apostolos per orbem prædicaturos mittebat, duo simul iniungit facienda, primum; Docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Secundum Docentes eos seruare, quæcunque mandauimus vobis.

Lib. 4. de Symb. ad Cath. c. 1. **Confirmatio, penitentia, Ordo Sacer, Matrimonium.**
Cap. X. X.

Hom. 21. ad pop. Ant.

Matt. 28.

Confirmatio, penitentia, Ordo Sacer, Matrimonium.
Cap. X. X.

Confirmati tenentur ad fidei confessionem.
In Ecclesia Dedic. Serm. 1.
De ijs qui myst. ini-

EX Confirmatione, argumenta duci possunt in genere hortatorio vt fortiter in omnibus, maximè in fidei confessione nos geramus, Sic Petrus Dam: In Baptismo (ait) spiritus datur ad veniam, hic ad pugnam, ibi mundamur, ab iniquitatibus, hic virtutibus præmynimur.] Et Melchisedes Papa ad Episcopos Hispania, In baptismo inquit regeneramur ad vitam post baptismum confirmamur ad pugnam, in baptismo abluimur, post baptismum roboramur, vt regeneratis, cultos, & consolator & tutor adsit Spiritus sanctus. Ambros. Repete. (ait)

(ait) quia recepisti signaculum spirituale (loquitur de Sacra-
 mento Chriftianitatis) serua quod accepisti, signauit te Deus pa-
 ter, confirmauit te Chriftus Dominus, dedit pignus spiritus in
 cordibus nostris.] August. ex eo quod in hoc Sacramento vngi-
 tur frons cruce sic argumentatur, Vsq; adeo de cruce non
 erubescio, vt non in occulto loco habeam crucem, sed in fron-
 te portem, & subdit, quia in fronte erubescitur, ille qui dixit,
 qui me erubuerit coram hominibus, erubescam & ego eum co-
 ram patre meo, ipsam ignominiam, quodammodo, scilicet Cru-
 cis, & quam pagani derident, in loco pudoris nostri constituit:
 Audis hominem insultare impudenti, & dicere, frontem non
 habet, quid est frontem non habet? Impudens est, Non habeam
 nondam frontem, regat eam, crux Domini mei.] Ex Sacramen-
 to penitentiae ac Confessionis, argumenta afferri possunt ad
 eius frequentem vsum persuadendum, Eo quod Chriftus Domi-
 nus ad remittenda peccata instituit remedium hoc, tam facile,
 solum enim requiritur vt tu doleas, & proponens vitæ mu-
 tationem in melius, peccata tua secreto accuses coram Sacer-
 dote, & statim iustificaberis, absolutus ab omni crimine, tam
 commune, quia passim, est reperire Sacerdotes, cum potesta-
 te absoluendi, & clauibus, tam efficax, non ad præteritorum
 modo, peccatorum remissionem, sed ad præseruandum item
 à futuris maximè opportunè, & singulare remedium. Potest ad
 id confirmandum experientia, non modo singularum persona-
 rum, quæ tantum adiumenti senserunt, ex hoc frequentiori vsu,
 sed etiã magnarum ciuitatum, emolumenta afferantur, vbi enim
 hæc frequentia viget, odia plurima, & dissidia cessant, homines
 ab iniurijs magis abstinent, lites diminuuntur, & multa crimi-
 na exulant, adeo vt in quadam Germaniæ vrbe, vbi per hæreti-
 cos, confitendi præceptum, & vsus defecerat & multa conse-
 quenter delicta excreuerant fuerit rogatus Carolus Quintus
 vt sua auctoritate, confessionis vsum restitui iuberet. Item ex
 multiplici bono, quod affert, idem suaderi potest, cuiusmodi
 est maior aliqua certitudo gratiæ, prout haberi potest in hac vi-
 ta, quandoquidem virtute clauium etiam ex attrito fit peni-
 tens contritus, dantur vires contra tentationes & fomitem,
 tolluntur aliquo modo, pro ratione doloris, etiam pœnæ pecca-
 torum, Magna conscientiæ, tranquillitas aduenit. Ex eadem
 natura, & virtute Sacramenti huius admonenda sunt omnes,
 vt parati accedant, ne forte nouo sacrilegio, conscientiam, cõ-
 maculent. Sacerdotes etiam admonendi sunt, vt ad hoc tribu-
 nal

tiatur. c. 7.
in fine.

In ps. 141.

Frons vngi-
tur ne erube-
scamus Chri-
stū confiteri.

Sacramentum
confessionis
frequenter su-
scipiendum.

Confessionis
frequentis
fructus.

Ordo sacer-
 dotum
 Isa. 24.
 In 2. parte
 past. c. 7.
 Thren. 4.
 Mal. 2.
 Eccl. 30.
 Matr. 3.
 bona.

nal rite habendum, scientiam idoneam, & necessariam habeat
 coniunctam cum vitæ sanctimonia, cum prudentia, & discre-
 tione spirituum, cum zelo, ne Christi sanguinem temere effundat,
 & alienorū peccatorum, participes efficiantur vt loquitur Co-
 cilium Tridentinum. Ex Sacramento ordinis sacri, occasio sese
 offeret, admonendi Ecclesiasticos viros vt intelligant, quanta
 vitæ puritate ac præstantia virtutum ceteris omnibus præire
 debent, ne illud merito obijciatur à Deo quod per Isaiam que-
 ritur. Sicut populus ita & Sacerdos, quæ planè querela, tunc in-
 re locum habet, quando (vt ait Greg.) qui spirituali officio fun-
 gitur, agit ea quæ illi faciunt, qui adhuc de studijs carnalibus
 iudicantur; Vt dent operam, ne illa rursus Hieremiæ lameta-
 tio cantari cum lugubri lætu possit, quomodo obscuratum
 est aurum, mutatus est color optimus, abscissi sunt lapides san-
 ctuarij in capite omnium platearum, qui nutriebantur in ero-
 ceis amplexati sunt stercora. Meminerint, quanta puritate mè-
 tis & corporis fulgere debeant, qui sacrosancta mysteria cor-
 poris, & sanguinis Christi contrectant, ijsq; aluntur, legant titu-
 lum de Vi: & hon. Cler. Intelligat se Dei ad populum esse lega-
 tos, vt Dei mandata deferant, & populi ad Deum, vt pro pecca-
 tis populorum preces fundant, ideoque & scientia illustres sint,
 ob id enim apud Malachiā dicitur, Labia Sacerdotis custodiant
 scientiam; & legem requirunt de ore eius, quia Angelus Domi-
 ni exercituum est; ne ex defectu scientiæ à Deo illi obijciatur
 quia tu scientiam repulisti, repellam te & ego ne sacerdotio fun-
 garis mihi, obseruent quod dicitur de Symone Onia: filio in af-
 censu altaris sancti, gloriam dedit sanctitatis amictum, id est
 cum ad altare holocaustorum ascendebat sacris operaturus,
 ipsum amictum sanctitatis, hoc est, vestes sacras potificias qui-
 bus amictus erat, dedit gloriā, id est gloriosas reddidit, quia
 vitæ suæ sanctitate, eas ornabat sicut ab eis ornabatur. Vtilis
 etiam est hic locus vt populis significetur, qua veneratione de-
 beant Ecclesiasticum statum venerari, & prælatis obedire, cum
 locum Dei; & Christi habeant; & sit ab eodem Christo predi-
 ctum, qui vos audit me audit, qui vos spernit me spernit. Ma-
 trimonium habeo tria bona, Fidem, Prole, ac Sacramentum, Ex
 quibus Ecclesiastes aliquot ad suadendum vtilia colligit argu-
 menta. Ex primo bono docebit, quanta charitatis coniunctio-
 ne se inuicem diligere coniuges debeant vt fidem sibi datam
 seruent, & sit honorabile coniugium eorum; & thorus immu-
 culatus, nam qui matrimonium, solo carnis affectu suscipiunt
 sunt

super hos ait Angelus Tobia potestatem habet demonium. Ex Tob. 6. secundo quanta cura liberos debeant educare, & Christianis moribus institueri. Ex Tertio quanta morum sanctitate fulgere coniugatos deceat, cum eorum connubium, magni illius Sacramenti figura sit, quod est inter Christum, & Ecclesiam

Eucharistia Sacramentum, & extrema unctionis.

Cap. XXI.

Eucharistia, Primo ponit mihi ante oculos recentem, quam de Christo, eiusque mysterijs conservare debeamus memoriam, cum in hunc ipsum finem a Christo sit instituta cum dicat, Hoc facite in meam commemorationem, praesertim quod idem ipse Dominus reali praesentia sub panis, ac vini accidentibus in altari assistat, qui nunc apud Deum patrem residet. Ita enim benignissimus Dominus, nostrique amantissimus, vult fidem nostram excitare, fiduciam erigere, charitatem accendere, sic nos ei cultum laetiae ac religionis praesenti, perfectius exhibere possumus, sicut Angeli, ac beati faciunt in caelo coram Agno procubentes, eique perpetuas laudes accinentes, sic in omni nostra necessitate habemus ad quem confugiamus, tanto facilius audiendi quam olim in veteri testamento ad tabernaculum foederis recurrentes, quanto nobilius est Christi corpus quam antiquum illud tabernaculum, licet ex imputribilibus lignis compactum. Secundo neque se adorandum solummodo, reliquit, sed quod est maius etiam manducandum, quae fuit admodum singularis & verè Deo digna inventio, ut scilicet renatis caelesti Semine filijs caelestem etiam, quo nutrentur, & adolascant cibum prouideret, iuxta illud Concil. Trident. pronunciatum, sumi (inquit) voluit Christus hoc sacramentum, tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viuentes vita illius, qui dixit, qui manducat me, & ipse viuet propter me, & tanquam antidotum, quo liberemur à culpis, & à peccatis mortalibus praeseruemur. Sicut etiam Cyr. differens ait sedat in nobis manens Christus sauietatem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat per turbationes animi extinguit, & sicut pastor bonus, qui animam suam pro ouibus posuit ab omni nos erigit casu. Hæc planè manducatio eo tendit, primò vt vnum cum Deo efficiamur, secundo vt inter nos item vnum simus, Etenim communicantes, eius corpori, & sanguini, omnium eius meritum, participes

B b

10. 17. 101
Hoc est corpus Christi
Cui instituta
Eucharistia
2. Cor. 10.
Hij. 6. 2.
Sess. 13.
c. 2.
Lib. 4. in
Ioan. c. 17.
in fine.
Vnio cum
Christo & in
ter nos.

beat
retio
ndat
r Co
o se
uana
re.
que
ac in
io su
liber
meta
cum
s san
n cro
me
a cor
titu
lega
ecca
s sint
diunt
omni
ciatur
o fun
in al
Idest
rus,
s qui
quia
Villis
de de
cum
radi
Ma
m; Ex
argu
natio
tatum
ma
viant
unt

- icipes ac thesaurorum euadimus, atque adeo in eum transfomamur; sicut enim panis in Christi corpus transubstantiatur, & vinum in sanguinem, ita & nos quodammodo in ipsum moraliter conuertamur, quam vnionem mirifice Christus explicauit post datam Apostolis Eucharistiam. Ego (ait ad Patrem) claritatem quam dedisti mihi, (hoc est diuinitatem, quam ei Pater ab aeterno communicauit) dedi eis; nempe sub speciebus sacramentalibus cum humanitate; vt sint consummati in vnu, hoc est vt perfectam consummatamque communionem habeant cum ipso Deo; hoc enim ait Chrysostomus. ardentem amantium est proprium. Et Greg. Nissen. vt id efficiamur, quod ipse est. Vnde Cyprianus. non solum Deum & hominem fatemur, sed & nos ipsos corpus eius effecti, Sacramento, & re sacramenti capiti nostro connectimur.] Nec solum ad Dei vnionem tam perfectam, hoc Sacramentum nos eleuat, sed vt inter nos quodque vnum simus. maximo charitatis vinculo colligari, quod est D. Pauli argumentum ad Corinth. cum ait, vnus panis & vnus corpus sumus, qui de vno pane, & de vno calice participamus; Vnus panis sumus, quia ipse Christus qui est panis viuus, quem omnes sub panis specie accipimus, in omnibus idem est, sicut multae hostiae, factae sunt vnus Christus, vel vt docet
- Epist. 63.** Cypr. sicut vnus panis fit ex multis granis, & vinum ex multis racemis, ita & Christiani per hoc Sacramentum vnus panis sunt, & vnum sunt inter se; Addit vero D. Paul. & vnum corpus, quia licet vnum simus in Ecclesia per Christum, sunt tamen diuersa membra, & vnitas non tollit diuersitatem munerum & statuum in Ecclesia, quia est vt corpus ex diuersis constans membris, ac functionibus; Imò vero perficit haec vnitas vnum quodque membrum in suo munere, sicut panis in corpore sumptus vniciusque membro, ac parti corporis ita adhæret, vt sese vniciusque substantiae membrorum accommodet; Itaque nostro Oratori non deest occasio, & materia argumentorum in genere suasorio est his quae diximus praesertim si ad vnionem cum Deo, & mutua inter nos velit impellere. Habet enim hic locus meo iudicio magnam ad hoc vim. Ideoque Conc. Trident. vocat hoc augustissimum Sacramentum, vinculum charitatis, concordiae Symbolum. Praeter haec quae diximus, inuitandus est populus ad frequentem huius Sacramenti sumptionem, vt ex parte imitemur Ecclesiae primordia, praesertim si referantur multiplices fructus; est enim certissimum illud Cypr. mens deficit, quam recepta Eucharistia non erigit, & accendit. Et sicut panis commu-

nis,
per
fic
his
qua
fi
a
di
im
quo
vili
len
rea
tor
qui
bus
me
asse
ad
per
gue
ibi
im
a C
cle
cat
ole
len
Ex
nor
ter
is
set
ob
pu
per
le
cu
ipl
qu
nia

nis, quem quotidie edimus vita est corporis, ita panis iste su-
 per substantialis vita est animæ, & sanitas mentis tactu sancti-
 ficat, fide illuminat, veritate Christo conformat. Sed sicut
 his qui bene parati ad hanc cælestem mensam accedunt, magna
 quædam bona proueniunt; Ita qui indignus accedit iudicium
 sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini ait Paul. *Hem. 6. in*
 & addit, ideo inter vos multi infirmi, & dormiunt multi. Au- *2. Cor. in*
 di quæ graui argumentatione acriter ex hoc loco D. Chryso- *fine.*
 stostomus inuenitur contra turpiloquium. Considera (inquit) audientes
 quomodo rubore suffunduntur dum tu loqueris indecora, quid
 vilius homine turpiloquo? quid contemptius? fatius est puru-
 lentiam ab ore demittere, quam verbum obsecrum; Nunc si fe-
 teat os, ne cibum quidem vna capere sustines, at cum tantus fe-
 tor sit in animo, dic mihi audes communicare mysterijs? At si
 quis vas impurum, aliunde capiat ponatque in mensa tua, susti-
 bus illum exacturus sis: Porro Deum in ipsius mensa, (nam
 mensa illius est, os nostrum Eucharistiæ plenum) cum verba
 aseras, quous impuro vase sordidiora, obsecro te, non putas
 ad iram prouocari? & quomodo id fieri possit? Nihil enim
 perinde offendit sanctum ac purum, vt huiusmodi verba. Va-
 guentum in ore tuo posuit Deus, tu verò cadauere fetidiora,
 tibi reposuisti verba, ipsamque interius animam torpidam, &
 immobilem reddis? Restat Extremæ Vnctionis Sacramentum
 à Christo, vt omnia sacramenta institutum, & à D. Iacobo Ec-
 clesie his verbis propositum. Infirmatur quis in vobis? indu-
 cat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum
 oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit Infirmum, & al-
 leuiabit eum Dominus, & si in peccatis fuerit remittentur ei;
 Ex quibus curabit diligens Concionator, omnes pro suo mu-
 nere aliquando monere, nè in huius Sacramenti vsu negligenter
 se gerant. D. Bernardus in vita Malachie refert, quod cum
 is cuidam mulieri hoc conferre distulisset, & illa interim obiisset,
 adeo doluit vt tota nocte supra corpus lacrymas funderet,
 ob quarum merita, defunctæ spiritus restitutus est, quæ Episco-
 pum salutaui, ab eoque inuncta est, & aliquos postea annos su-
 peruixit. Secundo monendi sunt omnes, vt ad bonam mortem
 se parent, ad quam etiam hoc institutum est Sacramentum,
 cum negotium sit tanti momenti, vt ab eo momento æternitas
 ipsa pendeat, & in qua Dæmon maximè insidiatur homini, sciens
 quia modicum tempus habet, proptereaque curandum vt ago-
 niantes viri spirituales adsint, qui monitionibus ac precibus

Hem. 6. in 2. Cor. in fine.

Iac. 5.

8. mo. R.

doctosq. A. bba. thud. C. animum.

opem laboranti in extremis ferant. Tertio ex partibus corporis, quæ iniungi solent, scilicet oculis, auribus, ore, manibus renibus, pedibus, colligimus in his solere homines peccata facius committere, quare monendi sunt, vt in vita has partes in maculatas conferuent.

Merita Christi, Apostoli, Propheta, Martyres, & Mater Christi. Cap. X X.

Merita nostra ex Christi meritis.

Merita & satisfactiones Christi, nos primò ad gratitudinem prouocant, quoniam suis laboribus, tormentis & actionibus heroicis, imò diuinis non sibi meruit, sed nobis. Nos enim ex ipsius Christi Thesauro accipimus, vt mereri possimus aliquid coram Deo, & peccatorum debita exoluamus. Meritò mirari possumus & dicere O rem miram non habet homo pecuniam, qua debitum soluat, ab eo accipit cui debet; ex alieno es soluit alienum, & adderem, seruus ait Domino, patientiam habe in me, & omnia reddam tibi, & Dominus ait Seruo, penitentiam habe in te, & omnia remittam tibi. Christi enim merita nostram non excludunt penitentiam, nec nostra merita, quæ tamen propter Domini merita sunt merita, sine illis autem nihil habent opera nostra aut pretij, aut meriti. Secundo, vt ad eum recurramus, omnino excitant. Christus enim nobis meruit, & peccati remissionem, & gratiam, & iustificationem, & auxilia Dei, & æternam salutem, vt dicitur Act. 4. non est aliud nomen, in quo oporteat nos saluos fieri, & cap. 6. Huic omnes Prophetae testimonium perhibent, remissionem peccatorum per nomen eius accipere. Tertio discimus ex Christi meritis, non otuari, vt hæretici somniant, imò blasphemant, sed vt ad exemplum eius strenuè collaboremus, quia Paulus docet, nos futuros Dei hæredes, & Christi cohæredes, non absolute, sed ea conditione, vt cum eo simul patiamur, & hoc modo glorificemur. Cum autem, ait August. Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronat quam munera sua, & alibi refert Pauli verba bonum certamen certavi, eursum consummavi, opus est, (ait) fidem seruavi, opus est; superest mihi corona iustitiæ, merces est; sed in mercede, tu nihil agis, in opere non solum agis.]

Rom. 8.

Ep. 105. ad Sixtum.

Li. 50. Hō. 14.

Apostoli Christi fide firmarunt.

Apostoli Christi fuerunt primi Domini nostri Discipuli, qui ex ipso fonte Euangelium, hauserunt, ab ipso Christo destinati, & missi, vt Christianam Religionem, toto terrarum orbe disse-

diffeminarent, suntque nostri primi Patres; & primi Ecclesie doctores, & prima fundamenta post Christum: Ex eorum qualitatibus, argumenta optima desumunt patres in genere Didascalico ad confirmandam fidei, religionisq; nostrae, veritatem. August. Ineruditos ait liberalibus disciplinis, & omnino impositos piscatores, Christus cum suis retibus fidei, ad mare huius saeculi misit, & ita tam multos pisces ex omni genere etiam Philosophos cepit. Ambros. Aduerte ait caeleste consilium, non sapientes aliquos, non diuites, non nobiles, sed piscatores, quos dirigeret elegit, ne traduxisset prudentia, ne redemisset diuitijs, ne potentia, nobilitatisque authoritate traxisset aliquos ad suam gratiam videretur, vt veritatis ratio, non disputationis gratia praevaleret. Item Cypr. Tu Domine Armentarios facis statim Prophetas: Opiliones Reges: Telonarios Apostolos: Piscatores Doctores. Confirmari autem hac argumentatio potest, quoniam Apostoli fuerunt oculati testes, eorum quae de Christo praedicabant, vt Ioannes affirmat, & Petrus: Adhuc magis corroboratur, quia fuerunt vitae probatissimae, & integerrimae, sine vlla humanae mercedis spe, labores multos grauissima tormenta, & mortem passi pro eius fidei, quam praedicabant certitudine, ac veritate. Adde quod doctrinam multis, ac magnis confirmabant miraculis, sine quibus non est erendum, mundum contemptis omnibus Idolis, Christum admisisse, & paucis Apostolis credidisse, vt verè Apostoli sint lux mundi, sal terrae, ciuitas supra montem posita.

In eodem genere doctrinali valere potest Prophetarum auctoritas, qui maxime de Christo ante multa saecula loquuti sunt, ita vt sit maximum fidei Christianae firmamentum in Prophetis Christum, eiusque Euangelium legere, & vice versa in Euangelio Prophetas intelligere, & vtrobique eundem Christum personare: sicut enim per diuersa fistulae eiusdem foramina, vox artificiosa concentum reddit, sic per ora Prophetarum, & Euangelistarum idem consonat Christus, estque Prophetarum magnum fidei firmamentum, vt D. Petrus etiam miraculis praeferat. Habemus ait firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes, cuius rei optimam dat Augustinus rationem: Prauidens (inquit) Dominus Iesus Christus impios quosdam futuros, qui miraculis eius calumniarentur, magicis artibus ea tribuentes. Prophetas ante praemisit; Numquid enim si magus erat, & magicis artibus fecit, vt coleretur etiam mortuus, magus erat antequam natus? Prophetas audis, o homo

Bb 3 mortue,

Lib. 22. de Ciuit. c. 5.

In. Luc. c. 6. De cena Domini.

1. Ioan. 1. 2. Pet. 1.

Prophetarum testimonia pro Christo.

2. Pet. 1. Tract. 35. in Ioan.

mortue, & vermescendo calumniosè Prophetas audi, lege, audi qui ante Dominum venerunt. Vis argumenti huius inde est, quod futura contingentia, quæ ex causis naturalibus non pendent, solus Deus prævidere, ac prædicere potest, vt probant

D. Thom. D. Thomas & Cypr. & August. Deus ergo, qui solus præsciuit, & prædestinauit futura de Christo mysteria, ipse etiam Prophetas reuelavit, qui errare non potest, nec decipere, estque tam efficax hoc argumentum, vt Eusebius ob id suum librum inscripserit Demonstrationem Evangelicam: Audiamus etiam Augustinum loco supra citato in Ioan. tract. 35. qui hoc modo vrgit paganos; Quis est Christus inquit paganus? cui respondemus, quem præhæntiauerunt Prophetæ. Sed qui nam Prophetæ ait ille? Recitamus Isaïam, Daniëlem, Hieremiam, aliosque sanctos Prophetas, dicimus quam longe ante illum venerint, quanto tempore aduentum Christi præcesserint; Respondet aliquis eorum. Vos (inquit) vobis illa finxistis, vidistis ea fieri, & quasi ventura, prædicta essent, in libris quibus voluistis, conscripsistis. Hic contra inimicos paganos, occurrit nobis aliorum inimicorum testimonium, proferimus codices à Iudæis, & respondemus, Nempè, & vos, & illi fidei nostræ estis inimici, vt alios ex aliis conuincamus inimicis, Codex Isaïæ proferatur à Iudæis, Sicut omnis ad immolandum ductus est, erubescat vnus inimicus, quia codicem mihi ministrat alius inimicus.] Eodemque modo etiam Iudæos ex suis codicibus confutat. Scripserunt de hoc argumento præter Eusebium iam citatum Iust. in disputatione contra Triphonem, & in Apologetico Cypr. contra Iudæos, August. de Ciuitate Dei lib. 16. 17. & 18. D. Prosper de prædicationibus. Præterea hæc Prophetarum lectio valde utilis Evangelico Oratori esse potest: in genere Exhortatorio, ad omnes virtutes, ad quas illi, tam crebro hortantur. In genere Reprehensorio, acriter inuehuntur contra peccata. Et qui fuerit in prophetis libris bene versatus, multa inueniet ad vehementes affectus excitandos, propositis Dei contra impios minis, sicut in genere consolatorio, ad iuuandos pusillanimes, & ad lenes affectus commouendos.

Martyrum testimonia pro Christi religione.

Sicut de Apostolis ac Prophetis dictum est, eadem est ratio de Martyribus, quorum purpuratus exercitus, non verbis tantum, sed tormentis ac morte, gloriosum Regem Christum prædicat, & confitendo fidei Christianæ veritati, proprio sanguine subscribit. Quare ex hoc loco in genere eodem Didascalico, optimum sumetur argumentum ad Christi fidem confirmandam,

dam, præsertim si quatuor illa considerentur, quæ Lactantius
notat in Martyrum testimonio attendenda, scilicet sapien-
tiam singularem etiam in puellis, sanctitatem eximiam, &
omni virtutum genere cumulatisimam, fortitudinem con-
tra tam immanes Tyrannos, & acerbissima tormenta: in-
victam; Denique etiam miracula tam multa.

Non est huius loci hæc tractare sed certum est, hoc modo Chri-
stum triumphasse de tota Idolorum superstitione, & Religio-
nem eius toto orbe pervagatam; Nam sanguis Martyrum,
(ait Tertull.) erat semen Christianorum, & ut loquitur Leo
Papa; semper dominicus ager segete ditiore vestitur, dū grana,
que singula cadunt multiplicata nascuntur. Quare etiam in
genere confutatio ex hoc loco rectè argumentamur, dum de-
scribentes pugnam inter Tyrannum, vel potius Dæmonem, &
ipsum Martyrem siue magis Christum, gentiles confutamus,
ostendentes cessisse omnem Idololatriam pro qua Tyranni pu-
gnabant, & triumphasse Christum eiusque Religionem, pro qua
martyres moriebantur, ut velit nolit, cogatur perfidus apostata
in Iulianus inclamare moriens. Vicisti Galilæe vicisti, & nos dul-
cissime cantare, super omnia vincit veritas. In genere exorna-
tuo quanta Christo gloria ex hoc loco nascitur? quanta Mar-
tyribus laus, qui accepta à Christo virtute tam generosos mi-
lites se exhibuerunt? & quasi Elephantibus viso Christi sanguine
ad pugnam, ad mortem pro sui Ducis gloria vitam obtulerunt?
In genere suavorio, in Genere Consolatorio exempla Martyrum
nos ad patientiam in aduersis armant, ad Christi amorem ac-
cendunt, & dulces reddunt cruce nostras. Similia possent af-
ferri de candidato innumerabilium Virginum choro quarum
corona est Christus. Sed longius progressi sumus in hoc tra-
ctatu; Melius est, ut cum Matre Christi concludamus. Titulus
hic maternitatis tam insignis, ut nulli creaturæ possit altior cõ-
tingere pronocare debet omnes nos, ad tria, quæ maximè Bea-
tissime Virgini cõueniunt, Primò ad reuerentiã ei exhibendam,
qualis Dei matri tribuenda iudicatur, ut supra omnes creatu-
ras hyperdulic cultus ei detur. Beatus Laurentius Iustinianus
tanto ait dignitate ceteris excellentior esse, et quanto propin-
quior erat verbo. B. Ignatius vocat eam celeste prodigium, &
sacratissimum spectaculum. D. Chrys. magnum planè miracu-
lum, Andreas Cret. Orat. de Dormit. Virg. omnis sanctitatis
sanctissimum spectaculum. Hier. hortum deliciarum. B. Pet.
Dam. Paradisum voluptatis, & omnes fermè Patres, in Maria,

Bb 4 ex mul-

Matris Dei
dignitas.

ex multis captibus, sed ex Dei maximè maternitate, exortatio-
nis partes illustrarunt. Hæc autè Reuerentia exhibenda est Ma-
riæ, Intellectu ac mente, magna quædam & admiranda concipi-
endo; Memòria vt eius sæpe recordatione delectemur; Vo-
luntate eximium cordis affectum erga eam retinendo, ore fre-
quenter laudes eius & canendo, & amplificando, operum pio-
rum exhibitione, eam colendo, eius Imagines præ se habendo,
dies festos ei dicatos summa pietate & virtutum actionibus
celebrando. Secundò ad Inuocationem; nam si est Mater filij
Dei, quid apud eum non possit; In periculis, (ait Ber.) in an-
gustijs, in rebus dubijs Mariam cogita, Mariam inuoca, non
recedat à corde, non recedat ab ore, & alibi Sileat (inquit) mi-
sericordiam tuam, Virgo beata, si quis est, qui inuocat te in
necessitatibus suis sibi meminerit defuisse.] Et B. Ephrem
vocat eam gaudium, sanitatem, & pacem mundi, & iterum tri-
quillum portum, refugium, & hospitium peccatorum, propitia-
torium laborantium, omnium christianorum firmam salutem.
Tertiò. Ad Imitationem virtutum eius, præsertim candoris,
ac virginitatis, cuius vel sola memoria, contra omnem carnis
petulantiam, est præsentissimum ac singulare scutum, & potens
est, in cordibus & corporibus angelicam quamdam puritatem
ingenerare, veluti gemma, quæ corpori applicata fluxum san-
guinis reprimat. Humilitatis item, in tanta personæ dignitate,
aliarumque virtutum; Quare sit Oratori Christiano Maria vt
speculum, & exemplar perfectissimum, quod in omni genere
causarum proponat. In purgatio peccatoribus immaculatissi-
mum, ad cuius aspectum erubescat omnis inquinatus animus;
In illuminatio, vt stellam fulgentissimam, imò vt mulierem
sole vestitam; In vnitio quæ Deo sit Proxima super omnes, &
perfectissima charitate Deo vnita. vt mater Filio. Et hæc
de his. Hæc mihi visa est vt initio dicebam aurifodina quædam
caelestis; satis fuit aperuisse, facile est inuentis addere, si in hac
altius effodienda Christiani Oratoris libenter desudet indu-
stria; & sibi & alijs copiosas opes comparabit. Nos vero quoniam
de locis hæc egimus, aliquid addendum iudicamus
circa vsum quem seruare debeamus in sacrarum literarum tes-
timonijs afferendis, & amplificandis, quoniam hæc tractatio
etiam ad materiam ex locis colligendam pertinet.

Super
Miss. est.
Serm. 2.
Serm. 4. de
Assumpt.

Scriptura Sacra testimonia quomodo usurpanda.

Cap. XXIII.

Inter omnia argumenta & locos eorum, de quibus a nobis haecenus actum est, cum frequentissimus debeat esse usus autoritatis diuinae, praeter ea, quae de studio sacrarum scripturarum in prima parte diximus, de earum usu aliquid hoc quoque loco afferendum videtur. Satis enim manifestum est, nullum argumenti genus afferri posse, quod magis conciones illustret eisque robur afferat, quam sententiae ac verba sacrorum librorum, quibus tamquam nervis redditur oratio laceratosa. Haec certe maxime valent ad docendum, mouendum, & delectandum, de quibus Augustinus. Duae res, inquit, sunt quibus innititur omnis tractatio scripturarum, modus inueniendi quae intelligenda sunt (quod nos in prima parte tractauimus) & modus proferendi quae intellecta sunt, quod in hac secunda considerandum est. In prima quidem parte monuimus oportere diligentem Concionatorem, habere Sacram scripturam in locos communes redactam, & quidem labore suo, quia sic res habebunt magis memoriae, sic multa notabit ab alijs praeterita, & tamquam noua proferet, sic etiam libentius ut sua tractabit; & aptius ad rem accommodabit. Ex his ergo locis & usu, quem lectione assidua sacrorum librorum acquisiuit, debet sententias, & testimonia in suas conciones deriuare. Sed antequam id fiat tyronibus subsidio esse poterit liber quem vocant Concordantiarum, quarum usus hic est. si loquendum sit de patientia (vt exempli gratia dicam) quare vocem patientia, vel patiens, vel pati, & alias quae huic affines sunt, & ad eandem materiam pertinere possunt, vt tolerantia, tolerare supportare, impatientia, tribulatio, fortitudo, & nota sententias quae magis ad rem tuam faciant, eas deliges quae sint minus communes, & trite vimque maiorem ad probandum & excitandos affectus habeant. Has deinde bene cognitias ad locos dialecticos refer, qui sunt definitio & natura patientiae, necessitas, causa eius, effectus etiam, contraria, & similia, praesidia ad eam acquirendam, & caetera id genus, quo etiam valebit si praesto sit aliquis in totam scripturam index copiosus. Interim tamen caueo, ne occasione eius libri in studio Sacrae scripturae frigescas. Na meo iudicio usus libri concordantiarum, licet sit commodus, habet tamen aliqua incommoda. Primum nutrit

Lib. 1. de Doct. Cbr. cap. 1.

Vsus libri Concordantiarum.

Prudentia circa usum libri huius.

nutrit in aliquibus ignauiam. Secundo multa effugiunt quæ aptissima sunt, quæ non certo aliquo vocabulo inueniri possunt, sed alijs multis verbis, atque adeo historijs, parabolis, similibus metaphoris, ac varijs modis loquendi continentur. Tertio non facile ibi inueniuntur, nisi res trita & vulgares, vnde fiat, vt ijs nõ tam roboretur, & illustretur concio, quàm aliquo modo inferciatur, ac saepe siue aptè, siue ineptè intrudantur. Itaque non tam delectetur Tyro vsu illius libri, quàm assidua diligentique lectione, suoapte ingenio formare sibi ipse è sacris Biblijs communes locos, & indicem studeat. Præter hæc monendus est Concionator, primum ac præcipuum eius negotium esse debere, vt in scripturarum explanatione sequatur nõ suum sensum, sed Sanctorum Patrum expositiones. Præclare August. ad Honoratum, qui sacros libros se posse intelligere sine aliena ope arbitrabatur; Ita ne, inquit nulla imbutus disciplina Terentium sine Magistro attingere non audeas, Asper, Donatus, & alij requirantur, tu in sanctos libros sine duce irruis, & de his sine Præceptore audes ferre sententiam? Ambros. scrutemur, ait præcepta maiorum, nec hæreditaria signacula ausi rudi temeritate violemus, librum sacerdotalem quis nostrum resignare audeat, signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum? Dion. Areop. ad sanctissimarum (ait) scripturarum intelligentias prout illas à Patribus accepimus contendas pro viribus pergamus. Item alibi venerandam & Sacrosanctam traditionem; scripturæ autem maiestatem appellat. Clem. Alex. qui aduersus Ecclesiasticam traditionem, scripturas interpretantur, hos regulam veritatis amisisse affirmat. Quare ad diuinam (inquit) scripturam ascendamus per expositiones patrum, velut per quandam scalam visionis Iacob, vt eorum sensibus prouecti ad cognitionem Domini efficaciter peruenire mereamur. Hæc igitur Patrum regula tenenda est, non tamen si quid alicui de nouo occurrat omnino prohibemus afferre, modo id nulli repugnet reliquæ scripturæ loco, & in omnibus regula fidei, & morum, & adificationis seruetur. Veruntamen nouis expositionibus parèe admodum, & sobriè vtendum est, nam hic esse audacem, res est plena periculi. Hebræi quidam profitentur se per traditionem accepisse artem quam vocant Cabalam, quæ posita est in contemplatione literarum, vel varia earum dispositione, seu in mysterio numerorum, qui significantur per literas alphabeti græcas, atque hebræas, ex ea arte raro quicquam attingendum, nisi vbi ipsamet sacra scriptura oc-

Patrum inter
pretationes
tenenda.
Li. de util.
cred. c. 7.

L. 3. de fi-
de ad Gra-
tianum c.
7.

Cap. 1. de
eccl. Hier.

Lib. 7.
Strom.

Cabala quid
sit.

ra occasione manifestè præbet, vt in Apocalypsi ego sum, & c. & in nomine Antichristi, quod in numero 666. significatur. Alludit August. ad vocabulum Adam, dum dicit quatuor orbis terrarum partes in singulis literis per græcas appellationes demonstrari. Dicuntur enim Græcè Ανατολή, Δύσις, Αἴθρις, Μεσημέριος, idest Oriens, Occidens, Aquilo Meridies. Ista quatuor nomina si tanquam versus quatuor sub inuicem scribas, in eorum capitibus Adam legitur. Obiter hic admoneo, vt in citandis diuinæ scripturæ locis sit fidelis; & accuratus. non mutet verba, neque transponat, neque addat de suo, sed integrè fideliterq; iisdem verbis eodem ordine referat, vt in nostra versione habentur: Non enim solum sententiæ, verum & verba & phrasæ à Spiritu sancto sunt, sicut etiam (vt hoc obiter notem) magna adhibenda cura & fides in Patrum testimonijs proferendis. Si quis non satis memoria polleat potius sententiam lingua vernacula asserat, quàm verba authoris deprauet, & sibi ipse auctoritatem detrahat, apud eos qui inter auditores locum illum memoriter tenent. Adhibeat delectum, non omnia coarctet, nec prolixas sententias latinè nisi perrarò iustamq; ob causam pronunciet: diligenter potius ex ipsis Patrum sententijs, argumenta, & rationes eliciat. Sed quo modo sacrarum literarum instrumentis vtendum sit, exponendum est planius.

Tract. 10. in Ioan.

Prudentia in citandis scripturis.

Sensus Scripturæ literalis, & quis modus in eius explanatione. Cap. XXIV.

Triplicem esse vsum in sensu scripturæ tractando non malè aliqui docuerunt, vt Primus sit cum scriptura, per quamdam (vt vocant) accommodationem vsurpatur: Secundus qui est secundum historiam: Tertius in sensu spiritali & Mystico. Primus est cum verba scripturæ ad aliquid significandū extendimus, quod author neque in sensu literali, nec mystico intēdit. Ita frequenter Ecclesia, verba vel historias scripturæ ad aliquem sanctum celebrandum accommodat ob aliquam tantum similitudinem & analogiam. Hoc modo videtur verba quæ de sapientia æternâ dicuntur, Ab initio & ante secula creata sum. Non dum erant abyssi & ego iam concepta eram, de Beata Virgine recitare. Neque Ecclesia duntaxat, sed ipse quoque Spiritus sanctus hoc modo aliquando loquitur. Nam in Apocal. vtitur Ioannes iisdem verbis loquens de Enoch & Elia, quibus vultus est Zach. loquens de Iesu Sacerdote, & de Zorobabel, hi sunt

Triplicis vsus scripturæ.

Accommodatio verborū.

Prou. 8.

Apoc. 11.

Tob. 2. hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra, & Tobias accommodat
Amos 8. verba Amos. Dies festi conuertentur in luctum. Potest autem
 Duplex vsus hic vsus exerceri dupliciter, primum verbis simplicibus, cum
 Scripture per tatum verba ex sacris literis accipimus, & iisdem exprimimus
 accommoda tionem. sensa nostra, stylum scripturæ sectantes, quo modo assidue D. Ber
 nardus felicissimè vtitur. Deinde aliquando non solum verba,

Ecc. 45. vt Ecclesia facit cum in laudem alicuius Confessoris legit. Ecce Sacerdos magnus, & quæ sequuntur, quæ historia scribitur
 in Ecclesiastico de Aarone; Et cum historiam de Martha, quæ

Luc. 10. Dominum excepit, & Magdalena quæ optimam partem elegit, accommodat in festo Assumptionis Beatissimæ Virginis Mariæ, quæ Christum vtero suo excepit, & optimam partem habet. Hoc modo vti scripturis etiam Concionatori licebit, vt licuit Bernardo, Ambrosio, & alijs Sanctis. Nam verba scripturæ cū sacra sūt, sanctificant quodammodo orationem, excitant etiam deuotionem, valent ad delectationem, & recreandos animos cum aptè accommodantur, quia elucet quædam proportio, & multarum simul rerum experientia. Eoque curandum est, vt quæ sic transferuntur rectè, & aptè conueniant, & sponte innata, non per vim tracta videantur: Deinde vt moribus, & pietati proficiant, nam verba sacra non nisi sanctitati seruire decet. Nullo itaque modo leuibus sensibus, multò minus ridiculis vnquam aptentur.

Sensus histo Caterum in sacrarum scripturarum vsu sensum maximè lite
 rici triplex ralem Concionator attendat, & magnificiat, cuius triplex est
 vtilitas. in concione vtilitas; Primò maximè valet ad declarandam pro
 priam scripturæ sacræ doctrinam. ad fidei dogmata roboranda,

Iu Matt. cap. 13. ad confutandos aduersarios. Hier. de fermento abscondito in
 farina satis tribus, vbi aliqui mysterium Trinitatis personarū,
 & vnitatis essentiæ astruunt, ait, Pius quidem sensus, sed sciē
 dum quod parabola, & obscura ænigmatum intelligentia ad
 auctoritatem dogmatum proficere non possunt. Secundo sensus
 literalis est basis substruenda alijs sensibus, ita vt nisi prius
 ille statuatur, alij sint inanes, & sapissimè falsi. Manichæi ex
 eo loco psalmi non intellecto. In sole posuit tabernaculum suū
 eam fabricarunt hæresim, vt dicerent Christum cum ascende
 ret, corpus suum in globo solis reliquissè, & Donatistæ ex eo lo
 co Canticorum. Indica mihi vbi cubes in meridie? Dixerunt
 apud se esse veram Ecclesiam, eo quod ipsi habitarent Regio
 nem meridionalem, diceret aliquis, si ita exponendam putatis
 scri-

Psal. 18.

Cant. 1.

scripturam, etiam qui sunt in Aquilone idem dicent, quia in
 Psal. habetur Latera Aquilonis. Ciuitas regis magni. Tertiò
 authoritas scripturæ Sacræ secundum sensum literalem exposi-
 ta habet etiam longè maiorem vim ad mouendos affectus, ad
 persuadendum, ad instituendos mores, ad extirpanda vitia. Sè-
 lus enim mystici, qui humano ingenio inueniuntur non possunt
 ita convincere, vt ea quæ maxime Spiritus sanctus voluit infi-
 nuare, cuius verba, modi, phrasæ, figura, & singula quæque in-
 credibilem vim faciunt. Ob eam rem dicimus, Concionatorem
 hunc sensum quasi quotidianum panem in mensa spirituali pro-
 ponere debere, quo populus Christianus maxime nutriatur, sed
 qua ratione proponi vtiliter possit admoneamus. Sunt enim
 permulti qui magnum scripturarum aceruum in vna eademq;
 concione accumulunt, & ad singula momenta, plerasque habet
 ad manum paratas, authoritates, vix tamen vllam earum ex-
 pendunt: vnde fit, vt præter inanem memoriæ ostentationem,
 fructus inde nullus existat. Qui quidem mihi facere non secus
 videntur, atque ij, qui cum ægrotò cuiquam succum è floribus
 dare bibendum deberent, multos sanè colligerent flores, sed
 ipsosmet sicut ex prato collegerunt, in ægrotum congererent.
 Elicendus igitur è diuinæ scripturæ floribus succus, & liquor
 est, qui populo porrigatur hauriendus ad medicinam. Id fieri
 multipliciter potest; Primum ad explicandum locum qui sit in
 manibus, licebit afferre alias versiones quæ lucem afferant no-
 stræ editioni, modo hæc ita defendatur, vt nullus relinquatur
 scrupulus in mentibus auditorum, quasi noster interpres non
 sit perfectè assecutus mentem Spiritus sancti. Cum autem alie
 versiones apparent multum à nostra diuersæ, non laudo vt affe-
 rantur, ne qua alicui ex populo, qui non facile doceri potest
 quomodo concilientur, præbeat occasio, de recepta ab Ec-
 clesiæ versione dubitandi, vnde scripturæ fides apud aliquem
 indoctum & incapacem aliquid periculi patiatur. Hinc enim
 exorta sunt hæreses, cum indocta & rudis multitudo fieri iu-
 dex rerum grauisissimarum capit. Secundus modus est, vt ex-
 ponat patrio sermone verbis maxime proprijs, & significanti-
 bus sententiam latinæ versionis. Hoc enim si rectè fiat ponderis
 plurimum habet, ac verè quidam dixit, propriam & accuratam
 versionem pro commentario esse. Nec verò id meâ sententia
 tam facile est, quam prima facie cuius videtur. Illud autem
 diligentius cauendum est, ne forte locus minus aptè reddatur
 cum plures fortasse audiant qui esse Iudices possint, num rectè
 intelle-

Psal. 47.

Abusus in ci-
tandis mul-
tis locis sine
fructu.

Abusus in
citantibus

Varie versio-
nes quomo-
do tractandæ.

Abusus in
subornandis

Abusus in
subornandis

intellectus, & explicatus sit, unde fiat ut dicentis inscitia, quae alioquin latebat, vernacula versione minus consentanea euulgetur. Non laborandum est ut verbum verbo respondeat, cum ratio bonae versionis id non requirat, potius enim obscurior posset reddi sensus, sed providendum ne sensus immutetur, & aliquid scripturae alienum adscribatur.

Paraphrasis. Tertiò potest aliquando vsui esse Paraphrasis, quae nihil est aliud quam cum sententiam sacri authoris alijs vocibus expromimus, siue id strictim, sed clarius, siue aliquando fusius fiat. Ex hoc genere sunt Titelmani paraphrasticae annotationes in psalmos. Ita versus psalmi quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde, per paraphrasim explicatur. Verè bonus, suavis, benignus, misericors, & beneficus Dominus Deus noster erga Israel populum suum, erga fideles atque electos suos, erga eos nimirum qui sunt recto corde, qui sunt verus Israel secundum spiritum, qui affectu sincero, & puro corde, Deo placere & eius voluntatem implere satagunt, cunctas autem errorum ac vitiorum fallaces vias studiosè declinantes &c.

Psal. 72.

is et aliud
-lum admet
scilicet in
-uboni

Annotationes.

Scholia.

Affectiuus modus.

Cum emphasi proferendae sententiae.

Quartus erit modus, cum adnotando aliquid, voces ipsae, phrasae, figurae, translationes, similitudines expenduntur, & ea quae antecedunt, & ea quae consequuntur, ex quibus sensus integer eruitur, ut scriptores passim in suis commentarijs faciunt.

Quintus possunt aliqua scholia, & glossae adhiberi, vel citari auctoritas alicuius à Patribus quod maiorem vim habet, ad probanda quae dicimus, quia praeter verba scripturae, verbit etiam eius cuius auctoritate utimur rem argemus.

Sextus est, & illustris ille modus quem vocare possumus Affectiuum cum rem enarrantes in quasdam veluti flammis & verba amoris prorumpimus, quod fit per aspirationes, suspiria, & colloquia spiritualia ad Deum, vel animam, admirando, exclamando, petendo operam. Sic exponunt saepe Bern. & Titelmani, qui modus ad excitandos pios affectus est satis accommodatus; & plurimè occurrent scripturae sacrae praesertim psalmsorum in quibus facili negotio seruari poterit.

Postremo loco tanquam rem magni momenti illud monerè, ne aride proponas diuina verba, & sensus, sed cum emphasi, cum maiestate, cum energia, sicut decet verba Dei non hominum. Et ut breui dicam quod multis explicari posset, Diuini verbi praeco inuocabat quantum fieri poterit, & in sese formet & concoquat eundem illum spiritum loci quem citat, quod mihi semper visum est maiestate plenum, & in se nescio quid caeleste continere.

tinere, dū audiri aliquos in hac re proximios, loquentes tāquam potestatem haberent; Spiritum diuinorum oraculorum in sese experimentes, & in auditorum animos vbertim transfundentes, quem prius ē fontibus Saluatoris haurisse videbantur.

Sensus mystici vsus ac modus. Cap. XXV.

Quamuis maximē literalis Concionatori sensus persequendus sit, & ferē mysticus non multum ad disputandum valeat, est tamen is quōque magnificandus, & praeclaros vsus si bene adhibeatur habet; nam postquam multa sunt allata ex historico sensu, si afferatur apte allegoria habet suam vim, valeatque ad tollendum aliquo modo tadium, & recreandos varietate animos. sepe etiam necessitas vel utilitas cogit ad allegoriam confugere, quādo historia nihil habet magni, cuiusmodi in veteri testamento multa sunt, quae remoto sensu mystico, non multum utilitatis in concionibus nostris habere videntur. Esse autem nimium in vsu allegoriarum vitio verti posset. Eaque re Origenes olim non bene audiebatur, praesertim apud D. Hieronymum, sepe quasi per irrisionem, Origenem vocat Allegoricum Interpretem; eo quod Iberis campis allegoria vagaretur, & interpretatis nominibus singulorum, ingenium, solum faceret quasi Ecclesiae sacramenta. Ego etiam quosdam aliquando audiui, qui eum ex scripturis quas protulerant quatuor sensus professi essent sese eruturos, multa & ineptē dicebant, & frigidē. Praeterea is, qui passim ita scripturas exponeret, occasionem alicui praebere cogitandi, nihil eas certi habere, sed liberum esse cuique excogitare varios sensus, quod impietate olim Iulianus Apostata, & Porphyrius, vt scripturae auctoritatem imminerent, nostris doctoribus exprobrarunt. Vt autem allegoriae laudentur, seruanda haec sunt, Primō vt sumantur non ex nudis verbis, sed ex rebus per verba significatis. In hoc enim vt suo loco diximus allegoria a sensu historico differt. Secundō, vt sensus qui afferuntur nulli doctrinae vere, nec diuinā nec humanā repugnent. Nam reiicienda est allegoria, quae falsū aliquid continet. Tertiō debet conducere pietati, & moribus, quod tunc commodē fit cum ea quae allegoricē interpretamur, ex alijs scripturae locis vbi sine tropis expressa sunt, eruuntur. Qua in re felix est D. Gregorius. Debet autem Allegoria omnino quadrare cum sensu historico, qui vt supra monuimus debet esse basis aliorum; alioqui si sensus sit perc-

Qualis vsus sensus Mystici.

Regula in Allegorico sensu tenenda. Debet enim ex his operibus. De interpretacione sensus.

peregrinus dura erit & gratia expers. Quarto adhibenda est apta eloquatio, vt intermixtos habeat affectus, ne sit frigida & ieiuna narratio. Quinto. Allegoria proluxa non sit, vt videmus apud Paulum in suis epistolis, & alios scriptores sacros. Veru sit breuitas dilucida, na si obscurior sit in anigma degenerat. Sexto maxime vtendū allegorijs, quas scriptura Sacra inuuit: Deinde potius ea, quae apud Patres. Origenem, Gregorium, Ambrosium, Augustinum, Bernardum, Ricchardum de S.V. Rupertum Abbatem, & alios inueniuntur conquirenda, quam noua, proprio Marte cudenda. Postremo quam sit a loci ac muneris dignitate alienum, gentilibus scripta & poetarū figmenta per allegoriam ad sacra mysteria transferre, in prima parte cum de notitia Concionatori necessaria diximus, actū est, quod si apud aliquem ex sanctis quid simile vquam reperias, scito rem magis esse admirandam, quam imitandam, non tamen vituperarim sicut in prima parte monui si aliquis interdum Apologus, ex his, qui ad conformandos mores inuenti sunt obiter afferatur. Caterum Allegoriae, ex his maxime capitibus duci possunt; Primo ex personis, quas scimus fuisse Christi figuras, vt Abraam, Isaac, Ioseph, David, Sampson, Iephte, & alij. Secundo ex factis Heroicis Illustriū virorū, veteris testamenti, & euentis, vt Noë Plantauit vineam & inebriatus est, Sacrificiū Melchisedech, Isaac immolatio, Iosephi venditio, item quae euenerunt Sampsoni, Dauidi, Danieli, Iephte, &c.

Allegoriae
Vnde ducen
da sint.
Ex personis.
Ex factis.

Ex beneficijs

Ex prodigijs.

Ex ceremonijs.

Ex visionib.

Ex manufactis operib.

Ex interpretatione vocum.

Tertio ab eximij beneficijs populo Hebraico a Deo collatis, vt sunt columna nubis & ignis, Manna, liberatio ex Aegypto, & Babilonica seruitute, &c. Quarto, ex prodigijs & miraculis Israel factis, vt Plaga Aegyptiorum, Transitus per mare rubrum, & Iordanem, Virga Aaron florens, Statio solis, Vellus Gedeonis, Serpens Aeneis. Quinto, ex ceremonijs veteris legis, cuiusmodi sunt Agnus paschalis, Circuncisio, Ciborum delectus, tot Victimae atque hostiae, & ferè tota lex ceremonialis ad mysticos sensus refertur. Sexto, Ex multis visionibus a Deo ostensis, cuiusmodi habuerunt Ezechiel, Daniel, alia quoque vt somnium Pharaonis, schala Iacob. Septimo ab aliquibus operibus manu factis in veteri testamento, vt est Arca Noë, Arca Federis, Turris Babel, vbi facta est linguarum confusio, Ornatus summi Sacerdotis, multas virtutes ac mores boni Sacerdotis exprimens, Templum Salomonis, quod multa habet ad Dei cultum pertinentia, Octauo ex interpretatione nominum tam personarum, quam rerum & locorum, vt Paulus ad Hebreros

brzos philosophatur circa nomen Melchisedech. Denique ex
 creaturis, & rebus naturalibus, possumus allegoricè, colligere Ex creaturis,
 que non solum delectent, sed etiam doceant, non solum pro-
 bent sed moueant item, præsertim quòd magnam nobis occa-
 sionem præbent sacræ literæ, quæ tales allegorias sub verborû
 translationibus significant, & planè vnum tantum verbum me-
 taphoricum, si explicetur, optimâ profert allegoriam: sic Chri-
 stus comparatur viti, petra, grano frumenti, Leoni, Agno,
 Apostoli sali, luci, palmitibus, Ecclesia, & sapientia similes di-
 cuntur, arboribus, cypresso, palmæ, oliuæ & quatuor paradisi
 fluminibus, in quibus licitum est, cum fructu excurrere, expli-
 cando multa, quæ ad hanc symbolicâ Theologiam pertinent,
 quam ipsa scriptura significat, Postremò loco illud etiam mo-
 tico, vt quando Concionator, scripturam hoc modo in sensu Mystici sen-
sus qua pru-
dentia affe-
rendi.
 mystico exponit, vel ea per accommodationem vitur, paucis
 indicet verum & germanum, ac hystoricum sensum, ne docti,
 putent allegoricum sensum pro literali per inscitiam allatum, &
 minus docti, putent eum sensum, literalem esse; Habet etiam
 voluptatem aliquam, vtraque explicatio, quandoquidem plu-
 ra asseruntur, & maiori cum fructu, estque iudicium grauissi-
 mi Doctoris S. Hieronymi. Tunc (inquit) allegoriæ fructus sua-
 uiter capitur, cum prius per historiam, in veritatis radice so-
 lidatur. Hom. 4.
in Lu.

Loci ex quibus varij modi eliciuntur ad ipsa Scriptura Sacra
 Testimonia tractanda, & amplificanda: & primo.

Ex ipsarum vocum Significatione ac linguarum & proprietatum
 notitia. Cap. XXVI.

IN prima parte huius nostræ institutionis de studio sacrarum
 scripturarum agentes, pro earum sensibus inuestigandis,
 quasdam regulas annotauimus, quibus etiam nunc alias, circa
 vsum earundem in concionibus adiunximus. Sed videtur ad
 huc aliquid maioris momenti, & magis ad rem nostram per-
 tinens desiderari: vt scilicet varios locos indicemus, quibus
 vt valeat noster Orator, vt ipsa sacræ scripture testimonia,
 expedire versare, apte diducere, & amplificare queat: vt item
 varia argumenta, & vt vulgo solemus dicere, conceptus varios
 educat: ad auditores valentius commouendos, ad sua firmitus
 roboranda, Denique ad finem oratoris, qui est persuadere di-
 ctione

Cc etione

Etione facilius consequendum, & quamuis ex ijs locis quos superius attigimus aliqui etiam nobis hic vsui erunt, tamen nequaquam eadem repetimus, sed alibi, sensum scripturae historicum inuestigauimus; hic in alium finem, qui iam significatus est, quod est praecipuum huius facultatis concionatoriae negotium afferentur, placet autem pluribus exemplis, regulas ipsas illustrare, quia narrationem exemplorum, valde conducere ad praxim eloquentiae sacrae arbitror.

Primus locus est: Attendendam esse singularum vocum, & verborum significationem ex varijs Sanctorum Patrum interpretationibus erutam: ex minimis etiam vocolis arcana mysteria, sagaciter, tanquam gemmae e vasculis extrahenda sunt. Certè singulae voces, (ait Hieron.) literae, apices, & puncta in diuinis literis plena sunt sensibus. Quod idem confirmat Chrysostomi auctoritas dicentis, non paruum dictionem neque syllabam in diuinis literis contentam, inuenimus esse praetereundam, non enim verba tantum sunt, sed Spiritus sancti verba, & propterea magnum in his thesaurum inuenire licet. Concionatoris igitur in eo labor est ponendus, ut cognita vocum significatione, ex ea mox ad confirmandam causam suam argumenta colligat: Exemplis melius res patebit. D. Paulus expendit vocem illam in semine tuo benedicentur omnes gentes: non (inquit) in seminibus quasi in multis, sed in semine, quasi in vno, quod Christus est: & alibi singulas voces versiculi, hodie si vocem eius audieritis &c. minutim vnusquisque vi expensa exaggerat. & ibidem quot & quanta argumenta pro Christi Sacerdotio congerit, allato psalmi versiculo. Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. D. Basil. docens scripturarum minutias indagandas affert exemplum. Abrahæ, qui prius dictus est Abram, postea Abraham; scilicet ex Patre excelso factus multarum gentium Pater: Sarai verò de tractione vnus litera dicta est Sara. Bernardus super verba, qui se humiliat exaltabitur, verbum (humiliat) aduertit esse actiuae, non passivae significationis, & multum differre ait, ut quis dicatur esse à Deo vel alijs humiliatus, aut se ipsum humiliet si dixisset (ait) qui humiliatus fuerit exaltabitur: exaltassem vtique tanquam certissime humiliatus, & vehementer, nunc autem cum dicat qui se humiliat exaltabitur, angustiae mihi sunt vndique, nec ignoro, quid eligam sed quid agam. & subdit multos vidimus humiliatos paucos humiles. Aliquando vox aliqua ponitur cum emphasi in scripturis, quae enucleanda est

Singulae voces scriptoris multum considerande.
Cap. 3. ep. ad Ephes.
Hom. 15. in Gen.

Exempla.

da est ab Oratore, ut vim illam occultam aperiat. Sic Gregorius in illud Gen. Noli timere ergo protector tuus: ostendit energiam vocis (ego) ego inquit qui te à Chaldæis vocavi, Ego qui semel atque iterum promisi tibi, ac semini tuo daturus terram hanc, ego te protegam, ego scuti vice tibi ero: Eodem modo magnam habent vim D. Petri verba: Tu mihi lauas pedes? Idem potest fieri in illud psalmi, Mihi autem adherere Deo bonum est, comparando illud mihi, & Deo, & expendendo illud adherere, & bonum est, idest planè bonum, necessarium, vtile, iucundum: Bonum excludens omne malum, Denique Deus meus & omne bonum meum. Hinc patet ingens materix campus, sedulo sacrorum verborum exploratori, unde non argumenta solum, verum & integras conciones possit conficere. Lege sermones Bern. & videbis quam ille sapienter, & quanta cum utilitate singulas scripturæ sententias discuit, & quasi stillat, ut opoballamum inde colligat: lege sermonem, super verba, Iustum dedit Dominus per vias rectas, & disces quantum hæc regula sit utilis.

Hom. 36. in Gen.

Secundò, Notandum est vnam eandemque vocem plura fortiri sepe significata; sunt namque in scripturis voces multæ, polysymæ, unde locus ille plures sensus patitur. Rursum multæ voces sunt Aequiuocæ, quæ si secundum naturam suam distinguantur, ad varias doctrinas viam aperiunt. Sunt & voces aliæ, quæ & in bonum, & in malum accipi possunt. Sunt & Synonymæ, quæ licet rem eandem denotent, circa idem tamen plura docent. Omnia hæc vna regula comprehendimus, ne magnum regularum numerum congerere necesse sit. Exempla sint, D. Eucherius dicit aquam, prima sui significatione sumi pro elemèto vt in Gen. Congregentur aquæ, Aliquando poni pro tribulatione, Transuimus per ignem & aquam. Nonnunquam pro sapientia, Aqua profunda verba ex ore viri, etiam pro populis, Aquæ quas vidisti populi sunt, Et pro gratia &c. Ex his vario modo philosophamur, & ex multiplici sensu orationem nostram complectamur, ab vna significatione ad alias alludendo, & ex multis aliquid vnum colligendo: Ita vox (Calix) passionem, vel Christi, vel Martyrum significat: vt Dominus pars hereditatis meæ, & calicis mei, & alibi calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo: in hebræo dicitur, Calicem Iesu vbi Hier. Grandis res est martyrium, quoniam retribuit Domino, quod accepit à Domino nonnunquam sumitur pro consolatione spirituali, quam Deo propinante Sancti bibunt, vt ca-

Voces Synonymæ polysymæ, æquiuocæ, & indifferentes.

Exempla.

Lib. spirit. expos.

Psal. 65.

Prou. 18.

Apo. 17.

Psal. 15.

Psal. 115.

Psal. 22.*Psal.* 74.*Gal.* 3.Phrases &
Idiotismi,
ac consuetu-
dines.*Psal.* 61.

lix meus inebrians, quam præclarus est: frequenter in scripturis significat pœnam, vt Calix in manu Domini vini meri, vbi calix vino mero plenus, Iustitiam Dei vindicatricem denotat, sicut enim vinum merum epotum hominis vires deijcit, ita vt nisi titubans stare nequeat: sic qui à Deo in Iustitiæ furore corripitur subsistere non valet. Itē vox (fermentum) Apud Matth. & Lucam in bonam partem sumitur: & ad Gal. Modicum fermentum totam massam corrumpit, in malam accipitur: ex vtriusque cōsideratione, gravis, & utilis exurget amplificatio, probando quantam, bonorum, vel malorum consuetudo, vim habeat, ad conuertendum, aut peruertendum: In *Psal.* 118. Multa synonyma in laudem diuinæ legis colliguntur, & in multis versibus variæ adhibentur voces idem significantes. quæ tamē semper aliquid noui superaddunt, si eas sagaciter persecutemur: Dicitur enim lex Domini Testimonia, Eloquia, Iudicia, sermones, iustificaciones, mandata: & in singulis qui vellet immorari, causas inducendo, cur his elogijs diuina lex describatur: efficaciter his vteretur argumentis, vt diuinorum præceptorum obseruationem, auditorum mentibus inculcaret. Tertio pro historico sensu inuestigando, supra annotauimus cogno- scendas esse phrasas, proprietates linguæ, idiotismos, & consuetudines varias: Idem locus utilis etiam est, ad argumenta colligenda, & amplificaciones suggerendas: cum plurima in his lateant mytheria quæ si referentur, & ornamentum & pondus orationi afferent. Tale est illud *Psal.* Effundite coram illo corda vestra; nam effundere cor, sumpta metaphora à vase ex Basilio, significat euacuare cor à vitijs affectibus, & cogitationibus prauis: Et si pro corde intelligamus actus cordis, tunc effundere cor (vt Augustinus loquitur) est, nō retinere cor in corde, vt scilicet affectiones nostræ in Deo sint, & non in nobis; At secundum Ambros. effundere cor, est idem, ac synceram coram Deo miseriarum nostrarum confessionem facere: Sic apud Iac. Christiani dicuntur fratres, ac sorores, vt intelligamus, quo amoris, & obsequij mutui studio inter se debeant esse coniuncti, sicut & ipse ex hoc loco insinuat. Item via Dei, Præcepta Dei dicuntur, per quæ necesse habemus ambulare, nō extra viam inueniamur, lupis, & latronibus obijciendi: Animā affligere est ieiunare: vt significetur citrà corporis delicias ieiunium seruandum: sicut & illud ieiunio ieiunare. Dormire dicuntur iusti in morte, tum vt mortis eorum præciositatem, tum vt futuram resurrectionem indicemus. Vide exempla multa quæ

ta quæ in prima parte adduximus, & animaduertēs quam sit facile percepto historico sensu, argumentorum vim & copiam in promptu paratam habere.

Quartò, quando loquutio est metaphorica, allegorica, aut figurata, tunc ex similitudinibus, è quibus tales metaphore ducuntur illustris Theologia symbolica vsui esse potest, rei vnus ad alteram similitudinem conferendo: vt si V. g. falsa doctrina, fermentum; Aquam sapientia, oleum misericordia, &c. conferam: Christus de messe spiritali animarum agens, alludit ad messem triticeam, quæ post quatuor. menses colligenda erat; Nonne dicitis quia quatuor menses sunt & messis venit: aspici te, & videte regiones, quia iam sunt albæ ad messem. Salomò, cibus inimicum, & sic congeres carbones in caput eius: si explices horum carbonum igneorum similitudinem, copiosam disserendi materiam inuenies: item Ezech. comparat duritiem cordis cum lapide, Dabo (inquit) eis cor lapideum: In psal. 2. Quare fremuerunt gentes: translatio à belluis vel à mari desumitur: Bern. in illud psal. custodit Dominus omnia ossa eorum, quia allegorica est loquutio, explicat in anima esse cutem scilicet cogitationes, carnem affectus; ossa intentionem, & Sermonem integrum de cute, carne, & ossibus animæ inde elicit. Idem noua & inaudita, vt ipse ait comparatione Dentes Religiosos designare refert, & multiplici proprietate dentium similitudinem amplificat; Dentes (ait) candidi sunt, & fortes, carnem non habent, carent corio: nihil intra se pati possunt, nõ est dolor sicut dolor eorum, clausi sunt labijs ne videantur, indecens est cum videntur nisi ridendo: toti corpori masticant cibum, nullum inde saporem habent, non facile consumuntur, per ordinem positi sunt, superiores alij, & alij inferiores: Huiusmodi dentes arbitror homines monastica professionis, qui de toto Ecclesie corpore, quod candidum est, candidiores esse videntur: Quid enim candidius illis, qui totius immunditias spurcitia euitantes, cogitationum, sicut actionum peccata deplo rant? Quid fortius illis, quibus tribulatio pro solatio ducitur? Illi carnem non habent, quia in carne carnem obliti sunt &c. quæ apud Bernardum videre potest qui vult. Ex quibus proprietatibus dilatatis sermonem perpulchrum conficit. Augustinus, explicans verba Pauli, multa membra vnum autem corpus. Oculus inquit videt, & non audit; auris audit & non videt; manus operatur, nec audit, nec videt: Pes ambulat, nec audit, nec videt, nec facit quod manus; sed in vno corpore si sit sanitas, &

Cc 3 non

Ex metapho-
ris, & allego-
rij simplifica-
mus.

Ioan. 4.

Prou. 25.

Psal. 33.

Serm. 63.
in paruis.

1. Cor. 12.
In ps. 130.

non aduersum se litigent membra, & auris videt in oculo, & oculus audit in aure, nec obijci potest auri, quod non videt. Respondet enim auris de pace corporis ibi sum vbi est oculus, in eo corpore sum, in me non video, in eo vbi sum video; & sic fuse dilatat Pauli allegoriam ad concordiam inter nos, qui vnus corporis membra sumus conseruandam. Extat copiosus hac de re conscriptus liber, qui sylua allegoriarum ab Authore inscribitur.

Exemplaria
Græca, & He
bræa legēda.

Quintò, sepe recurrendum est ad Græca & Hebræa exemplaria item ad Chaldaicam, paraphrasim. Nam voces hebræa, & græcæ ex sua radice, seu ethymologia, misteria continent, unde etiam in ipsa nostra vulgata editione quædam hebræa nomina, vt apud suos dicta sunt, reseruantur. Exempla non desunt in scripturis, in quibus nominum interpretationes ad significanda mysteria proponuntur, vt & nos in alijs vocibus interpretationem rimantes, areanum aliquid ad rem nostram aperiamus. Sic in Euangelio Ioan. dicitur Natatoria Siloe, quod interpretatur missus; Vnde Augustinus colligit nisi ille scilicet Christus fuisset missus, nemo nostrum fuisset ab iniquitate dimissus. Simon vocatur Cephas, quod interpretatur Petrus, & inde optimum est argumentum contra hereticos, quia Cephas significat petram, super quam ædificanda erat Ecclesia. Filij Zebedei Boanerges idest Filij tonitrui dicuntur. Acedemager sanguinis, Phæse transitus Domini. Ioan. in Apoc. de Angelo loquitur malo cui nomen Abadon, Græcè *ἄβaddon* latine dicitur exterminans. Pro multorum nominum interpretationes, solet in calce Bibliorum index apponi, sed copiosorem scribit Arias Montanus in suo apparatus. Exempla sint: apud Paulum, 1. Cor. 12. virtus in infirmitate perficitur, græcè ponitur *ἰσχυρία* idest fortitudo, vt inde colligatur diuinæ gratiæ potentia, & efficacia, quæ in ipsamet infirmitate hominem perficit, & ex infirmitate fortitudinem elicit. D. Petr. ministrare (inquit) in fide vestra virtutem: Græcè *ἀσθενεῖν* idest virtutum opera sine quibus fides, licet fundamentum sit, non est ad salutem efficax. Psal. 38. Ecce mensurabiles posuisti dies nostros: Græcè *πυλῶδες* idest palmares, seu vnus palmi, scilicet breuissimos: In actis turba hominum Græcè *ὄχλος ἐνομήτων* idest nominum quod est turba virorum nominatorum seu optimatum. Psal. 138. substantia mea in inferioribus terræ; hebræi habent mirificè plasmatus sum & contextus non secus ac phrygium aliquod opus; sic vani filij hominum in hebræo legitur vanitas; iterum transferunt in assecutum.

Psal. 61.

fectum cordis . D. Hieronimus ex hebræo vocē (affectus) vertit *Psal. 72.*
(cogitatio) ab alijs vertitur pictura, græcè ponitur dispositio, &
ex his omnibus potest hic sensus erui, homines iniquos & mū-
di huius nequā sectatores, transire in affectus cordis sui, trasmutari
in suas passiones, seu vt Paul. ait tradi in desideria cordis
sui, & passiones, ignominia, quas cogitatione versant . hæc autē
quæ cogitant, non sunt aliquod verum bonum, sed falsa boni
idea : & ista sunt vanissima figmenta, quæ ipsi, sicut habet vox
græca (*ἡ δαιμον*) intra se disponunt . Apud Ambr. Chanaam, *L. de Noe*
exponitur turbatio, seu comotio, & ita hunc mundum signi- *& Arca c.*
ficat, qui est fons commotionis, & seminarium turbationis . 28.

Ex versionibus, expositionibus, sensibus, & praxi .
Cap. XXVII.

Extò. Versiones variæ quæ extant, non solum ad cogno-
scendum scripturarum sensum vsurpantur, quia vna expli-
cat aliam (quo nomine ab Augustino celebrantur) verum in-
alium finem ijs etiam vtimur, vt si vna versio sententiam per-
fectè non explicet, altera superaddita lucem afferat, & ambæ si
inuicem conciliantur, plurium argumentorum ansam sup-
peditant, vt videre est in nostra vulgata editione quæ Hierony-
mo tribuitur si antiquæ septuaginta lectioni conferatur, nam
cum inter se nonnunquam specie discrepare videantur, ex ijs
tamen collatis perfecta sententia exurgit. exempli gratia Ioel. 2.
nostra versio habet letamini in Domino Deo vestro qui dedit
vobis Doctorem iustitiæ, septuaginta legunt, qui dedit ali-
menta iustitiæ, ex vtriusque collatione habemus Christum
esse nostrum Doctorem, qui iustitiam docet, & Doctrinam eius
esse cibum animæ, quo nutrimur, roboramur, & crescimus .
In Prou. stellio manibus nititur . Alia versio habet aranea,
vtrumque auget sententiam, nam significatur oportere nos es-
se sollicitos sicut stellio, animal ad gradiendum citissimum, &
quemadmodum Aranea, quæ tanto affectu, se ad operandum
applicat, vt ex proprijs visceribus telam contextat . In psal. 2.
vbi nos legimus apprehendite disciplinam] alij vertunt : ado-
rate filium] alij adorete purè] alij osculamini triticum.] Ip-
set Hier. variè vertit, cumque à Ruffino ob hanc varietatem *In Apol.*
argueretur sic respondet . Nisi & prolixum esset, & redoleret *cōtra Ruf.*
gloriosam, iam hinc tibi ostenderem, quid utilitatis habeat *finum.*
magistrorum limina terere, & artem ab artificibus discere, &

Versiones va-
riæ utiles ad
amplificatio-
nem .

In Apol.
cōtra Ruf.
finum .

videres quanta silua sit ambiguorum nominum, & verborum apud hebræos, certè illa varietas in vnum tendit, & tamen aliquid noui mysterij in ipsius sententiæ discussione inuenitur, nam ex hoc loco docemur adorare Christum Dei filium, quamuis morte damnatum purè ac sincerè contra eos qui ficto cultu venerantur: Docemur insuper osculari triticum, quod est in Eucharistia, manducando adorare: Denique monemur legis Messia doctrinam suscipere. Vocem hebræam Isaia quam interpres noster vertit [labruscas] alij [spinas] vertunt, & vtraque significationem admittit vox hebræa: si vtraque proponatur res ipsa magis confirmabitur, explicando quod opera multorum & labrusca sint, & spina.

Varietas expositionū feruit amplificationi.

Septimo. si quis varias sanctorum patrum afferat expositiones, vel circa idem diuersos philosophandi modos egregiè & ipse philosophabitur, dum eos sequetur quos Magistros ac Duces ante oculos habere debemus: & ita ex varijs anulis auream distinguet catenam, quæ & sibi ornamento sit, & vnde tota res pondus accipiat: id à multis Doctoribus videmus factum, præsertim D. Thoma, qui in varios scripturarum libros volumina eruditionis plenissima compilarunt, quæ & ipsi catenas à varijs hinc inde decerptis anulis, appellare voluerunt: quamuis non laudo, vt tota concio ex his componatur sententijs, quia illa congesta sylua, præterquam quod indigestum chaos videtur, vt plurimum etiam satietatem Auditoribus sollet parere: Adde quod perorantis memoriã rudi mole obruit, atque etiam Auditorum. Tale est quod super his Matth. verbis. Panem nostrum quotidianum seu vt alius Evangelista scribit supersubstantialem disputatur: nam alij de pane materiali intelligentes, explicant quare dicatur supersubstantialis: Alij, nec immeritò de Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento; alij de spiritali gratiæ dono exponunt: tu verò si has optiones colligaueris, haud dubiè iustæ mensuræ rationationem collegeris. Varia istiusmodi paradigmata suppetent ei, qui quantulacumque diligentia Sanctorum Patrum lucubrationes euoluerit, cum non defint varia in varios Sacra scriptura libros conscripta, & colligata catenæ.

Plures sēsus historici inuicem possunt iungi.

2. Doctr. Chr. c. 27.

Octauò, quia vnus idemq; scripturæ locus plures secundum ipsam historiam potest sensus admittere, vt alibi monuimus, si variij sensus hi ab Oratore assumantur ad vnum aliquid suadendum & ampliandum inuabunt: Vnde rectè Augustinus quid in diuinis largius, & vberius potuit prouideri diuinitus, quam vt eadem

eadem verba pluribus intelligantur modis? Exemplum ex Isa. *Isa. 53.*

Generationem eius quis enarrabit. certum est hæc verba à ple-
risque patribus ad diuinam, & æternam generationem refer-
ri: ab alijs ad humanam, vt Tertullian. Lact. Iust. Mart.
Alij rursus referunt ad generationem Christi spiritualè, id est
ad sobolem, ac filios innumeros, quos sua morte Christus erat
regeneraturus, quod ex sequentibus verbis benè confirma-
tur. Si posuerit pro peccato animam suam videbit semen lon-
gævum] Ex his tribus sensibus qui volet, plenissimum eruet
mysterium: Nam à prima Generatione tam admirabili, vt nec
enarrari, nec intelligi queat, facta est secunda Christi scilicet
hominis generatio, quæ item incomprehensibilis est, at ex vir-
tute secundæ vitæ ad primam merito Christi patientis, innum-
merabilis generatio ad Christum accessit, vt ex psal. 2. Domi-
nus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te: Vnde il-
lud sequitur de futura posteritate; postula à me, & dabo tibi
gentes hereditatem tuam & possessionem tuam terminos terræ
sic & illud Isa. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nos-
tros ipse portauit: Matthæus morbis corporalibus à Christo sa-
natis attribuit: At D. Petrus pro peccatorum medicina affert, qui
peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Nos
si vtrumq; sensum oratione persequi voluerimus, probabimus
corporis infirmitates ex peccatorum grauedine exoriri: vnde
concludemus sicut in illis sic in istis ad Christum esse confu-
gendum, vt sicut tot egrotos sanauit, dignetur etiam pecca-
torum vlcera, quibus animæ fatent, subleuare.

Is. 53.
Matt. 8.
1. Pet. 2.

Nonò. Sensus mysticus præter historicum venustissimè ap-
ponitur, præsertim si vnus alteri aptè cohæreat, non secus ac
videmus holosericum aliquem pannum varijs acuum pun-
ctis ab Artifice auro, gemmisq; ornari; Et vix vllus sanctorum
Patrum codices terit, cui vltro sensus mystici applicatio non
occurrat. Totus est in eo S. Greg. in moralibus; Origenes,
Augustinus, & alij; Instar omnium sit quod mirabilis in eo Do-
ctor mellifluus Bern. tanquam ex varijs cõpositis desforatù pro-
fert, in consciendo triplici vnguento, & pedibus, & capiti, &
tori corpori Saluatoris acceptum; sic igitur ille ad varias
S. Magdalena vñctiones alludens. Primù vnguentum est mise-
ricordiæ, cuius vilissimæ species intra nostros hortulos inue-
niuntur: peccata nostra plantata in conscientijs nostris sunt:
Isa igitur mortariolo pænitiæ, macerationis pistillo conta-
ta, & resperfa discretionis oleo, doloris igne supposito, & in-
aheno

Sensus Mysti-
ci adiunçtio.

*Serm. in
eius festo.*

aheno disciplinae cocta, vnguentum exhibent pretiosum, & acceptum pedibus Saluatoris: secundum deuotionis, cuius species de caelesti Paradiso allatae virtutes sunt, quae in mortariolo peccatoris, pistillo meditationis contritae, exultationis oleo superfusa, suffuso igne iustitiae, in humilitatis aheno decoctae, faciunt vnguentum, quod solum super caput Domini recumbentis possit effundi. Tertiae pietatis, cuius species vniuersae miseriae, oculo pietatis inspectae; istae igitur in mortariolo largitatis, dulcedinis pistillo contractae, oleo charitatis delinitae, successe igne compassionis in aheno perseverantiae despumatae, vnguentum facium ipsi etiam Angelis mirabile: felix Maria vixit pedes, felicior caput, felicissima quae rorem vnguentarium toti corpori praeparauit. conijce inde quantam, & quam fertilem materiam includat sensus hic mysticus; quae si sapienter, ac prudenter disponatur parem vberitati, vtilitatem profundet.

Scripturae optimus commentarius est Sanctorum vita & actiones.

Decimo, cum locus explicandus praecipuum aliquod, seu documentum continet ad praxim virtutum, ac spiritualis vitae pertinens; optimus erit modus, si explicetur ista praxis, & praeteritum Sanctorum exemplis illustretur: & antiquorum traditionibus recepta ostendatur: Regulam, hanc docet August. Diuinae (ait) scripturae non solum praecipua Dei continent, sed etiam vitam, moresque iustorum, ut si forte occultum est, quid accipiendum sit, quod praecipitur] in factis istorum intelligatur, eadem est Gregorij regula his verbis: In sanctorum vita cognoscimus quod in scriptura intelligere debeamus. Si V.g. illa proponatur auctoritas. Oportet semper orare, & nunquam deficere. Quid accommodatius ad persuadendum afferri potest, quam si afferantur exempla eorum, quos August. Cass. & alij commemorant, qui & manibus opus, & corde iuge orationis studium exercebant? Si locus Pauli proponatur: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: dices ex Cassian. hanc fuisse Sanctorum omnium Patrum traditionem, non esse quempiam idoneum ad spirituales pugnas nisi prius obtinuerit bella carnalia. Si suademus ex scripturis curam pauperum habendam, proponemus antiquam primitiae Ecclesiae traditionem de Collectis, quibus pauperum inopia subleuabatur; De quibus S. Leo sermones non paucos scribit, imò & Paulus non semel agit: si apud Religiosos de perfecta rerum abdicatione loquaris in illud, nisi quis renunciauerit omnibus quae possidet non potest meus esse discipulus. Vfus antiquus ex Cassian. afferetur, qui & Basilij citat sententiam ad quendam Senatorem, qui cum se renuntiasse dice-

Ad fratres in heremo col. 10. c. 9.

1. Cor. 9. Lib. 5. in st. c. 11.

Lib. 7. in st. c. 19.

ret

ret huic mundo , & tamen quadam sibi de proprijs facultati-
bus reservasset. Audiuit ex Basilij ore. & *confessionem* perdidisti :
& Monachū non fecisti. His, & similibus Ecclesiastes abstrusos
scripturarum latices auditoribus propinabit : sunt enim ipsa
scripturæ aquæ ad quas Iacob oves ducebat ad aquandas, & in
harum canalibus, versicolores amygdalorum virgas ponebat,
ut earum aspectu oves eiusdē varietatis fœtus parerent: Aquâ,
ego sacram scripturam interpretor , virgas autem Sanctorum
exempla: Iacob Concionatoris est figura, qui Christi oves, hoc
est Christianum populum ad sacros diuinorum eloquiorum fon-
tes deducit, iisque variegatas opponens Sanctorum virtutes, fa-
tus eiusdem coloris Christo generat innumeros .

Gen. 30.

Ex varietate verborum , & scripturarum concordia .
Cap. XXVIII.

Vndecimò , Eandem sententiam Spiritus sanctus sæpe in
eodem cōtextu variatis verbis repetit, & hæc repetitio,
quæ in oratione fortè alicui vitiosa videretur tantum abest, ut
absona sit, quin potius non solum magis explicat, sed plura
etiam notatu digna includit; Præterea eadem sententia pluri-
bus interdum membris constat: ut videre est in lib. Iob. sapien-
tialibus, & alijs, quorum si proportio, correspondentia, vel or-
do, quo inter se partes cohærent attendatur, materia non dee-
rit speculanti ad dicendum : Sit exemplum repetitionis. Exod.
25. iste Deus meus, & glorificabo eū Deus Patris mei, & exal-
tabo eum; certè auget, quod non solum sit Deus meus, sed &
Patris mei Deut. 32. concresecat, ut pluuia doctrina mea, fluat,
ut ros eloquium meum, oratio est illustrior explicando dupli-
cem similitudinem rosis, ac pluuia. In Psal. Benedicam Domi-
num omni tempore, semper laus eius in ore meo ubi ex abun-
dantia cordis, sit eiusdē sententiæ repetitio, & inde cresecit ora-
tionis affectus. Item paratum cor meū Deus, in prosperis mo-
deratè habendis; paratum cor meum ad toleranda æquanimi-
ter aduersa, vel ut ait Bern. Via regia fratres, nec ad dexteram
declinat, nec ad sinistram : est inuenire hominem semel paratū
non secundo, docetque aliquos esse, qui libenter auscultant il-
li, Eijce Ancillam, & filium eius, sed non sunt parati ad il-
lud aliud, Immola mihi filium quē diligis Isaac. Item in illud
Gen. Erat, Dominus cum eo, idest (cum Ioseph) & erat vir in-
cunctis prosperè agens.] Vnum ex alio optimè infertur, nam
si id

Scripturæ va-
riæ idem do-
centes iuuat.

Psal. 39.

Psal. 107.

Serm. 43.

è paruis.

Gen. 39.

Collocatio,
& ordo in sã-
tentijs scri-
pturæ nota-
tur.

si id curemus, vt nobiscum sit Dominus, consequenter viri in-
Coll. 3. & cunctis prosperè agentes erimus : Ioan. Cass. explicans verba
6. Gen. 12. Gen. Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo Patris
 tui, aduertit ordinem in his tribus esse perfectæ Monachorum
 abrenunciationis : Primum dixit exi de terra tua, id est de sa-
 cultatibus mundi huius, opibusq; terrenis. Secundò, de cogna-
 tione tua id est de conuersatione, & moribus, vitijsque prioribus,
 quæ nobis à nostra natiuitate cohærentia veluti quadam
 cõsanguinitate cognata sunt : Tertio, de domo Patris tui, id est
 de omni memoria Mundi huius, qui oculorum occurrit obitu-
 tibus. Sic explicantur à Sanctis Patribus secundum ordinem
 quo scripta sunt à Dauide tria illa membra, primi psalmi ver-
 su primo, vbi debet aduertiri correspondentia inter verba ab-
 ire, stare, sedere: inter impios, peccatores, pestilentes, inter cõ-
 filium, viam, cathedram; vides in vnico versu quanta argumen-
 torum seges? quæ vnum hoc docent vitanda esse malorum cõ-
 sòrtia. Magnum mysterium includit Pet. in pulchra illa gradua-
 tione; Ministratè in fide vestra, virtutem; in virtute, scientiam;
 in scientia abstinentiam, in abstinentia, patientiam; in pacien-
 tia, pietatem, in pietate, amorem fraternitatis; in amore autè
 fraternitatis, charitatem; vbi ostendendo rationem istius sub-
 ordinationis, & consequentiæ, quomodo vnum ex alio inferatur,
 copiosa erit dicendi vbertas. Bern. notat ordinem in verbis
 Pauli. Iustitia, pax, & gaudium. Primò præcedit Iustitia, alio-
 quin non sequeretur pax, quia non est pax impijs; Deinde se-
 quetur gaudium; ordo autem peruersus est velle statim
 gaudere.

Scripturæ va-
 ria loca ean-
 dem senten-
 tiã habentia
 amplificent
 rem.

Duodecimò, Eadem sententia in varijs Sacræ scripturæ li-
 bris non ijsdem verbis, sed alijs, atque alijs effertur: quare non
 est difficile ad eandem rem inculcandam, similes illos locos ad-
 ferre; qui si prudenter connectantur multam continent erudi-
 tionem: Adde quod etiã de eadem re diuersæ in diuersis vtrius-
 que instrumenti voluminibus loquuntur sententia, quæ plura
 prædicata, pluresque eiusdem rei veritates tanquam in vnum
 Symbolum conferunt, e quibus integra concio formari potest.
 Sanctus Gregorius in Mora: vt explicet illa verba Iob. tunc
 surrexit Iob. & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens
 in terram adorauit. explicat duodecim scripturæ testimonia
 hinc inde ex varijs bibliorũ libris desumpta, qua in re eximita,
 ac singularis sacratissimi huius Doctoris apparet industria: In
 Gen. dicitur Abrahæ ambula coram me; similis est ille locus
 cum

cum Deo ambulavit] & alius prouidebam Dominum in conspectu meo semper] possunt hi loci simul tractari, & inde plenius ostendetur, quid sit coram Deo, & cum Deo ambulare, & habere Deum in conspectu suo: Simulque inuenietur in ipsis librorum sacrorum verbis inesse aliquam ex similitudine dissimilitudinem, ad fructum spiritualem uberiorem captandum. Ad hanc regulam pertinere potest, quando vnus scripturæ locus per alium confirmatur, quod tum maximè fit quando per aliquam consequentiam alterum ex altero deducitur, & infertur; Sicut D. Petrus in Actis volens probare de Christo illa psalmi verba. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem] hanc veritatem elicit ex alio loco psalmi, quia Dauidi iureiurando promisit Deus; De fructu ventris tui ponam super sedem tuam] Basil. locum illum Matth. Thesaurizate vobis thesauros in celo] ait posse explicari per alium, vendite quæ possidetis, & date eleemosynam, facite vobis sacculos qui non veterascunt, &c.

Decimotertiò, Elegans est modus vniam sententiam amplificandi per aliam, in qua aliquid diuersum ostenditur, aut etiã oppositum; si V.g. altera virtutem celebret, altera vitium oppositum vituperet: Certum est enim Philosophorum axioma, opposita iuxta se posita magis elucescunt: Præterea si quis afferatur locus, qui in specie videatur alteri contradicere, ex vtriusque conciliatione opportuna amplificatio exurget. In Gen. Abrahæ magna posteritas promittitur. Suspice cælum, & numera stellas si potes, sic erit semen tuum, & tamen alibi futura dicitur, sicut puluis terræ; & quoniam diuersæ sunt stellæ cæli, & puluis terræ, dici potest: Abrahæ [quem Patrem credentium fuisse scimus] posteros, omnes Christianos esse: quorum aliqua pars electorum est, quæ futura dicitur sicut stellæ Cæli, nam fulgebunt iusti sicut stellæ firmamenti, alia verò reproborum, significatur sub typo pulueris terræ, vt dicit psalmus; non sic impij, non sic, sed tanquam puluis, quæ proijcit ventus a facie terræ. Bern. in prima verba psalmi 90. Qui habitat in adiutorio altissimi, quis sit (ait) Diuini inhabitator adiutorij per non inhabitantes illud melius potest cognosci: Tria sunt equidem eorum genera. vnum non sperantium, aliud desperantium, tertium frustra sperantium. Iac. in sua canonica duplicem sapientiam simul adiungit, vt ex intuitu pulcherrimo vnus, euidentius appareat alterius turpitudine: Non est (inquit) ista sapientia de fursum descendens, sed terrena, animalis, Diabolica, quæ desursum est sapientia: primum quidem pu-

dica

Psal. 15.

1. de Bapt. Matth. 60

Sententiæ diuersitas, & oppositio amplificationi feruiunt. Gen. 15.

Gen. 22.

Serm. 1.

Iac. 3.

- Rom.* 10. dica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis confens,
 1. *Cor.* 13.] Paulus ad Rom. Iustus (ait) ex fide uiuit, si vero iugatur locus *Cor.* si habuero omnem fidem, ita ut montes trāferam, charitatem autem non habuero nihil sum] Poterit instrui auditor fidē esse quidem radicem vitæ, sine qua nihil uiuit Deo, at si sola sit sine charitate, apud Deū caret merito, apud
 1. *Ioan.* 3. Deo, at si sola sit sine charitate, apud Deū caret merito, apud
 2. *De pecc.*] cui si opponas illud eiusdem si dixerimus quia peccatum
Mer. & non habemus ipsi nos seducimus] Poteris cum Augustino di-
Re: c. 10. stingere duplicem hominem, primum regeneratum, & ut sit non peccat peccato mortifero, sed quia ex se habet corpus, quod corrumpitur, & libertatem item ex se ipso, deficere potest, quare Deo inniti nos oportet, eique maximē adharere.

Christus, *Matth.* 6. attendite ne iustitiā uestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, & tamen, cap. 9. dictum fuerat, sic luceat lux uestra coram hominibus, ut videant opera uestra bona] Explicanda est igitur Christi doctrina, scilicet, quod nunquam opera nostra eo animo facienda sunt ut appareant coram hominibus, & ab ijs celebrentur: at fieri posse coram hominibus, ut videāt opera nostra bona, & in operibus nostris glorificetur Pater qui in cælis est, non autem nos qui Dei instrumenta sumus.

Obscuriora
 loca per obie-
 ctionem, &
 solutionē am-
 plificantur.

Decimoquartò, Si locus scripturæ sit obscurior, aut res ipsa, quæ proponitur in specie habeat aliquid alienum, aut ablutum includere videatur, modus hic commodè teneri potest, ut prius sibi ipsi Orator obijciat, quod minus rationi consonum apparet, deinde respondendo, & explicando rem certissimam reddat. Triumphat Orig. in celebri illa homilia di S. Magdalena: Iesum interrogās, cur tamdiu sub peregrina veste lateat, cum id repugnare videretur, tanti demonstrationi amoris: a Magdalena item percontatur, quid peccauerit; O Maria (inquit) vocas eum, & non audit, oras eum & non exaudit, quæris illum, & non inuenis, pulsas & non aperit, tu sequeris illum & fugit; Heu quid hoc est? olim laudabat te, quærebat te cum non adesses, vocabat cum abesses. O bone Iesu quare non consolari lacrymas, quas fundit pro te, sicut cōsolatus fuisti lacrymas, quas fudit pro fratre suo, si solito more eā diligis, cur desiderium eius protrahis? O verax Magister, dixisti Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea, sed quomodo verum est, cum tu ablutus es ab ea? Ergo o custos hominum, aut tu partem, quam elegit custodi in ea, aut ego ne-
 scio

scio quomodo verum est, quod non auferetur ab ea] tandem concludit illud à Dilecto ordinatum, vt mutarentur lacrymæ doloris in lacrymas amoris Item Augustinus cū Deus mentientibus obfetricibus bene fecerit, & domos edificauerit merito queri potest an ipsum mendacium approbauerit?] Respondet August. non quia mentitæ sunt, sed quia in homines Dei, misericordes fuere, non est in eis remunerata fallacia, sed benevolentia, non iniquitas mentientis, sed benignitas mentis; sicut enim ait mirum absurdumque non esset, si prius aliquo tempore commissa ab eis opera mala, Deus propter posteriora bona vellet ignoscere, ita mirandum non est quod vno tempore, in vna causa Deus vtrumque conspiciens, id est factum misericorditer, factumque fallaciter, & bonum remunerauerit, & propter hoc, malum ignouit, quando pro humanitate, & misericordia reddita fuit merces vtiq̄ue temporalis, non æterna.] Si occurrat locus ille explicandus in Euangelio, si oculus tuus scandalizat te erue eum, & projice abs te, si manus tua, vel pes tuus scandalizat te abscinde eum, & projice abs te] Primò cum admiratione potest dici; Ita ne iubet Christus, oculos erui manus abscindi? pedes obruncari? corpus mutilari? minime verò: Vnde exponendum est quid importet talis auctoritas. fugiendas scilicet mali patrandi occasiones oculorum, motus castigandos, manuum actus, pedum incessus illicitos, ad rationis dictamen reprimendos, ne animam deprædentur. Item si locus ille Caut. afferatur explicandus. Venter tuus sicut aceruus tritici vallatus lilijs] Primò mihi opponam quid ventri cum tritico? quid tritico cum lilijs? inde subijciam, planè ita est si de ventre animali, si de tritico camporum, si de hortorum lilijs sermo esset, cum autem sit translatio, per ventrem recitè voluntas animæ spiritualis significatur, quia opera concipit homo, vt Mater filios, per aceruum tritici, opera bona innuuntur, quibus nutritur spiritus, per lilia vero denotantur omnes circumstantiæ, & conditiones requisite, vt opus de genere suo bonum benè fiat: Nec enim placent Deo opera etiam si ex genere suo substantiam habeant bonam, nisi suis conditionibus tamquam lilijs vallata offerantur; Aut cum Gregorio per ventrem, populi latitudo designatur, qui bene sicut aceruus tritici lilijs vallatus dicitur, quia dū operibus sanctis intendens, in caeleste horreum præparatur, exemplis sanctorum, vt perfecteret vndique munitur] Christus apud Ioan. nemo (inquit) venit ad me; nisi pater meus traxerit illum] at si tractio secundum

*Exp. in
Cant. c. 7.*

Ioan. 6.

dum Arist. est motus violentus, & Deus homini nequaquam vim infert, sed liberam exigit a nobis seruitutem, quomodo dicemur à Deo trahi? Respondebo statim cum Augustino. trahi

Tract. 2. (inquit,) à Patre, est interna persuasione, & amoris ingentis declaratione ad Christum duci.] Item cum Cyrillo. Non enim cum dicat neminem posse ad se venire, nisi Pater traxerit eum vi quadam cogi, trahique credentes putandum sit, sed monitione, doctrina, reuelatione ineffabiliter facta: unde intulit omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me.] Vbi enim auditus, disciplina, doctrinaque ad est, ibi fides non vi sed persuasionem oritur.

Concordia vtriusque testamenti. Decimoquintò. Egregius est & ille modus in testimonijs scripturarum, quando vtrumque simul testamentum vtraque lex, & vetus, & noua coniungitur; quando historias Evangelicas, & prophetica vaticinia, non secus ac duo Cherubim ex vtraque Oraculi parte coniungimus, qui vtrumque Iatus propitiatorij tegant, respiciantq; se mutuo, & qui apte hanc testamentorum consensionem ostendit, scriba ille doctus est in regno caelorum, qui ceu bonus Paterfamilias profert de thesaurò suo noua, & vetera, hoc ipsum saepe à Christo videmus facilitatum, & ante, & post resurrectionem, praesertim cum, incipiens à Moysè, & omnibus Prophetis interpretabatur in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.

Luc. 24.

Act. 8.

1. 2. constit.

Apost. c. 5.

Li. 13. Cõf.

& l. 1. de

Gen. ad lit.

c. 10.

In Ezech.

hom. 6.

Amplificatio

per Analogiam.

giam.

A Philippo item Diacono, in celebri illa per Spiritus Sancti magisterium, Reginae Candacis Eunuichi conuersione, dum in Isaiae lectione, Christum patientem ostendit. Aperiens enim Philippus os suum, & incipiens à scriptura ista (scilicet Is. 53.) euangelizauit illi Iesum, quin & in ipsis nascentis Ecclesiae primordijs, & concionibus maxime Petri & Pauli, locus hic maximam peperit Iudeorum ad Christi fidem accessionem, sicque faciendum docet S. Clemens Romanus, Interpretantes (inquit) ex lege & Prophetis, procedant ad conuenientiam & similitudinem Euangelij, Nam Dominus ait scrutamini scripturas, quia ipsa testimonia perhibent, de me. Idem August. Greg. & alij. Qui locum hunc copiosè tractatum & innumeris patrum exemplis videre voluerit, legat librum integrum, imò nouem libros Patris nostrae societatis, Iosephi à Costa, & inde argumenta eruat. Huic affinis est ille modus, cum per accomodationem, aliquid in nouo testamento, cum personis, vel rebus veteris instrumenti conferimus, & ad id genus expositionis referri potest quod secundum Analogiam appellat, Augustinus, sic Bern. Iosephum Virum Mariae, cum Iosepho

Joseph Patriarcha eleganti similitudine comparat; Vt scias (ait) *Serm. 2. in Missis est.*
 quis, & qualis homo fuerit Ioseph. Memento illius quondam Patriarchæ venditi in Ægipto, & scito ipsius istum non solum vocabulum fuisse sortitum, sed castimoniam assequutum, innocentiam adeptum, & gratiam] Inde per varias vtriusque Iosephi sortes celebri inductione decurrens: celebrem facit amplificationem; August. afferens locum Sap. properans homo sine querela deprecari pro populis, proferens seruitutis suæ scutum orationem, & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ & finem imposuit necessitati, ostendens quoniam tuus est famulus.] Hunc hominem dicit esse Christum Pontificem nostrum, qui assumpto carnis humanæ thuribulo, & supposito igne altaris, id est anima sua magnifica, adiecto etiam incenso, qui est spiritus immaculatus, medius inter viuos, & mortuos stetit, & mortem non permisit ultra grassari.]

Serm. 98. de temp. sap. 18.

Ex annexis: Scopo: Causis: similibus, & Doctrinarum varietate. Cap. XXIIX.

Decimosexto, Celebris erit amplificatio, si antecedentia examinemus, si subsequentia conijciamus, quæ duo per se expensa, rem totam non solum explicant, vt alibi dicebamus sed etiam illustrent, & augent: Quæcumque ad Galatas scripsit Apostolus ex hoc vno primo capite antecedenti nascuntur, Miror quod tam cito transferimini, ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi in aliud Euangelium, quod non est aliud nisi quia sunt aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi] & ex ijs quæ cap. vltimo inferuntur, quicumque volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum vt crucis Christi persecutionem non patiantur vt in carne vestra glorientur] Psalmus 43. de Christo Messia loquitur, & exponi debet, tum ex antecedentibus, tum ex eo, quod consequitur, Patet, nam titulus est canticum pro dilecto, id est laus pro Christo Messia, quem Pater æternus non semel dilectum vocat, & pro ijs qui commutabuntur, id est pro populis Fidelibus, qui Ecclesiam Christi faciunt, qui commutandi dicuntur per Iustificationem, a Messia in hoc sæculo, & in alio per resurrectionem, & gloriã; qui enim Idola adorabant Deum verum cognoscent, & qui mortalem in terris vitam degebant, immortali in cælis beatitudine fruuntur: De his autem duobus loquitur psalmus, de Christo scilicet dilecto & Ecclesia, vnde

Ex annexis amplificatio fit.

D d statim

statim habetur in primo versu, dico ego opera mea Regi, scilicet Messiae, deinde astitit Regina à dextris tuis, quae est Ecclesia, quae commutata est; in ultimo verò, Propterea confitebuntur tibi in aeternum, & in saeculum saeculi, quod scilicet omnes essent Messiae laudes decantaturi; Ex hoc consequenti, Si cum antecedente iungatur, facile tota vis cantici colligetur. Item apud Lucam Parabola Pharisei, & publicani optimè pendet ex eo antecedente; Dixit Iesus parabolam, ad eos qui in se confidebant, & aspernabantur ceteros] sicut & maximè augetur ex hoc consequente qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur] Nam ex ijs verbis omnia pendunt, in se confidere, alios aspernari, exaltari, & humiliari, quod in ceteris parabolis licebit animaduertere, & conferet non parum, siquidem vel in principio, vel in fine ipsius parabolae aliquid simile adijcitur.

Scopus attendendus.

Decimoséptimò, Sicut ad inuestigandum historiae sensum multum interest prae oculis scopum quem sibi scriptor proposuit habere continuò; ita & ad varias argumentationes extrahendas prodest eundem scopum attendere: Inuabit item, si variae circumstantiae, Personarum, loci, temporis, modi seriò aduertantur; rursus si causae afferantur: Nam in vno eodemque subiecto, nonnunquam videmus ex quatuor causis argumenta, & amplificationes posse desumi. S. Leo. in Serm. de transfiguratione ad scopum primo attendit, in qua transfiguratione (ait) illud principaliter agebatur, vt de cordibus discipulorum crucis scandalum tolleretur, nec conturbaret eorum fidem voluntariae humilitatis passionis, quibus reuelata esset abscondita excellentia dignitatis] Bern. in illud vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem, ex circumstantijs scripturae sic argumentatur: Quis (inquit) hoc dixerit, scitis, & tempus, scitis, Dominum enim est verbum istud, & instante iam passione, & attenditur quod ipse iam erat passurus, & non discipuli, nec tamen pro se dicebat orandum, sed pro illis; si tantum illos oportebat timere in passione Domini, quantum nobis est nunc fratres timendum in passione nostra?] D. Petrus tractans illud Psalmi, non dabis Sanctum tuum videre corruptionem, addit circumstantiam euidenter probantem, Dauid (inquit) defunctus est, & sepulchrum eius apud nos est] Bern. in psalm. qui habitat; ita sententiam illam amplificat Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te; mira (inquit) dignatio, & verè magna dilectio charitatis, Quis enim, quibus, de quo, quid mandauit? Quis enim manda-

Serm. 5.
in ps. qui
habitat.

Serm. 12.

mandauit de te, vt custodiant te; mira (inquit) dignatio, & verè magna dilectio charitatis, Quis enim, quibus, de quo, quid mandauit? Quis enim manda-

mandavit? cuius sunt Angeli, cuius mandatis obediunt: Summa maiestas mandavit Angelis, & Angelis suis mandavit, illis utique tam sublimibus, tam beatis, tam sibi coherentibus, tam familiariter adherentibus, & verè domesticis Dei, mandavit de te, tu quis es? Domine quid est homo quod minor es eius, & filius hominis quia reputas eum? quasi verò non sit homo putredo, & filius hominis vermis, sed quid putas mandavit de te? numquid scripsit contra te amaritudines, nunquid ut contra folium quod vento rapitur ostendat potentiam suam? Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te. De quatuor causis exemplum sit in præcepto charitatis; Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo.] Causa efficiens, & præcipiens est Deus, Materia est præceptum dilectionis Dei, & proximi, Forma ex toto corde tuo, anima viribus &c. Finis Deus ipse, & Christus, in quem tota lex tendit: Aliud sit exemplum in historia Davidis pugnantis contra Goliath: Finis fuit Davidi, ut iniuriam divinæ maiestatis vlcisceretur, ut sciant omnes, quod Deus est in Israel, Formalis causa; Ego venio ad te in nomine Dei exercituum, efficiens principalis; Deus, ministerialis & instrumentalis David ipse in funda, & lapide, Materia, ipsa pugna.

Decimo octavo, Cum aliquid è scripturis afferimus, præferimus si difficultatem aliquam secum importet, potest una, vel plures rationes afferri, cur hoc, vel isto modo, & non alio dicatur, siue rationes ab ipsa scriptura decerpantur, siue ex Sanctorum Patrum promptuarijs eruantur, aut à nobis prudenter excogitate in medium subijciantur: & tales sint, quibus doctrinae ipsius rationabilitas manifesta fiat. Quem modum August. appellat secundum Ethologiam, seu causæ redditionem: Exemplum sit potest causa afferri, quare Deus cætera suo verbo creavit, dixit & facta sunt,] carnem tamen hominis de limo terre formaverit, quare de costa primi hominis, Etiam edificare voluerit. Quarit S. Ambr. causam secundi, & docet de ipsius l. de Pa- Ade costa factam esse mulierem, ut sciremus vnam in viro, & rad. c. 10. muliere corporis esse naturam, vnum fontem generis humani: Quarit idem quare de alijs rebus dicatur vidit Deus quod esset bonum] non autem de homine, cuius tamen creatio, & constitutio alijs præferenda sit, utpote melior: Respondet quia aliæ res, quæ libero arbitrio, & ratione carent, suam integram habebant naturæ bonitatem, at homo libertate præditus, & ad bona supernaturalia ordinatus, nondum suam perfectionem.

D d 2 erat

Scriptura per rationes alla tas amplifica tur.
l. de Pa- rad. c. 10.
Hic
Hic
Hic

erat consequutus: Similiter si mysterium piscinae explicem, quæstionem mouere possum, quare vnum tantum illa aqua singulis annis sanaret non plures, quare non nisi post motionem Angeli? Ita per reliquas circumstantias inquirens nobilissimæ disputationes offerentur, in quibus abstrusiora mysteria diuulganda referantur. Bern. in psalmum 33. causam reddit, cur mors peccatorum pessima dicatur; mala (inquit) in amissione mundi, quia non possunt sine dolore separari ab eo quem diligunt, peior in dissolutione carnis, à qua euelluntur eorum anima à spiritibus malignis, pessima in tormentis inferni, quando corpus, & anima perpetuis simul addicentur ignibus.]

Serm. 43. ex paruis.

Decimononò. Sanctorum librorum verba ex his quæ dicuntur, aliquid aliud innuunt proximum, & affine, ei quod scribitur, vt facile sit ex tali proportione consimilium, seu rerum affinitate, allusionem fieri ad id, quod implicite concluditur, & tunc ea coniunctio, & significatio maiestatem orationis auget, quia vnum simile alteri lucem præfert. Exempla regulæ declarabuntur quæ patribus vsitatissima est; Bern. cum explicasset mortem peccatorum pessimam, ex affinitate quadam sententiæ, addit mortem bonorum optimam esse, quoniam sit ibi quies à labore, sit iucunditas de nouitate, sit securitas de aternitate.] Idem super illa verba Cant. oleum effusum nomen tuum] Ex vicinitate verbi effusionis, considerat virtutem infusionis, ita vt dona Dei, quæ nomine olei proponuntur, & infundi dicantur in ordine ad nos, qui recipimus, & effundi quando proximis per nos communicantur] idem in illa verba memorare nouissima tua, ex hoc quod dantur nouissima, per quandam affinitatem alludit ad primordia, & media, quorum respectu nouissima dicuntur: Recole (ait) primordia, attende media, memorare nouissima, prima pudorem addunt, secunda dolorem ingerunt, nouissima metum incutiunt, cogita vnde veneris & erubescere, vbi sis & ingemisce, quò vadis & contremisce. Hoc eodem modo, ex causis possumus philosophari de effectibus, & vice versa de effectibus causas cognoscere; item ex vno simili aliud colligere, ex vno relatiuo, alterum: & ex signis rem significatam. Ex

Ex scriptura sententia, colligitur aliqd aliud.

Loco citato.

Serm. in Cant. 18.

relatis argumentatur Paulus ad Roman. Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater] quod exag- gerans Chrysostomus; Neque enim solum dicit (Pater) sed (Abba Pater) quæ potissimum vox, est germanorum, ac legitimorum ad patrem liberorum,] & diuus Hieron. qui vocat Patrem (ait) filium se esse profitetur, debet ergo patri similis mori-

Rom. 8.

Hom. 14. in epist. ad Rom.

mor-

moribus inueniri, nè nomine quoque in vacuum vsurpato, maiori pœne subiaceat Ioan. 13. Non est seruus maior Domino suo, neque Apostolus maior est eo qui misit illum. Ex signis increpat arrogantiam Pharisæorum Christus, factò vespere dicitis serenum erit, rubicundum est enim cœlum, & mane, hodie tempestas, rutilat enim triste cœlum, faciem ergo cœli dijudicare nostis, signa temporum non potestis? & Centurio viso terre motu, & his quæ fiebant exclamauit, verè filius Dei erat iste Dion. Areop. scribens ad Polycarpum contra sophistam Apolophanem ex signis, Christi diuinitatem, probat his verbis. Hæc sunt quæ tunc temporis contingere, naturam profectò superantia, ac soli Christo possibilis, qui Author est omniũ; Ea si potes Apolophanes argue, nempè enim vna tecum præsens atque aspexi, ac dijudicauit omnia, dignaque sum admiratione prosequutus.

Postrema, & vicesima regula erit si simul cum sententiarum explicatione aliquid ex doctrina Theologorum, quos scholasticos vocamus, quasi commentarij loco adijciamus, nec deerit facultas, cum præ cæteris D. Thomas ex harum literarum testimonijis penè totam suam theologiam confirmet & cõponat. Huc præterea refertur si quis ad sententias sacras dilatandas, philosophorum moralia dicta applicet, cuiusmodi sunt, quæ ex Arist. aut aliorum philosophorum Epicteti, Platonis, Senecæ, Plutarchi, libris moralibus desumuntur, vt diuinæ ac reuelatæ sapientiæ tanquam ancillæ famulentur, parçè tamen, vt alibi diximus. Idem esto iudicium de naturali philosophia, de scriptoribus historicis, de artibus humanis, cum multa sint in nostris scripturis, quæ harum rerum adminiculò indigeant; Aliqua item ex Poetarum eruditionibus facient ad rem nostram. Orig. Nisi (ait) naturã animalium sic intelligere deberemus, nunquam dixisset in Euãgelio Saluator, Dicite vulpi illi, neque Ioannes generatio viperarum: Basil. sicut (ait) solent tinctores vt perfectum colorem purpuræ panno inducant, inferiorem alium colorem præmittere, super quo amplius exprimitur color ille perfectus, ita de disciplinis humanis præmittendis ante diuinam scientiam indicandum est. At sicut ante diuinas literas, hæc prophana addiscuntur, ita eisdem tractandis vsui esse possunt, quod à plerisque Sanctorum Patrum maximè Nazianzeno, Clemente Alexandrino, Basilio, Lactantio, Hieronymo, & alijs videmus esse factum; Ambros. in libris hexameron multa de naturali philosophia docet, scripturas etiam afferens vn-

Dd 3 de in

Matt. 16.

Matth. 27.

Epist. 7.

Scriptura amplificatur ex doctrinis varijs.

Hom. 3. in Cant. Tract. ad Nepotes.

Hier. 17.

- de in illum locum Hieron. perdix fouet, quæ non peperit; naturam perdicis describit, sicut in verba Christi; estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ; potest fieri digressio ad naturam horum animalium inquirendam, ut inde simplicitas prudens, & simplex prudentia doceatur: sic in Ecclesiastico. brevis in volatilibus est apis; & initium ducoris habet fructus eius; inde potest fieri descensus ad naturam apium inuestigandam, nam ut docet Ambr. apes sunt laboriosæ, & inertes durius castigant, cessantesque ab opere.
- 5. Nex. c. 21.**
Arist. 1. hist. animal. c. 22. morte condemnant; expellunt, & occidunt nimium comedentes, omnes sunt occupatæ; quædam directa acie certis Ducibus bellum mouent, quædam circa victum inuigilant, mellificam alia; cellas explorant, & inter has viçes nulla alterius operi insidiatur; nulla raptim vicinat, sed suo labore victum conquirunt omnes; Vnde virum spiritualem ex Apum philosophia instruere poterimus, qualiter erga se, erga proximos, erga superiores gerere se ipsum debeat; otium, ut fugiat; contra tentationum procellas instructa acie procedat sub recta superiorum disciplina: alijs non detrahat, sed inter flores facta conuersationis mella spiritualis fructus carpèdo in proprio sudore panem suum comedat. Exemplum ex vsu moralis Philosophiæ: si agas V.g. de ciborum temperantia in illud Ecclesiastico 37. Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam, in multis enim escis erit infirmitas. Potest adduci autoritas Plutarchi: Vulgares cibi (ait) appetitum intra naturæ modum continent, coquorum, & opificum artes, & calidissima ista aromatibus condita cupedia (ut appellat Comicus) semper fines voluptatum proferunt, vitia temperantque supplantant; Item Platonis cuius cæna fuit tanta philosophicæ Frugalitatis, ut de eo diceretur: qui cum Platone cenarent postridie etiam suauiter habere: idem Medicorum Aphorismis adductis potest ostendi: Nam Galenus affirmat cibum compositum ex varijs rebus facile corrumpi. Plinius docet cibum simplicem esse maximè vtilem homini, sed multorum ciborum mixtionem esse pestilentem & perniciosam. Theologia vero scholastica nobis valde ad scripturas amplificandas debet esse vsui. Exemplum sit ex psalmo 50. Ne proicias me à facie tua & spiritum Sanctum tuum nè auferas à me, ex theologia doctrina afferà esse dogma certissimum neminem à Deo deseri nisi ipse prior Deum deserat: Augustini autoritate confirmatum: Noli cadere (inquit) & tibi non occidet si tu feceris casum

casum, ille tibi facit occasum, Ex hoc patebit locus: Spiritum Sanctum non auferri à iustis, nisi ipsi peccando spiritum, in se extinguant: hoc autem pertinet ad donum perseverantiæ quod non cadit sub meritum, vt Theologorum schola vniuersa docet: sed petendum est a Deo iugiter vsque ad mortem, quod facimus, dum clamamus nè proicias me à facie tua &c. super illud Matth. vñ vobis scribæ & pharisæi Hypocritæ qui mundatis quod de foris est, intus autem pleni estis rapina: Ex certa Theologia dicendum est, bonitatem actionum nostrarum constare ex duplici parte, externa scilicet, & interna, sicut homo constat anima, & corpore, & præcipuam partem eam esse, quæ consistit in spiritu interno; & ab eo sumere vim, ac meritum externas actiones, iuxta illud psalmi omnis gloria filia regis ab intus, & Cant. Pone me vt signaculum super cor tuum, & super brachiũ tuum, primò enim præcedere debet cor, dein de brachium, id est ex interno spiritu externa actio. Tandem ad hanc etiam regulam refertur, cum ex poetarum libris aliquid afferretur ad ipsius scripturæ verba confirmanda; nam scriptura etiam poetarum modis loquendi vtitur: quod si aliquis contradicat, exponat, ait, Hier. quomodo dicatur, vallis Titanorum in Regnorum libris Syrenæ & Onocentauri, in Isaiæ Arcturus, Orion, & Pleiades in Iob. & cætera his similia, quæ vtique vocabula gentilium fabularum & causas, & origines peruestigando, suo pondere non carent, modo Concionator, non velit poesim ostentare, sed Ecclesiastem agere Christianum.

c. 3. Ep. ad Galat.

Atque hæc de scripturis occurrebant ad viam aliquam nouis Concionatoribus aperiendam, quibus assiduo vsu & Sanctorum Patrum lectione meliora sine dubio occurrent: Ego vero iudicium hoc loco meum nequaquam dissimulo. quanquam nil noui, ab eo quod viri sapientes, & periti concionatores norunt sim dicurus, tamen quod dico istud est: Ad formandas optimas conciones nullam nos inire posse meliorem rationem, quam si ex opulentissimo scripturarum sacrarum thesauro, & amplissimo reuelatæ sapientiæ diuino fonte, quæ dicturi sumus hauriantur. hunc ego modum ad instruendas, vt dixi conciones longè alijs assero faciliorem ijs, qui mediocriter in sacris biblijs sint versati: Ad fructus item vberes colligendos longè magis accommodatum, cum nihil, aut dignius, aut vtilius afferri possit, quam id, quod ad hominum beneficium Deus ipse protulit, Rudioribus etiam populis planiorẽ cum ea sit li-

terarum diuinarum maiestas, vt sapientibus, & insipientibus aequae respondeat: ipsi item Oratori reliquis aptiorem, siue docere, siue mouere, aut delectare velit: Rursum Deo nil magis gratum esse, nec sapientibus, & doctis auditoribus magis aridum, quam si eiusdem Dei verbis oratio inhæreat, ideoque diuinum aliquid redoleat: Denique, vt vno verbo dicam absoluta erit omnibus numeris concio si diuinarum sententiarum luminibus illustretur, vt stellis celum, & quasi gemmis corona decoretur.

De Argumentatione. Cap. XXX.

Hactenus de argumentis, & varijs argumentorum locis locuti sumus, Sed illud etiam sciendum, hæc argumenta per Argumentationes esse tractanda, & expolienda, sunt enim argumentationes argumentorum expolitiones, & quasi eorum forma, inter quas Ratiocinatio, & Inductio præcipuum locum habent, imò ad eas omnes aliæ commodè referri possunt, vt iam ostendemus. Ratiocinatio, quæ græco nomine syllogismus dicitur, tres habet apud dialecticos partes, vt omnibus est notum. quas vocamus maiorem propositionem, minorem, & conclusionem; sed neque eo ordine, neque etiam numero, ab Oratoribus coercentur. Aliquando enim conclusionem præmittunt probandam, inde adijciunt vnam vel plures propositiones, easque amplificanc, pro vt res ipsa exigit. Exemplum ex tribus partibus constans sit. Qui ex Deo est verba Dei audit, sed vos non auditis, ergo ex Deo non estis.

Epicherema. hanc primam speciem hæc quoque reducuntur; primo Epicherema, cum tota ratiocinatio in vnam cogitur propositionem, virtute, continentem omnes partes Syllogismi, vt apud Malachiâ. Si Ego Dominus vbi est timor meus, si ego Pater, vbi honor; vbi subintelligitur maior propositio, Dominum oportet timere Patrem amare, & minor Ego autem sum Pater & Dominus. Sic Paulus ad Galatas. Sic stulti facti estis vt cum spiritu ceperitis, nunc carne consumamini.

Enthymema. Secundo Enthymema, vbi vnâ tacemus propositionem, vt facit Paulus. Nescitis quod membra vestra templum sint Spiritus Sancti tollens ergo membra Christi faciâ membra meretricis? Absit.

Socites. Tertio, Sorites, est cū multi simul coacervantur syllogismi. Exemplum sit ex D. Prospero. Isaias secundum septuaginta versionem sic habet, si non credideritis, nō intelligetis, vnde infert ex fide intel-

intellectum existere, non ex intellectu fidem; Ex intellectu autem nascitur bene agere, ut dicitur in psalmo 35. noluit intelligere ut bene ageret; Sed Apostolus dicit fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei; Vnde colligitur Doctorem debere predicare quod audiat crediturus, quia sine predicacione nullus erit auditus, eodem Apostolo dicente, quomodo audient sine predicante. Si ergo (inquit) quilibet sine predicante non audit, sine auditu non credit, sine fide non intelligit, sine intellectu non bene agit, Verbum fidei predicandum est, ut audiens credat, credens intelligat, intelligens bonum opus perseveranter agat. Sic Hieron. Nemo Propheta in patria sua honorem habet, at ubi honor non est, ibi contemptus est, ubi contemptus ibi iniuria, ubi autem iniuria, ibi indignatio, ubi indignatio, ibi nulla quies, & alia &c. Vnde infert, Monachum in patria sua quietum esse non posse; Quarto, Oppositio, quando ex opposito propositionis, redimus ad propositionem, quale est illud Pauli ad Roman. in die oportet operari, nam in nocte ob tenebras non operamur. Sed iam nox precessit, dies autem appropinquavit, abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis tanquam in die honeste ambulemus. Quinto, Collectio est confirmatus, & amplificatus syllogismus constans quinque partibus, scilicet propositione, ratione propositionis, confirmatione, amplificatione, seu expolitione, ac denique conclusionem. Quomodo autem possit res confirmari, & amplificari suo loco dicitur: Itaque syllogismus tres habet partes, si vero argumentatio vna propositione omnia concludit, est Epicherema, si duabus Enthymema, si multi ponuntur simul syllogismi, est Sorites, si ex opposito concludit Oppositio, si quinque partibus constet, Collectio.

Ep. ad Hebr.

Oppositio.

Rom. 13.

Collectio.

Inductio duplex.

Rom. 8.

1. Cor. 9. Li. de moralitate.

At vero Inductio, quæ est secunda species, apud Dialecticos, est cum ex particularibus uniuersale colligitur, apud Rhetores etiam cum ex similibus multis, aliud simile infertur, exemplum prioris, neque fames, neque nuditas, neque persecutio, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia, poterit me à Charitate Dei separare. Exemplum posterioris est item apud sanctum Paulum, dum licitum esse Concionatori viuere ex Euangelio sic ostendit; Quis militat stipendijs suis vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non comedit? Quis pascit gregem, & de lacte non manducat? Cypr. probaturus solidam virtutem in rebus aduersis ostendi. Arbor, inquit, quæ alta radice fundata est, ventis incumben-

ibus
do-
agis
s ar-
oque
ab-
arum
proa

locis
menta
enim
orum
ocum
t, ve
logit-
us est
m, &
nero,
nem-
pro-
gite.
Et ver-
is, ad
piche-
nem-
achia
onor;
timere
minus.
tu ca-

e facit
Sacer-
Abse-
mi. Exe-
tionem
ex fid-
elle-

*Circa finē
secunda o-
rat. Theol.*

Expositio.

Subiectio.

*Hom. 22.
ad Pop.
Ant.*

cumbentibus non mouetur; Nauis, quæ forti compage solida-
ta est, pulsatur fluctibus, nec foratur; quādo in area fruges terit
ventus, grana fortia & robusta contemnunt, inanes paleæ statu
portatæ rapiuntur. Nazian. volens probare intellectum hu-
manum, nec naturalia quidem posse integrè percipere, hac in-
ductione vtitur; Quis lyram cicadis in peiore dedit, & cantus
illos, quos cum meridiano Solis æstu ad musicam incitantur,
in arborum ramis fundunt? quis cantum cygno contexit, cum
pennis in auram expansis modulatum sibilum edit? Quid est
iam cum arrogans, & medicus Pauo elegantiam, gloriamque
affectet? Vnde apibus atque araneis tantus laboris atque indu-
stria amor? & in hunc modum satis prolixam inductionem ha-
ber. Ad hanc secundam speciem pertinet, Expositio, vel enume-
ratio cum multa proponuntur facta sufficiente enumeratione,
& cætera tolluntur, vt vnum inferatur, vt si dicam de cæco na-
to, vt cæcus nasceretur vel ipse peccauit, vel parentes, vel ob
gloriam Dei factum est, non primum, non secundum, ergo terti-
um. Et huic est valdè similis Subiectio, qua plura querimus,
quæ dici possunt, & nos ipsi nobis respondemus, vt reiectis alijs
concludamus, quod volumus. Vt si quis laudans sanctum Iob
hac figura Rethorica vteretur, Quali nomine hunc iustum ap-
pellam ignoro, Athletam eum vocem? Sed præcellit tantarum
copia coronarum; Petram eum dicam? sed firmiorem eum vi-
deo, militem appellabo? Sed robustiorem cerno constantiam;
Turrim eum nominabo? sed eminet sapientia; arborem eum
dicam? sed decorior inuenitur; fructum eum appellem? sed spe-
ciosior demonstratur; thesaurum eum nominabo? sed copio-
sior dignoscitur, & quali vocabulo appellem Sanctum, non in-
uenio. Pulchra est Chrysofomi inductio, vt probet aliquem
non esse fidelem factis, etiam si nomine dicatur Christianus;
Vnde (inquit) te queam agnoscere? à contrarijs vndique re-
perio conspicuum: Nam seu à loco te discere voluero, in cir-
cis & Theatris commorantem intueor, in malignantium con-
cilijs, in hominum conuenticulis perditorum, seu ab aspectus
forma, video cachinnantem iugiter, & dissolutum, siue à vesti-
bus, in scæna versantibus, nihilo melius cerno compositum, siue
à sequentibus, parasitos & assentatores circūdūcis, siue à ver-
bis nihil sanum, aut necessarium, aut nostræ conferens vitæ lo-
quentem audio, siue à mensa, hinc maior apparebit accusatio.
Vnde igitur potero te fidelem agnoscere dictis omnibus con-
traria protestantibus?

Ita

Ita etiam dicam, quod verus Dei cultus in Mundo esse debet, sed vbinam est? inter Turcas? nequaquam, inter Iudaeos? minimè, inter Gentiles? nullo modo, Inter hæreticos? non potest esse; ergo inter Christianos, & Catholicos; Neque huic ab-

Submissio.

similis est Submissio, in qua per interrogationes, ac responsiones, veritatem aliquando indagamus, vt si velim probare necessariam esse perpeffionem rerum aduersarum, hoc modo dicā. Qui volunt piè viuere debent patienter persequutionem pati, quare? quia non desunt multæ calamitates, quas oportet ferre, sed cur hoc? vt scilicet homo probetur, nam qui non est tentatus, quid scit? & vt certando fiat dignus Deo, sed quare oportet certare? quia non coronabitur, nisi qui legitime certa-

Complexio. Matth. 28

Similitudines, exempla, sententia. Cap. XXXI.

Præterea similitudines, & exempla ad inductionem aliquo modo pertinent, quibus adde sententias. De similibus præclare ait Quintil. ad inferendā rebus lucem reperta. Aristoteles asserit magni esse ingenij similia videre. Hodie à nostris Cō-

Cap. 11.

lib. 5.

In Poet.

Regulæ circa similitum vsu. Prima Regula.

tionatoribus adhibentur frequenter. Adhibendus tamen est modus ne nimia copia, vel nauseam faciat, vel dicentis auctoritati, ac prudentiæ obsit; Primum curandum ne id quod similitudinis causa affertur aut obscurum sit, aut ignotum; Etenim quod illustrandæ alterius gratia rei adducitur, ipsum esse clarum eo, quod illuminat, debet: & hoc modo similia non solum illustrandi rem, sed etiam probandi vim habent, vt si dicam. Sicut ijdem oculi cælum, & terram pariter nequaquam aspiciunt, ita mundi amor, & Dei pariter in vno corde habitare non possunt. Videndum deinde, vt similitudines ex rebus petantur nobilibus, non autem ex sordidis, & nimis vulgaribus, vt ex rebus culinae, & ollis, ex abiectis artificijs, nec debent nimis minuta, & abiecta quæ rem circumstant referri, vt quidam fecit, qui dū affert similitudinem mulieris parturientis, propria obstetricis mœnia, etiam parturientis clamores expressit, & alter, qui venato-

Secunda Regula.

1. de carne Christi
c. 9.

Duplex ratio proponendi Similia.

Quarta Regula.

Quinta.

Sexta.
Modus adhibendi similitudines.

Is. 53.

Heb. 6.

Eccl. 21

Eccl. 24.

Hom. 23.

ad pop.

Ant.

Prou. 27.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

Ant.

natorum voces in pulpito, ac si esset in aperto campo edebat. Similitudo est Tertull. Quid est caro, nisi terra conuersa in figuras suas. Cum ducuntur ex rebus inexpectatis, & nouis reddunt orationem sublimem, floridam, & iucundam. Tertiò possunt hæ similitudines aliquando breuius, aliquando latius tractari, si res exigat, sed illud vt plurimum est faciendum, hoc non tam crebrò: pleni sunt ijs, libri Sanctorum Patrum, iamq; libri etiam extant qui collectas ex ijs similitudines, inque cõmunes locos redactas continent. Quartò, similitudines aliquando præcedunt, & res sequitur, aliquando præcedit res quam excipit similitudo, aliquando (quod magis placet Fabio) cum re ipsa connectitur, collatione inuicem correspondente: quo modo rem magis oculis subijcit, & pariter ostendit. Quintò, Aliqui cum habent locum scripturæ, in quo similitudo aliqua latet, primò afferunt eam, inde locum scripturæ citant, quod magis placere videtur Auditoribus. Sextò, Modus adhibendi similitudines potest esse multiplex: idoneum certè erit in dicendo vti varietate, quia semper delectat, nunquam breuiter tangitur. Isa. tanquam ouis ad occisionem ductus est. Paulus de Ipe, quam sicut anchoram tutam habemus; aliquando magis exprimitur comparatio. Eccl. sicut sol oriens mundo, sic mulieris bonæ species in domo sua: sæpè coniunguntur plures similitudines: Quasi cedrus exaltata sum & quasi oliua speciosa in campis, quasi platanus, quasi storax &c. Chrysostomus in peruersum Christianum his verbis inuehitur ostendens non solum non esse fidelem, sed nec hominem, & feris peiorem. Quid (inquit) fidelem dico? nec enim es homo, cum enim tanquam asinus recalcitres, lasciuias autem vt Taurus, tanquam equus verò post mulieres hinnias, ventri tanquam vsus indulgeas, & vt mulus carnem inpingues, & malum memoria teneas velut Camelus; porrò rapias vt lupus, vt serpens irascaris, ferias vt scorpius, sis subdolos vt vulpis, nequitia verò tanquam aspis, & viperæ venenum serues, & sicut ille malignus Dæmon fratres impugnes, quomodo te cum hominibus numerem talis in te naturæ signa cum non intuear? Crebrius afferimus similitudinem per contrarium. Prou: si contudoris stultum in pila, non auferetur ab eo stultitia eius, vel per negationem, V.g. ceremoniæ solum extrinsecè sine compunctione cordis nequaquam animam lauant, sicut aqua faciem, ac manus à fardibus mundat. Septimò, Putarem e re boni Concionatoris esse si omnes similitudines sacræ scripturæ in locos

eos cōmunes virtutum & vitiorū redigeret; cuius rei formulā
 videre poterit apud Ioannē Buterum, qui ex Prophetis collegit.
 Sēpē autē ex vno, vel altero verbo metapharico pulcherima eli-
 ci potest similitudo, si fufus explicetur. Eft enim metaphora
 brevis similitudo. Cum vfu similitudinū pone etiam parabolā,
 quæ non eft aliud quam rerum discrepantium ſub aliqua
 ſimilitudine facta collatio. Solent autem parabolæ ſumi ali-
 quando per locum à pari, ſicut hoc ita & illud; aliquando per
 locum à minori vel maiori ex illa maxima. Si quod minus vi-
 detur inefſe, inefſt, ergo quod magis, vel ſi quid magis videtur
 inefſe, non inefſt, ergo nec quod minus. Exemplum primi gene-
 ris eſt parabola ſeminantis. Zizaniōrum, ſagenæ, de Rege fa-
 ciente nuptias filio ſuo. Secundū generis de Iudice iniquo, de
 Willico iniquitatis. Exempla etiam ſunt vſurpanda, quæ ad
 probandum, & ad perſuadendum multum valent, & ſolent Au-
 ditoribus valde tum vtilia, tum incunda eſſe, ſi ſuo loco adhi-
 beantur: Certa enim regula Hieronymi eſt, quod per ſimplex
 præceptum teneri ab Auditoribus non poteſt, per ſimilitudines
 exempla habeantur. Seneca longum (ait) iter per præcepta,
 breue, & efficax per exempla. In horum tractatione hic modus
 ſeruari poteſt; Primò non multa exempla narranda ſunt, nam
 multitudo parit fatietatem, & memoriā obruit, ſicut vnum
 aut alterum ſolet cum fructu audiri, & facile memoria retine-
 ri. Quando autem multa afferre neceſſe eſt, ſingula per mo-
 dum inductionis percurrenda ſunt breuiter, vt ſi de fortitudine
 agerem, poſſem ad eam hortari. Laudando fortitudinem Ste-
 phani inter lapides, Laurentij in igne, Andreae in Cruce & alio-
 rum, quomodo Paulus de fide loquens multorum exempla af-
 fert ſanctorum. Et in libris Machabæorum Mathatias. S. Chry-
 ſoſt. commemorat multorum Patrum illuſtiora facta, in qui-
 bus Paulum confert, & præfert. Secundò exemplum poteſt ali-
 quando afferri ſine applicatione; vt Iac. Elias homo erat ſimi-
 lis nobis, & oratione orauit, & ſine alia explicatione, quando
 eſt notum, vt Iudas. Væ illis, qui in via Caim abierunt, & ſicut
 Sodoma, & Gomorra, & finitimæ Ciuitates. Tertio, Per com-
 parationem argumentando à maiori ad minus, vel contra.
 Vt Regina Auſtri ſurget in iudicio, &c. Et ecce pluſquam Sa-
 lomon hic. Viri Ninivita &c. Et ecce pluſquam Ionas hic, vt
 ſi contra irreuerentiam aliquorum Chriſtianorum in cultu tem-
 plorum afferrem exempla Ethnicorum, & Turcarum, qui cum
 magna reuerentia ſe gerunt, & Chriſtus Dominus aſſert con-
 tra

Parabolæ

Exemplorum
 vſus.

Lib. 3. in
 Matt. c. 18
 Epist. 6.

Modus tenen-
 dus in exem-
 plis.

Hom. 5. de
 laud. Paul.

Iac. 5.

Matth. 12.

Matth. 8. tra infidelitatem Hebræorum, fidem Centurionis. Quarto, Nonnunquam potest aliquod illustre exēplum dilatari, & exornari dum utimur locis ad amplificandum accommodatis, considerando omnia, quæ rem comitantur, describendo, & antea oculos ponendo facta, & virtutes, adhibendo figuras, quibus illustri redditur, ut si promptissimam, & fortissimam Abraham obedientiam ex multis factis adiunctis exornem. Quinto, Habeat noster Orator selectiora Sanctorum, & illustrium virorum exempla in locos communes virtutum ac vitiorum disposita, ex quo promptuario, possit aliquid opportunè pro materia & varia rerū tractatione depromere. Utile enim valde est & multum addit concionibus ornamentum graue aliquod exemplum suo loco propositum: ac per sepe magis ad persuadendum, quam ipsæ rationes, & argumenta valent. Præsto sunt vnde peti possunt libri Authoresque permulti, Baronius, Surius, Lipomanus, historia Eusebij, Tripartita, Lanziaca, Chronica diuersarū Religionum; Præterea Cæsarius, Sophronius in prato spirituali. Tilmanni collationes, liber qui dicitur Exemplorum, collectus ex varijs libris nuper emendatus. His præterea addi possunt sententiæ, quas inter figuras aliqui enumerant, sed non solum ornant, sed ad confirmanda quæ dicimus valent plurimum, & Aristoteles etiam alio nomine eas laudat in Oratione, quia moratam eam reddunt, cum in eis Oratoris mores eluceant. Sunt autem sententiæ utiles ad docendum, si sint ut oportet, breues, aptæ, & succi plenæ, ad delecandum ob æumen, & aliquam dicendi figuram per quam ferè explicantur, ad mouendum, quia instar iaculi auditorum cordibus insignuntur.

Authores à quibus exempla desumenda.

Sententiarum usus.

Sententiæ quid sit.

Pro lege Manilia.

Sententiæ unde colliguntur.

Sunt autem Sententiæ, oratio sumpta ex vita communi, quæ quid sit, aut quid esse debeat in vita breuiter ostendit: & differunt à prouerbijis, quod hæc sint sententiæ quædam perulgatæ, ac tritæ, illæ verò minimè, sed vox aliqua sapientum, ut illa Ciceronis. Neque enim is exercitum continere potest Imperator, qui se ipsum non continet, Et sententiarum apud Cōcionatorem debet esse frequentior usus, quàm prouerbiorum: quia cum hæc etiam apud rusticos sint vsitata, sæpe humilem dictionem efficiunt. Abundant Patres sententiarum numero, & grauitate ex quibus iam, & libri confecti sunt. In fine operum D. Gregorij ponuntur sententiæ ex omnibus libris eius collectæ, & in locos communes distributæ, quas Collector flores appellat. In tertio Tomo D. Augustini ponuntur 388. sententiæ, quas Prosper creditur ex eius operibus collegisse. Philosophorum

rum etiam plurimas sententias collegit Stobæus, Ludouicus
 Granatensis ex Seneca, & Plutarcho, & alijs. Epicteti Enchi-
 ridion continet multas, & graues & vtilis ad mores instru-
 dos. Sed & suapte ingenio inuentis, debet. Concionator vti, pos-
 sine autem aliquando afferri sine ratione, aliquando potest ra-
 tio subdi, vt in illa Eccl. Ne dixeris peccavi, & quid mihi acci-
 dit triste. subditur ratio. Altissimus enim est patiens redditor,
 quod tunc magis faciendū est, cum per sese videri posset minus
 probabilis. Aliquando proponuntur sententiæ simplices, aliquan-
 do duplices ex cōtrarijs saepe rebus formata; Vt filius sapiens le-
 tificat Patrem, filius stultus mæstita est matris. Eccl. statera do-
 losa abominatio est ante Deum, pondus æquum voluntas eius.
 Nonnunquam proponuntur oratione vtitata, nonnunquā cum ali-
 qua figura, vt sit in Epiphonemate, vt Sulpitius in vita B. Mar-
 tini. O virum ineffabilem, nec labore victū nec morte vincen-
 dum; qui nec mori timuit, nec viuere recusauit. Deet senes
 magis sententias afferre, quā Iuniores, sed & hi possunt mo-
 dice vti, præsertim cum non sunt ipsi Authores, sed ab alijs di-
 ctas referunt, Neque debent eas, immodicè frequentare, cre-
 biores enim inuicem sibi obstant, vt in segetibus, & arbutis
 euenit, quæ densitas ad iustam magnitudinem adolescere non
 sinit. Pictores etiam cum multa in vnā tabulam opera contu-
 lerunt spatijs ea distinguunt, vt vmbre in corpora cadant, & vt
 melius singula emineant.

Eccl. 7.

Prou. 10.

Amplificatio ex locis Topicis. Cap. XXXII.

Non solum argumenta inuenienda, & adhibendæ argu-
 mentationes, & scripturis sacris confirmanda quæ dici-
 mus, sed etiam amplificationibus singula sunt exornanda. Am-
 plificatio namque est maximè Concionatori propria, quæ ora-
 tionem reddit illustrem, locupletem, læcertosam: Ideo prudē-
 ter Quintilianus de Oratione quæ ad populum habetur, fere-
 tur inquit, non semitis sed campis, non vti fontes angustis fi-
 stulis, sed vti latissimi amnes totis vallibus fluat, ac sibi viam
 si quando non accepit, faciat.

Spectat ea ad eloquutionem, sed quia plurimum ab inuen-
 tione pendet, nonnulla hoc loco dicamus. Illud Primo animad-
 uertendum est, nostras Amplificationes non ideo adhiberi,
 vt rem maiorem, minoremue ostendant quam sit, quod Rhe-
 tores olim & nominatim profitebatur Isocrates. Quæ enim no-
 ster

Quorsum tē-
 dat ampli-
 ficatio Chri-
 stiana.

ster orator proponit omnia grauissima sunt, & ad æternam salutem, vel ad æternum exitium tum animæ, tum corporis pertinent: Neque ille in errorem inducere Auditores vult, sed ab errore deducere: quippè qui non vanæ venditor est artis, sed Christi gratiæ Prædicator. Necessaria tamè amplificatio est, vt qui non intelligunt rerum Christianarum dignitatem, sic exeitentur. Idcirco debet omnino Concionator peccati fæditatem exaggerare, pænarum acerbicatem, præmiorum amplitudinem, virtutum christianarum excellentiam, beneficiorum Dei magnitudinem demonstrare, & ea præcipuè, quæ vulgus non videtur magnificere, vt vsum male consuetudinis, Iuramenta, detractiones, cõtumelias, odium proximi, vlciscendi cupiditatem, & alia huiusmodi amplificando extollere. Sic Isaias amplificat

Rom. 4.

Hom. de vit. Iur.

Homil. in Gen.

Loci ad amplificandum.

ruinam ciuitatum Moabitarum, sic Paulus ad Rom. amplificat fidem Abrahæ, Sic Chrysoft. egregiè amplificat ruinas ciuitatum quæ sape ex vno periurio manarunt, & alibi amplificat obedientiam Abrahæ in filij sui immolatione, loci autem ex quibus amplificatio sumitur, Primum illi ijdem esse possunt, qui ad probandum assignantur, & confirmandum: Nam amplificatio parum ab ipsa confirmatione, vel argumentatione distat, cum aliud ipsa non sit, quàm dilatata quædam & copiosa confirmatio, vel argumentatio vehemens. Quippè argumenta conglobata & dilatata faciunt amplificationem, vt probatio possit dici, velitationi similis, amplificatio autem oppugnationi arcis, in qua tela & tormenta bellica vndique excussa ad eam expugnandam frequentantur. Amplificationem faciunt definitiones conglobatæ, vel descriptiones, frequentatio consequentium, similitum, ac dissimilitum, contrariarum rerum, exemplorum, adiunctorum, testimoniorum, autoritas scripturæ vna vel plures benè explicatæ, & ad rem collocatæ Patrum graues sententiæ. Proponamus exempla e literis sacris. Amplificatio à definitione, seu descriptione petetur, si dicam virum iustum esse qui non abit in consilio Impiorum, & in via peccatorum non stat, nec in cathedra pestilentie sedet.

A Definitione.

A Diuisione.

Secundò, A diuisione seu partitione est cum totum vel genus amplificantes diuidimus in suas species ac partes, vt in psalmo, simulacra gentium argentum, & aurum, os habent, & non loquuntur, oculos habent, & non vident, pedes habent & non ambulant. Sic Samuel petentibus Regem, ostendit legem Regis, descendens ad multa singillatim opera quæ illis imponet, & molestias quas afferet. Sic apud Hierem. nonne vides quid isti faciunt

faciunt? filij colligunt ligna, patres succendunt ignem, mulieres conserpunt adipem. Sic Greg. Nazian. Matris Machabeorum fortitudinem amplificat, probans nullo genere tormentorum eam flecti potuisse. Nam quod poterat vno verbo dicere (nullum tormentum) amplificauit, multas tormentorum formas enumerans.

Homil. de septē Machab.

Tertio, ab enumeratione proprietatum, quæ rei conueniunt, vt Paul. Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, omnia credit, &c. & alibi in laboribus plurimis, in carceribus, in plagis, in mortibus &c.

1. Cor. 13.
2. Cor. 11.

Quarto, à causis, vt si cruciatus Christi amplificem grauitatem ex summa Dei charitate, ex Christi tam prompta oblatione, & peccati turpitudine, & crudelitate dæmonum, & inimicorum Christi.

A causis.

Quinto, ab effectis, vt laudans Deum dicam cum psalmo, Qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia, & miserationibus, qui replet in bonis desiderium tuum.

Ab effectis.
Psal. 102.

Sexto, ab oppositis & contrarijs vt si loquar de humilitate, ostendam quam sit ea Deo grata, ex eo quod superbos Deus ferre non potest, sed eis resistit.

Ab oppositis.

Septimo, ab adiunctis & accidentibus, siue antecedant, siue comitentur, siue subsequantur, sic grauitatem iudicij vniuersalis amplificabo, à signis quæ præcedunt, ab aduentu irati Iudicis, & sententia, à separatione malorum à bonis.

A similibus, & exemplis.
Sap. 5.
A circumstantijs.

Octauid, à similibus, & exemplis. Sap. omnia illa transferunt tanquam umbra, & tanquam nauis, & tanquam nuncius, & tanquam sagitta in aere, & tanquam auis, &c. Ad hunc locum pertinent omnes rerum, particulares & indiuiduæ circumstantiæ, ex quibus optimè quæstiones finitas amplificamus; Vt si velim dissuadere bellum, dicam nocumenta, quæ affert hoc tempore, hoc loco, à tali principio, in hunc finem, & singulæ circumstantiæ describi amplificarique possunt. Si ignominiam mortis Christi amplificem à loco qui erat Caluarie mons, vbi scelesti necabantur, à tempore, die solenni, à personis, scilicet Iudæis, quibus tot beneficia contulerat, à modo quia nudus cruci affixus est inter duos latrones. Sic D. Basilius martyrum penam & necem describit, ita si quis agat de morte, de iudicio, de penis Inferni, & similibus amplificatio optima erit, si ad propria quæ in his cernuntur descendat Oratio, Sic enim multo magis mouebit, quam si in vniuersum multa memorètur communia,

Hom. 40.

E e m u n i a ,

*Cic. in
partit.*

Ad amplificā
dum, res ma-
gnæ faciunt.

munia, vt si dum de morte differitur, describatur status morientis, proponendo labores corporis, tentationes Demonis, separationem ab omnibus rebus, peccata vitæ præterita, timorem instantis Iudicij, conscientia stimulos & alia: Eodem modo in alijs huiusmodi argumentis. Cicero vult in amplificationibus adhiberi ea, quæ magna habentur, quorum vt ait duplex est genus, alia sunt magna natura, vt cælestia, diuina, quæ habent causas admirabiles, obscuras. Alia vsu, quæ hominibus videntur aut prodesse, aut obesse. vehementius, & triplicia sunt. Vel enim ad pietatem erga Deum, Patriam, Parentes, vel ad amorem erga charos, ac necessarios, vel ad honestatem virtutum, maximè earum quæ valent ad communitatis bonum, ac liberalitatem spectant.] Talia fermè sunt omnia quæ tractat noster Orator, ita vt deesse idonea ad amplificandum materiam nunquam ei possit; præsertim si his theologicis locos, de quibus supra loquuti sumus adiungat; Vt sunt Dei attributa, eius præcepta, promissiones, minæ, beneficia erga homines, dignitas Religionis Christianæ, Vocatio Dei, tempus gratiæ, prædictiones prophetarum, & alia ex quibus Prophetæ, Apostoli, & cæteri Sancti Viri graues exaggerationes, querelas, & argumenta ad significandam nunc rei atrocitatem, nunc dignitatem, aut momentum, desumunt.

Quatuor Amplificationis modi ex Quintiliano cum exemplis sacris. Cap. XXXIII.

*Li. 8. Inst.
c. 4.*

Preterea Quint. quatuor modos viles amplificandis rebus assignat, Incrementum, Comparisonem, Ratiocinationem, Congeriem. Incremento amplificatio fit, cum per gradus oratio crescit, & ad summum peruenit, & in hoc differt à Congerie, quod hæc satis habet multas, aut voces aut sententias, ad propositum idem accumulare: In incremento autè oratio crescat necesse est, vt psal. Admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos, vt si quis aliquod flagitium, amplifcet ostendendo multa in vno esse delicta, & ab vno ad aliud atrocius ascendat, vel contra; heroicum aliquod factum, seu Martyris fortitudinem efferat, varios fortitudinis gradus vsque ad summum laudatione conscendens. Quemadmodum si in laudem D. Luciae dicam, multum fuit quod opes contemplerit, maius quod Parentum amorem exuerit, maximum, quod vitam constantissimè pro Christi amore tormentis, & morti obic-

obiecerit. Ita Chrysoft. contra res caducas loquens, ait, debere nos agnoscere earum vilitatem, risum, pudorem, pericula, precipitia. Cypr. tu Christiano, tu Dei seruo, tu operibus bonis dedito, aliquid existimas defuturum?] Ad hoc etiam genus amplificandi pertinet, quod dicitur Extenuatio, cum præcedentia extenuamus etiam magna, vt sequentia maiora appareant; Sic Bern. extenuat opus creationis, vt magnificet opus redemptionis. Augustinus laudans vincula D. Petri, comparat cum umbra eiusdem, & præfert. Si tam medicabilis (inquit) fuit obumbratio visitantis, quanto magis catena vincientis. Si inanis quædam species vacuæ imaginis habere potuit in se vim salutis, quanto plus de corpore meruerunt attrahere salubritatis, ferreo pòdere sacris impressa membris vincula passionis?] Secundo Comparatione amplificamus, vt ex minoribus maiora appareant comparando virum viro, factum factò, rem rei, vt obedientiam Christi cum obedientia Abrahæ, & oblatione Iephthæ. Quomodo laudari potest fides, vt magis emineat præstantia charitatis. In ps. comparat David cælos & ornamenta eorum cum lege Dei; Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentû, dies diei eructat verbum, &c. Deinde præferendo subdit. Lex Domini immaculata conuertens animas, &c. quasi dicat, sed lex Domini est magis immaculata, & magis enarrat gloriã Dei quia conuertit animas &c. Si amplificanda sit miseranda calamitas in quam quis incidit, comparabo cum statu eius felici à quo excidit, vel cum alijs casibus ostendendo hunc miserabiliorem. Sic Hierem. quomodo sedet sola Ciuitas plena populo, princeps prouinciarum, facta est sub tributo. Sic Iob. Ego ille quondam opulentus repente contritus sum qui lauabam pedes meos butyro. Hierem. Transite ad Insulas Cethim, & videte, & in Cedar mittite, & considerate vehementer, & videte si factum est huiusmodi, si mutauit gens Deos suos, & certè ipsi non sunt Dij, populus vetero meo mutauit gloriam suam in Idolum. Tertio, Ratiocinatione cum vnum ab alio colligimus, vt ex signis rei magnitudinem ex subsequentiis antecedentia, sic tyrannidem Neronis describimus, vt eluceat fortitudo martyris. Quarto, Congerie cum multa simul accumulamus ad eiusdem rei amplificationem, vt si calamitatem Iob exaggeres, proponere potes quod omnia amiserit, bona externa, filios, corporis sanitatem, Amicos, &c. In aliquo martyre si congeras omnia tormenta quæ passus est. Paulus per congeriem amplificat, non sum liber?

Hom. 39.
ad Pop.
Ant.
De opere, &
elemosyna.

Extenuatio.
Serm. 14.
in psal qui
Habit.
Serm. 29.
de Sactis.

Psal. 18.

Tbren. 10.
Iob. 29.

Hier. 2.

Ratiocina-
tio.
Congeries.

Cor. 9.

E e 2 ber?

Rom. 1.

ber? non sum Apostolus? nonne Christum Dominum vidi? nonne opus meum vos estis in Domino? & ad Rom. repletos omni iniquitate, malitia fornicatione, auaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, furriones, detractores, Deo odibiles, & alia multa, quæ congerit ibidem,

2. Cor. 11.

& alibi ter virgis cæsus sum, semel lapidatus, ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, periculis fluminum, periculis latronum, periculis in falsis fratribus, & alia. His omnibus modis posset quis amplificare Christi humilitatem, dum pedes lauit Apostolorum, per incrementum gradatim considerando quæ, & quot incessent in vnico illo factio virtutes, considerando, Magistrum & Dominum cum discipulis, ac famulis, &

Ioan. 13.

hoc opus cum alijs Sanctorum operibus. Ratiocinatione ponderando verba quæ S. Ioannes Euangelista de ipso Christo atquequam aggrederetur hoc opus dixit, ac describendo Christum linteo succinctum, ad pedes procumbentem pauperum hominum: Denique per congeriem attributorum Dei, ac perfectionum Christi hominis. Sic licebit amplificare factum Davidis, quando pugnavit contra Goliath, Adami peccatum, & cuiuslibet peccatoris ingratitude in Deum. His modis quos Fabius annotauit possent multi alij adiungi, quos nobis figuræ tam verborum, quàm sententiarum suppeditant. Cum enim

Amplificatio ex figuris.

Amplificatio sita sit tam in verbis, quàm in rebus, ex vtriusque duci posse manifestum est. Multas itaque ex figuris siue verborum, siue sententiarum esse quæ amplificationi seruiant, tum certissimum per se est, tum facillimo negotio animaduertet, qui Rhetores legere voluerit. Tales sunt Metaphoræ, Allegoriæ, Periphrases, Interpretatio, Repetitio Contentio, Emphasis, Epiphonema, Apostrophe, Conformatio, Imago. Denique ne numerando sim longior omnes penè sententiarum figuræ, & pleræque verborum, quarum exempla infra ex scripturis adijciam huic amplificationi optimè seruiunt.

Alij modi amplificatio num varij.

Nec verò desunt alij amplificationum modi, nam sæpe quod dicimus per hypothesein, amplificamus per thesism, & contra, vt si velim amplificare obedientiam Abrahamæ immolantis filium, dicam prius quo & quanto in precio sit apud Deum obedientia virtus: si quem velim inducere ad parcendum inimicis agam de laudibus clementiæ, inde veniam ad ea quæ propria cause sunt. Si hortor Clericos ad honestatem, dicam de laudibus continentiæ generatim, quæ deinde ad statum Clericorum maxime accommodabo. Aliquando quod dictum est per affirmati-

tionem,

tionem, iterum per negationem vrgemus. Alias quod omnibus dictum est per Apostrophem ad vnum aliquem sermone conuerso repetimus, vt si prius communiter peccatores alloquebar, possum sermone conuertere ad quemuis singulatum peccato obnoxium, sæpe in eo, quod prius sine figura diximus exinde figurata oratione insistimus, vt si post penas inferorum differendo explicatas, excitetur ab inferis aliquis per prosopeiam qui earum referat acerbitatem. Sæpe etiam quod diximus in propositione, in conclusione repetimus, adiecta etiam si placet noua aliqua ratione. Vtilis etiam ad Amplificationes est vsus exercitationis illius, quam vocant Græci Chriam, in qua proponitur aliqua sententia cum laude Authoris, tum explicatur, deinde confirmatur, rationibus, exemplis, similitudinibus à contrarijs, denique fit aliqua conclusio ex sententia simili.

Haecenus de inuenienda, & seligenda materia, de argumentorum locis ad rem probandam, de Argumentatione multiplici, & de Amplificatione actum est, quæ omnia ad eam faciendæ persuasionis partem, conferunt quæ sita est in rebus. Nunc agendum de ea quæ in auditoribus posita est, hoc est in mouendis eorum affectibus, in quo potissimum opere eminet sacri Concionatoris industria.

Finis Libri Sexti.